ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kenan KESKİNKILIÇ

TARIM SİGORTACILIĞI: DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2013

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM SİGORTACILIĞI: DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kenan KESKİNKILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu Tez ……/…/……. Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği/~~Oyçokluğu~~ ile Kabul Edilmiştir.

…….....	……..	.....
Yrd. Doç. Dr. Tuna ALEMDAR	Prof. Dr. M. Necat ÖREN	Yrd. Doç. Dr. Sanlı ATEŞ
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No:

Prof. Dr. Selahattin SERİN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM SİGORTACILIĞI: DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kenan KESKİNKILIÇ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Tuna ALEMDAR
Yıl**:** 2013, Sayfa: 107
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Tuna ALEMDAR
: Prof. Dr. M. Necat ÖREN
: Yrd. Doç. Dr. Sanlı ATEŞ

Dünyada tarım sigortaları uygulamalarının geçmişinin 18. yüzyıla kadar dayandığı bilinmektedir. İlk uygulamaları Avrupa'da başlamış olan tarım sigortacılığı, içinde barındırdığı risklerin katastrofik olması ve sigorta acentelerinin gerek riskler gerekse ürünler hakkında yeterli bilgi ve istatistiki verilere sahip olmaması gibi nedenlerle ilk denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır Uzay teknolojisinin gelişimi, risk haritalarının çıkarılmasında, hasar değerlendirmelerinin yapılmasında ve prim oranlarının belirlenmesinde kolaylık sağlamıştır. Dünyada en yaygın kullanılan sigorta programı "birden çok riske karşı" sigorta programıdır. Riskin paylaşıldığı koasürans havuzu İspanya, Türkiye, G. Kore ve Çin'de vardır. Dünyada tarım sigortacılığı, yönetilmesi zor riskler olan don, dolu, yangın, sel vb üzerinde yoğunlaşmıştır. Gelişmiş ülkeler kuraklık vb katastrofik riskler için özel fonlar oluşturmuştur. Kontrol edilebilir risk grubuna giren hastalık ve zararlı yönetimindeki yetersizlikler ürün kayıplarının artmasına sebep olmakta ve üreticinin gelirini düşürmektedir. Bu tür risklerin sigorta programına dâhil edilmeyip üreticiye devredilmesi ters seçim ve ahlaki tehlikenin oluşmasını önleyebilir.

Bu çalışmada, tarım sigortacılığı alanında önemli ölçüde yol kat etmiş, gelişmiş ülkelerindeki uygulamalar incelenmiş ve sahip oldukları deneyimler ışığında Türkiye'deki uygulama eksikliklerine ve sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir. Ülkelerdeki sigorta uygulamalarının karşılaştırılabilmesi için uygulamalar tarım sigortacılığı kavramsal çerçevesi kapsamında analiz edilmiştir. Sigorta sisteminin kavramsal çerçevesi altyapı, üstyapı ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca, yan amaç olarak hem sigorta şirketleri hem de üreticiler açısından tarım sigortacılığı ve risk yönetiminin önemi ve fırsatları hakkında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Sigortası, Tarımsal Risk Yönetimi, Tarımsal Sigorta Programları, Türk Tarımı, Doğal Afetler

ABSTRACT

MSc THESIS

AGRICULTURAL INSURANCE AND EVALUATION OF WORLD AND TURKISH PRACTICES

Kenan KESKİNKILIÇ

CUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Tuna ALEMDAR
Year: 2013, Pages: 107
Jüri : Asst. Prof. Dr. Tuna ALEMDAR
: Prof. Dr. M. Necat ÖREN
: Asst. Prof. Dr. Sanlı ATEŞ

It is well known that history of agricultural insurance practices date back some time in 18th century. The first practices of agricultural insurance, which started in Europe, failed since insurance agencies did not have reliable statistical data about climate, risks, crops, soil structure, etc and some catastrophic risks are involved. New developments on space technology enabled risk mapping, damage assessment, and created favorable conditions for determining premium rates. The most widely used insurance program in the world is “multi-peril crop insurance”. There are “coinsurance pools”, which enables risk sharing, in Spain, Turkey, China and S. Korea. Agricultural insurance agencies in the world concentrated on difficult to manage risks such as frost, hail, fire, flood, etc. Developed countries have special funds for catastrophic risks as drought. Deficiencies of management on disease and pests, which is are among controllable risks to some extent, cause a reduction in producer incomes and product losses. It would be Exclusion of these type of risks from insurance programs and transferring them to the producers may help prevent adverse selection and moral hazard problems.

In this study; agricultural insurance practices were reviewed in the light of experiences of various countries and some solutions were suggested to problems encountered in Turkish practice. To compare insurance practices between countries Turkish agricultural insurance system was analyzed within the framework of a conceptual framework. This conceptual framework helps to analyze insurance systems and comprises of basic structure, super structure and sustainability of agricultural insurance schemes. Another goal of this study is create awareness on importance and opportunities of risk management and agricultural insurance, both from the standpoint of farmers and insurance agencies.

Keywords: Agricultural Insurance, Agricultural Risk Management, Agricultural Insurance Schemes, Turkish Agriculture, Natural Disasters

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve bana yüksek lisans tezimin konusunun seçiminde ışık tutan, çalışmam boyunca yapıcı ve yönlendirici fikirleri ile bana daima yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Tuna Alemdar'a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca yüzyüze görüşmelerim neticesinde fikir ve görüşleriyle araştırmama katkı sağlayan TARSİM ve çeşitli acente yetkililerine de teşekkürlerimi sunarım. Ayfer'e her şey için sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ I
ABSTRACT II
TEŞEKKÜR III
İÇİNDEKİLER IV
ÇİZELGELER DİZİNİ VI
ŞEKİLLER DİZİNİ VIII
KISALTMALAR DİZİNİ X
1. GİRİŞ 1
1.1. Konunun Önemi 3
1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı 5
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 9
3. MATERYAL VE METOD 15
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA 19
4.1. Çeşitli Ülkelerde Tarımsal Sigortacılık Uygulamaları 29
4.2. Tarım Sigortacılığının Kavramsal Çerçeve Kapsamında Değerlendirilmesi ve Türkiye'nin Durumu 48
4.2.1. Temel Yapının (Altyapı) Belirlenmesi 50
4.2.1.1. Kapsanan Risk ve Tehlikeler 5O
4.2.1.2. Kamu ve Özel Teşebbüsün Rolleri 55
4.2.1.3. Bireysel veya Alan Bazında Sigortacılık Yaklaşımları 61
4.2.1.4. Gönüllü ve Zorunlu Sigorta Programları 63
4.2.2. Sigorta Sisteminin Üstyapısı 67
4.2.2.1. Sigortada Kapsanan Çiftçiler 67
4.2.2.2. Sigortada Kapsanan Ürünler 69
4.2.2.3. Sigorta Bedelinin ve Hasar Tespitinin Değerlendirilmesi 73
4.2.2.4. Sigorta Primlerinin Belirlenmesi 75
4.2.2.5. Kayıp Ayarlama Mekanizmaları 80
4.2.2.6. Sigorta Sisteminde Örgütlenme Yapısı 84
4.2.2.7. Sigorta Programının Finansmanı 86

4.2.2.8. Çiftçilerle İletişim 88
4.2.2.9. Reasürans Düzenlemeleri 89
4.2.3. Sigortacılık Sisteminin Sürdürülebilirliği 91
4.2.3.1. Veri Yeterliliği 93
4.2.3.2. Personel Yeterliliği 94
4.2.3.3. İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları 96
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER 97
KAYNAKLAR 103
ÖZGEÇMİŞ 107

ÇİZELGELER DİZİNİ **SAYFA**

Çizelge 1.1. Yıllar İtibariyle Tarımsal GSYH'nin, Genel GSYH İçindeki Payı 3
Çizelge 4.1. Türkiye'de Yıllara Göre Sigorta Şirketleri ve Tarım Sigortası Şirket Sayıları 28
Çizelge 4.2. Bazı Önemli Ülkelerin Tarım Sigortası Desteklemeleri 47
Çizelge 4.3. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Tarım Sigortası Programının Yönetim Şekli ve Kapsamı 58
Çizelge 4.4. Dünyada Tarım Sigortası Ürün Gruplarının Dağılımı 70
Çizelge 4.5. Geleneksel ve Devlet Destekli Tarım Sigortalarının Teminatlar.. 72
Çizelge 4.6. Bitkisel Ürün Tazminat Hesabı Örneği 78
Çizelge 4.7. Meyve Ağaçlarında Tazminat Hesabı Örneği 79
Çizelge 4.8. Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortasında Tazminat Hesabı Örneği.. 80
Çizelge 4.9. Türkiye'de Tarım Sigortalarının Yıl Bazında Üretim Değerleri .. 88
Çizelge 4.10. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Reasürans Durumu..... 90

ŞEKİLLER DİZİNİ **SAYFA**

Şekil 3.1. Sigortacılık Sistemlerinin Kavramsal Çerçevesi..... 16
Şekil 4.1. Dünya Tarım Sigortası Prim Üretimi (Milyar ABD $)..... 31

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDA	: Agricultural Income Disaster Assistance (Tarımsal Gelir Afet Yardımları)
AGROSEGURO	: La Agrupación Española de los Seguros Agrarios Combinados (İspanya Sigorta Havuzu)
ARIP	: Tarımsal Reform Uygulama Projesi
CCS	: İspanya Reasürans Şirketleri
CIP	: Crop Insurance Program (Ürün Sigortası Programı)
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
ELGA	: Yunan Tarım Sigortası Organizasyonu
ENESA	: Devlet Tarım Sigortası Kurumu (The State Agrarian Insurance Body)
FAO	: Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü
FCIC	: Federal Ürün Sigorta Şirketi
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
JRC	: AB Ortak Araştırma Merkezi
MPCI	: Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları
NDVI	: Uydu Verilerine Dayalı Vejetasyon İndeks (Normalized Differential Vegetation Index)
NISA	: Net Gelir İstikrarı Programı
RMA	: Risk Management Agency (Risk Yönetim Ajansı)
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuzu A.Ş.
TGA	: Tarımsal Sigorta Fonu
TVS	: Tarım Sigortası Vakfı
TSRSB	: Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği

TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
USDA	: Amerika Tarım Bakanlığı

1. GİRİŞ

Tarım, insanlık tarihinde, günümüzde ve gelecekte;

- Canlının beslenme, giyinme ve hatta barınma ihtiyaçlarının kaynağı olması,
- Yarattığı katma değer ile ülke ekonomisine, milli gelire ve istihdama katkısı,
- Sanayi sektörünün hammadde ihtiyacını karşılaması,
- Dış ticarete doğrudan veya dolaylı katkıda bulunması,gibi başlıca temel nedenlerden dolayı, yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır.

Tarımsal ürünlerin arzı, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, teknolojik gelişme, verimlilik artışı ve kısmen de ekilebilir arazinin genişletilmesi ile hızlı bir büyüme kaydetmiştir. 1961-2005 dönemi arasında dünya nüfusu yüzde 111 artarken, tarımsal üretim aynı dönemde yüzde 162 oranında artışla nüfus artışından daha fazla büyüme kaydetmiştir (Burney ve ark., 2010).

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında tarım sektörünün GSYH içindeki payı yüzde 42,8 iken, 1980 yılında yüzde 25, 1990 yılında yüzde 16 ve 2000 yılında yüzde 10 seviyelerine gerilemiştir. Bu düşüş sürekli devam ederek 2008 yılında yüzde 7,6'ya kadar gerilemiş, 2010 yılında bu oran artış göstermiş ve yüzde 8,4'e ulaşmıştır (TUİK, 2011). Türkiye'de tarım sektörünün GSYH'deki payının sürekli olarak azalmasının temel nedeni, diğer tüm gelişmekte olan ülkelerde de görülen, sanayi ve hizmetler sektörlerinde yaşanan büyümenin daha hızlı olmasıdır. Türkiye ekonomisindeki önemi göreceli olarak azalmış olmakla birlikte, yurtiçi gıda ihtiyacının karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve yarattığı istihdam olanakları açısından tarım hâlâ büyük önem taşımaktadır.

Tarım, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, istihdam edilenler içerisinde tarım sektöründe çalışanların payı 1980'li yıllarda yüzde 40'ın üzerinde seyrederken, 2000'li yıllara gelindiğinde yüzde 35

seviyelerine düşmüştür. 2012 yılı Mayıs döneminde ise bu oran yüzde 25,2 (yaklaşık 5 milyon insan) seviyesine gerilemiştir. Ağırlıklı olarak emek-yoğun bir sektör olan tarımın istihdamdaki payı, Türkiye'de her ne kadar sürekli olarak azalma gösterse de, AB ve OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında halen oldukça yüksek seviyelerde seyretmektedir. AB'de tarım sektöründe çalışanların oranı yüzde 5'i geçmemektedir. Tarımda sermaye birikiminin ve teknoloji kullanımının artışıyla, bu oranın daha da gerilemesi beklenmektedir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tarımsal kalkınmaya önem verilmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminden devralınan ve giderilemeyen temel yapısal sorunlar hala devam etmektedir. 3 Ekim 2005 tarihiyle Türkiye–AB Ortaklık Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra, Türkiye AB'ye üyelik yolunda ciddi bir sürece girmiş ve artık AB tarımsal kalkınma politikaları Türkiye'nin tarımsal kalkınma politikalarına yön vermeye başlamıştır.

Bugün Türkiye, tarımının ön plana çıkan sektörlerden biri olması, dünyada tarımsal ekonomisinin büyüklüğü bakımından önemli bir yere sahip olması, 20'den fazla ürünün üretiminde dünya'da ilk 5'te yer alması, 1500'den fazla tarımsal ürünü 150'den fazla ülkeye ihraç etmesi ile dünya tarımında önemli bir ülke konumuna gelmiştir.

Çizelge 1.1.'de, yıllar itibariyle tarım sektörünün milli ekonomiye katkısı verilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verilerine göre; Türkiye'nin millî geliri, 2010 yılında 734,9 milyar dolara ulaşmış olup, bunun yüzde 8,4'ünü; yani 62 milyar dolarını tarımsal gelir oluşturmuştur. Tarımsal GSYH; 2002 yılında 23,7 milyar dolardan, 2010 yılında 62 milyar dolara çıkmıştır. Bu değerler, tarım gibi faaliyet alanı büyüklük olarak değişmeyen bir sektörde, daha az insanın daha çok ürettiğini ifade eder. Bu durum verimliliğin arttığının göstergesi olması açısından önemlidir.

Çizelge 1.1. Yıllar İtibariyle Tarımsal GSYH'nin, Genel GSYH İçindeki Payı (TUİK, 2011)

Yıllar	Pay (%)	Yıllar	Payı (%)
1999	10,5	2005	9,4
2000	10,1	2006	8,2
2001	8,8	2007	7,6
2002	10,3	2008	7,6
2003	9,9	2009	8,3
2004	9,5	2010	8,4

Türkiye'de endüstri tesislerinin önemli bir bölümünün hammadde kaynağı tarımsal ürünlerdir. Bu girdilerin yurtiçinden temin edilmesinin makroekonomi açısından ayrı bir önemi vardır. Dolayısı ile tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinde yurtiçi hammadde temini milli ekonomi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu açıdan tarım sektörü sadece kendi içinde değil aynı zamanda diğer sektörlerin katma değer yaratmasında da önemli bir yere sahiptir.

1.1. Konunun Önemi

Tarıma elverişli coğrafi özellikleri, doğal kaynakları ve farklı iklim bölgelerine sahip olması gibi nedenlerle Türkiye, tarım ve tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının faaliyetleri ile gözde bir tarım ülkesi olmayı başarmıştır. Tarım, öncesinde de bahsedildiği üzere, insan beslenmesi gibi mutlak gereksinimlerini karşılaması yanında, ulusal gelir, istihdam, dış ticaret ve tarıma dayalı sanayiye yaptığı katkılardan dolayı milli ekonomiye katkısı açısından da oldukça önemli bir sektördür. Bu bağlamda; sektörün ve sektör temsilcileri olan üreticilerin, üretim periyodunda ve hasat sonrasında, karşılaşabilecekleri risklere karşı korunmaları yukarıda belirtilen nedenlere bağlı olarak büyük önem arz etmektedir. İşte burada kişilerin risklerini devredebileceği mekanizma olan "Sigorta" kavramı devreye girmektedir.

Sigorta kavramını en genel ifadeyle; bireylerin ve işletmelerin, gelecekte karşılaşabilecekleri olası risklerin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak ya da

azaltmak amacıyla oluşturulmuş bir risk yönetim sistemi olarak tanımlamak mümkündür.

Sigortanın küçük tasarrufları bir araya getirerek yatırıma yönlendirmesi ve sermaye piyasalarının gelişmesi ile ekonomik kalkınmaya katkıda bulunması bu sistemin öne çıkan özelliklerindendir. Sigortacılık, ekonomik faaliyetle çift taraflı ve yüksek oranda etkileşime sahip bir alandır. Sigortacılığın gelişmesi ve tabana yayılmasıyla ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunulmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde özellikle tarım sektörü gibi risklere ve belirsizliklere çok açık olan sektörlerde sigortacılık faaliyetleri ve sigortacılık sektörünün, günümüzün ve geleceğin en gözde ve önemli sektörleri arasında kendine bir yer bulduğunu kanıtlar niteliktedir.

Birbirinden farklı ekolojik koşullarda çok çeşitli tarım ürünlerini yetiştirme potansiyeline sahip olan Türkiye'de, tarım ürünleri üzerinde, aynı anda ve değişik yörelerde doğa olaylarının farklı olumsuz sonuçları görülmektedir. 2004 yılının ilk 6 ayında don, sel, kuraklık ve dolu risklerinden etkilenen tarım ürünleri zararlarının 1,9 milyar TL civarında olduğu tahmin edilmektedir (Gülçubuk ve ark., 2004). Ancak konunun en önemli yanı; gelecek yıllarda iklim değişikliği ve küresel ısınma sonucu afetlerin çok daha büyük yıkımlara, dolayısıyla daha büyük zararlara yol açma olasılığının artmış olmasıdır.

Meteoroloji uzmanlarının yaptığı araştırmalara göre; iklim değişikliğinin daha şiddetli bir hal alacağı ve 1990–2100 tarihleri arasında küresel yüzey ısısının 1,4-5,8 santigrat derece arasında artacağı hesaplanmıştır. Özellikle son 50 yıldaki ısınmada insan faktörünün başrolü oynadığı belirtilmektedir. Gerekli önlemler alınmazsa önümüzdeki 70–80 yıl içerisinde mevsimler arasındaki sıcaklık farkları daha da azalacak, kuraklık ve sel ülkelere büyük ölçüde zararlar verecektir. Bu olumsuz değişimlerden tüm sektörler içinde en fazla tarım sektörünün etkileneceği açıktır (http://www.tbmm.gov.tr).

Sektörümüze ağır kayıplar veren ve sonrasında da adeta bir yara izi bırakan bu olumsuz etkiler karşısında bilimsel çalışmalar dahi zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Teknolojik gelişmeler bir nebze de olsa üreticinin kayıp riskini ve kaygısını hafifletebilmektedir. Fakat yine de belirsizliklerin önüne geçilememektedir.

O halde, tüm riskleri üstlenebilecek ve belirsizliklerin yarattığı korkuları yok edecek soyut bir oyuncuya ihtiyaç vardır. Uygulama geçmişi milattan öncesine dayanan, insanların bazı şartlar altında karşılaşacakları zarara ve gelir kaybına yol açan olayların ekonomik sonuçlarından kendilerini korumak için belli bir prim karşılığında risklerini devrettiği sözleşme olarak tanımlanan ve tarım sektörünün sürdürülebilirliğinin en önemli kriterlerinden biri olan bu kavram sigortadır.

Sigortacılığa benzer ilk uygulamalara günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Babiller'de rastlandığı bilinmektedir. Bu uygulamalardan kısaca bahsedecek olursak; Kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidye ödeme durumuyla karşılaşmaları halinde tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları zaman, taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para almaktaydılar. Zamanla yasallaştırılmış olan bu uygulamaların en büyük özelliği haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmesiydi.

Tarım sigortaları uygulamalarının amacı; üreticilerin tarım sigortaları uygulamaları kapsamına alınan riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesi ve bu çerçevede sigorta primlerinin belirli bir kısmının devlet tarafından karşılanarak, risklerin sigortacılık kurallarına uygun yönetilmesi, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve risklerden doğabilecek kamu bütçe yükünün azaltılmasıdır. Sürdürülebilir tarımsal üretim ve gelir istikrarı açısından tarım sigortası konusu oldukça önemlidir.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Tarımsal üretim yüzlerce risk ile karşı karşıyadır. Ancak iki ana risk tarımı bütünlemesine etkilemektedir. Bunlar fiyat değişkenliklerinden kaynaklanan fiyat riski ve üreticilerin sıkça karşılaştıkları mahsul belirsizliğinden kaynaklanan ürün riskidir. Fiyat riskleri liberal ekonomiden dolayı, mahsul riski ise iklim değişikliklerinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu iki temel risk grubunun yarattığı olumsuz sonuçlar, gelecekte etkisini daha da hissettirecektir.

Tarımsal riskler sadece çiftçileri değil aynı zamanda tüm tarım ticaret değer zincirini etkiler. Tarım ürünlerinin yetiştirilme sürecindeki girdileri (tohum gübre vb) üreten ve temin edenlerden son tüketiciye kadar tedarik zincirindeki her bir birey bu risklerden direkt etkilenmektedir.

Doğa koşullarına bağlı risk ve belirsizliklere direnen tarım sektöründe; arz-talep esnekliği düşük ve üretim periyodu diğer sektör çıktılarına göre uzundur. Pazarlama olanaklarının zor ve diğer sektörlere göre gelirinin düşük olması gibi sebeplerle, piyasa ekonomisinin en yaygın uygulandığı ülkeler dâhil birçok ülkede üretim-tüketim zinciri içerisinde tarım, devlet tarafından desteklenmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin etkisi dışında kendiliğinden meydana gelen kuraklık, don, sel, dolu, fırtına gibi meteorolojik karakterli doğal afetler, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çiftçinin malına ve canına önemli ölçüde zarar vermektedir.

Son yıllarda etkisi daha fazla hissedilen küresel ısınma sonucu meteorolojik karakterli doğal afetlerin sayı ve şiddetlerinde önemli artışlar olduğu gözlenmektedir. Küresel iklim değişikliği ve çarpık yapılaşma öncelikle sel ve ardından da kuraklık felaketlerini birlikte getirmiştir. Üstü açık fabrika olarak tanımlanan tarım sektöründe doğal risklerin etkisi ile gerçekleşen önemli ölçüdeki maddi kayıplar milli ekonomimizi tehdit ettiği kadar dünya ekonomisini de önemli ölçüde tehdit etmektedir.

Doğal risklerin etkilerini geri dönüşü olmayan bir felaket haline gelmeden önce bazı teknik önlemlerle önemli ölçüde azaltmak mümkündür. Tarımsal üretimde verim artışının sağlanması amacıyla, hastalık ve zararlıların etkilerinin azaltılması, don, dolu vb risk koşullarına dayanıklı çeşitlerin yetiştirilmesi gibi alanlarda genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) konusunda yapılan çalışmaların hız kazandığı görülmektedir.

Bu çalışma, sürdürülebilir tarımsal üretim, tarımsal ekonomi ve üretici gelir istikrarı için son derece önem arz eden ve riskin tamamını veya belli bir kısmını üstlenen tarım sigortasını ve uygulamalarını incelerken, aynı zamanda sektörün gelecekte karşılaşacağı sorunları ortaya koyması açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın ana amacı Türkiye'de tarım sigortası uygulamalarının kavramsal bir çerçeve içerisinde dünyadaki çeşitli ülke gruplarının deneyimleri ışığında değerlendirilmesidir.

Ayrıca, dünyada çeşitli ülke gruplarında başarılı ve başarısız tarım sigortacılığı uygulamaları incelenerek dünya deneyiminden çıkarılacak dersler ışığında Türkiye'de tarım sigortaları uygulamalarının geleceği ve yapılabilecek iyileştirmeler konusunda öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Tarım sigortacılığı alanında dünyada ve Türkiye'de birçok çalışma yapılmış olup bunlardan araştırma konusuna ve günümüze en yakın olan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Eraktan (1970), yaptığı bir çalışmada, tarım sigortalarının Türkiye'deki uygulamalarını, kişi ve kurumların gelecekteki yükümlülüklerini ortaya koymuştur. Eraktan'ın bu araştırmasında; 1960–1969 yılları arasındaki veriler dikkate alınarak, Türkiye'de tarım sigortalarının önemi, tarım sigortalarına duyulan ihtiyacın nedenleri, uygulanmakta olan tarım sigortalarının ihtiyaçları ne ölçüde karşıladığı ve bu alanda genel olarak ne gibi uygulamalar yapılabileceği ortaya konmuştur. Bu araştırma Türkiye'de tarım sigortaları alanındaki ilk çalışmalardan biri olmuştur.

Güngör (2006), çalışmasında, doğal risklerin, tarım sektörü ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin, risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ve risklerin küresel pazara transfer edilmesi suretiyle hafifletilebileceği, bu yöntemlerle tarım kesiminin gelir istikrarının sağlanabileceği, dolayısıyla tarım sektörünün ülke ekonomisine katkısının artırılabileceğini belirtmiştir.

Tümtaş (2007), çalışmasında 14 Haziran 2005 tarihinde kabul edilen Tarım Sigortaları Yasası gereğince uygulamaya alınan "Tarım Sigortaları Havuzu Modeli"nin geleceği konusunu incelemiştir. Tezin ilk bölümünde özetle tarım sektörünün önemi üzerinde durmuştur. Tarım sektörünün öneminin değerlendirilmesinin ardından Türkiye'de ve örnek alınan bazı ülkelerdeki devlet destekleme modellerinden bahsetmiştir. "Tarım Sigortaları Havuzu Modeli"nin temel kaynağı oluşturmasından ötürü; Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım Sigortaları ayrı bir bölüm başlığı altında değerlendirmiştir. Türk tarımı ve Türkiye'de tarım sigortalarının değerlendirilmesi sonucuna paralel olarak yürürlüğe giren "Tarım Sigortaları Havuzu Modeli"nin tanımlamasını yapmış, modelin ortaya çıkış noktasını, amacını, hangi alanlarda faaliyet gösterdiğini, teşkilatın çalışma koşullarını incelemiştir. "Tarım Sigortaları Havuzu Modeli"nin faaliyet göstermesine ilişkin karşılaşılabilecek muhtemel problemler, modelin kamu bütçesine getireceği yük,

modelin getireceği faydalar, bu faydaların ekonomik getirileri başlıkları altında modelin geleceğini tartışmıştır.

Barış (2007), çalışmasında, risk yönetimi açısından tarım sigortalarının önemi ve gereğini vurgulamıştır. Türkiye tarım kesiminde mevcut sigorta uygulamalarını ve yeni Tarım Sigortaları Yasasının tarım sigortalarının gelişimine etkisini incelemiş ve AB ülkelerinde uygulanan tarım sigortalarını dikkate alarak Türkiye'de tarım sigortalarını geliştirmek için alınması gereken önlemleri tespit etmiştir. Topladığı verileri kalitatif ve karşılaştırmalı analiz teknikleriyle (SWOT Analizi vb) işleyerek değerlendirmiştir.

Küçükerdem (2009) çalışmasında, küresel ısınma nedeniyle yaşanan iklim değişikliklerine bağlı mevsimsel değerlerdeki sapmaların tarım sektöründeki etkisini ele almıştır. "En gelişmiş teknolojiler bile doğa koşullarına karşı tam bir güvence sağlayamamaktadırlar. İnsan kaynaklı iklim değişikliği (küresel ısınma) insanoğlunun yalnız bugünkü kuşaklarını değil gelecek kuşakları da ilgilendiren tehlikelerin başında gelmektedir. Tarım sektörü, doğal, sosyal, kişisel ve ekonomik risklerin en fazla etkilediği sektördür. Dolayısıyla tarım sigortaları çok önemlidir. Tarım sigortaları uygulamalarında sigorta sektörü açısından büyük bir gelişme görüldüğü açıktır" diyerek, çalışmasında önümüzdeki dönemde, tarım sigortalarında yaşanabilecek sorunlara karşı getirilecek çözüm önerilerine yer vermiştir.

Mumcu (2009) araştırmasında tarım sektörü gelişmiş olan ülkelerdeki tarımsal destekleme uygulamalarını incelemiş ve bu ülkelerdeki tarımsal destekler içinde tarım sigortaları desteğinin kapsam ve uygulamasını araştırmıştır. Türkiye'de 2005 yılında yasalaşan 5363 sayılı "Tarım Sigortaları Kanunu" ile bu kanun kapsamında çıkartılan yönetmelikleri incelemiş, Türkiye'de bitkisel ürün ve hayvan hayat sigortalarının gelişmesini araştırmıştır. Sigorta prim desteklerinden üreticilerin faydalanması için alınması gereken önlemleri ve problemlerin çözümünde yol gösterici önerileri ortaya koymuştur.

Yavuz ve Ceylan (2010), yaptıkları bir çalışmada iklim değişikliğinin, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, şiddetli hava olaylarının, taşkınların ve sellerin daha sık oluşması ve etkilerinin kuvvetlenmesi gibi önemli sorunlara yol açacağını saptamışlardır. "Türkiye, üç tarafının denizlerle çevrili olması ve topoğrafik yapısı

nedeniyle iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden biridir. Bu durumun tarımsal üretimi de olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Tarım sektöründe, iklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek riskleri karşılamak ve tarımsal üretimde devamlılığı sağlayabilmek için alınabilecek önlemlerden birisinin de tarım sigortaları" olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, meteorolojik olaylar sonucu ortaya çıkabilecek felaketlerden korunabilmek için tarım sigortalarının önemine değinmişlerdir. Ayrıca tarım sigortaları kapsamında yürütülmekte olan tarımsal yayım çalışmalarını değerlendirerek sigortalı çiftçi sayısının artırılmasına yönelik öneriler sunmuşlardır.

İkikat ve ark., (2010), yaptıkları bir çalışmada, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinden oluşan TRA I bölgesindeki çiftçilerin sel ve kuraklık sigortası yaptırma isteğini etkileyen faktörlerin ortaya konmasını amaçlamışlardır. Bu amaçla Bivariate Probit Modeli kullanmışlardır. Sel sigortası yaptırma isteği ile aile nüfusu, bitkisel ürün sigortası yaptırma isteği, afet sigortası yaptırma isteği ve işletme çeşidi arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Kuraklık sigortası yaptırma isteği ile arazi varlığı, bitkisel ürün sigortası yaptırma isteği, afet sigortası yaptırma isteği ve işletme çeşidi arasında pozitif yönlü bir ilişki belirlemişlerdir.

Akçaöz ve ark., (2010), çalışmalarında, dünyada tarım sigortacılığı sektörünün gelişimini incelemiş ve Türkiye'deki mevcut durumu ortaya koymuşlardır. Buna bağlı olarak mevcut durumda uygulama kaynaklı sorunlar tartışılmış ve sistemin gelişmesine yönelik öneriler geliştirmişlerdir. Tüm dünyada bitkisel ürün sigortaları tek riske yönelik sigorta uygulamalarıyla başlamıştır. Tarım sigortacılığı özellikle gelişmiş ülkelerde ileri düzeye gelmiştir ve Birçok Riske Karşı Ürün Sigortası (Multiple Peril Crop Insurance) yaygın olarak uygulanmaktadır. Türkiye'de de tarım sigortası konusunda önemli bir gelişme süreci yaşanmıştır. Ancak sistemin uygulanmasında ve yaygınlaştırılmasında üzerinde durulması gereken önemli konular bulunmaktadır. Bunların başında öz kaynak yetersizliği, kapasite eksikliği, reasürans teminindeki yetersizlik, üreticileri bilgilendirme faaliyetlerinin yetersiz olması, teknik bilgi yetersizliği, eğitilmiş yeterli personel olmaması ve tarımsal üretimi olumsuz yönde etkileyen risklerin çok çeşitli ve katastrofik nitelikte olması gibi konular gelmektedir. Bu sorunların önlenebilmesi

için, ilk olarak üreticiler ile iyi diyalog halinde, üretim olanaklarını ve beklentilerini iyi bilen sigortacılar yetiştirilmeli ve tarım sigortası konusunda üreticilere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır" diyerek konunun önemini belirtmişlerdir.

İpekçioğlu ve ark., (2010), "Türkiye'de 2005 yılında çıkarılan tarım sigortaları kanunuyla, üreticinin ödeyeceği doğal afet sigortaları priminin yüzde50'si devlet tarafından karşılanmaktadır" dedikleri çalışmalarında üreticilerin bu durumdan haberdar olma düzeylerini, bitkisel ürün sigortası yaptırma istekliliklerini (bitkisel ürün sigortalarına bakış açısı) ve yenilikleri benimsemedeki tutum ve davranışlarını ortaya koymuşlardır. Araştırma alanı Şanlıurfa, Diyarbakır ve Adıyaman illerini kapsamaktadır. Araştırmanın amacına bağlı olarak tarım sigortaları havuzu verilerinden bitkisel ürün sigortası yapılan köyler belirlenmiştir. Bu köylerde bitkisel ürün sigortası yaptıran toplam 130 üretici ile anket yapılmıştır. Adıyaman'da 25, Diyarbakır'da 60 ve Şanlıurfa'da ise 45 üretici ile görüşülmüştür. Bu sayıya istinaden aynı sayıda tarım sigortası yaptırmayan üretici ile anket yapılmıştır. Toplam 260 üretici ile yüz yüze görüşülmüştür. Araştırmada ele alınan sosyo-ekonomik faktörler; işletme sahibi ve yakınlarına ait nüfus ve işgücü, işletme sahibinin eğitim durumu, tarımsal faaliyet durumu, yenilikleri benimseme ve uygulama, kitle haberleşme araçlarını kullanım düzeyi, örgütlenme bilinci ve sosyal statüdür. İncelenen işletmelerde bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin yüzde 64'ü, bitkisel ürün sigortası yaptırmayanların ise yüzde 44'ü çevrelerinde yenilikleri benimseyip uygulayan ilk kişi olduklarını belirtmişlerdir. Bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin yüzde 69'u, bitkisel ürün sigortası yaptırmayanların ise yüzde 27'si tarım sigortası konusunda bilgisi olduğunu belirtirken, bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerin yüzde 87'si, bitkisel ürün sigortası yaptırmayanların ise yüzde 41'i riskleri karşılamada sigortayı etkin bir araç olarak gördüğünü belirtmiştir.

İsel (2010), çalışmasında, devlet destekli tarım sigortalarının tarihi ile dünya ve AB ülkelerindeki uygulamaları ele almıştır. Daha sonra Türkiye'nin sigortacılık sektörünün bu dalındaki gelişmeleri inceleyerek geleneksel tarım sigortalarının Türkiye'deki gelişimini anlatmıştır. Bu tezde; devlet destekli tarım sigortasının kurulması, geleneksel sigortadan farkları, TARSİM'in teminat verdiği dallar, tarım

sigortalarında iş yapan aktörler (TARSİM, Sigorta Şirketleri ve Sigorta Acenteleri) açısından sistemin eskiye göre işleyişi, planlanan hedeflere ne kadar yaklaşıldığı ve sistemin tarım sigortası aktörleri tarafından başarılı olup olmadığı değerlendirilmiştir. Ardından, yaptığı araştırmalar doğrultusunda sistemde tespit ettiği aksayan kısımların düzeltilmesi için çözüm önerileri sunmuştur.

3. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın dünya ile ilgili bölümünü World Bank, FAO, OECD gibi çeşitli kurum ve kuruluşların yıllık yayınları, konu ile ilgili yapmış oldukları bilimsel araştırmalar ve faaliyetlerden elde edilen bilgiler oluşturmuştur. Diğer bir tarafta; çalışmanın Türkiye ile ilgili olan bölümü ise başta Hazine Müsteşarlığı'nın çalışma raporları olmak üzere: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Devlet Destekleme Politikaları ve Destekleme Uygulamaları ile ilgili yayınlamış olduğu tebliğ ve genelgeler, Türkiye Reasürans Birliği yayınları, konu ile ilgili yayınlanmış olan önceki eserlerden elde edilen bilgiler, 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu'na göre yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler, TARSİM çalışmalarından, tarım sigortaları konusunda uzman şahıslarla yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler ile daha önce tarım sigortaları konusunda yapılan çalışmalardan elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Araştırma verilerinin elde edilmesi için ilk olarak ABD, AB ve gelişmekte olan ülkelerin tarım sigortaları uygulamaları araştırılmıştır. Türkiye ile ilgili araştırma kısmında ise tarım sigortası sektöründe merkezi bir rol oynayan "Tarım Sigortaları Havuzu" ile görüşmeler yapılmıştır. Konu hakkında gerekli bir takım sigorta istatistikleri bu havuzdan elde edilmiştir. Hazine Müsteşarlığı veri tabanından ve Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nden elde edilen sigorta istatistikleri tarım sigortaları rakamları ile karşılaştırılmış. Türkiye İstatistik Kurumu ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı veri tabanındaki ekonomik göstergeler, tarım alanları ve diğer tarımsal istatistikler incelenerek araştırmaya uygun bir şekilde derlenmiştir. Toplanan tüm veriler sentezlenmiş, tarım sigortası istatistikî bilgileri çözümlenip yorumlanmış, çeşitli çizelgeler, şekiller ve grafikler oluşturularak araştırma tamamlanmıştır.

Ağırlıklı olarak bitkisel ürün sigortacılığını kapsayan bu araştırmada Jain (2004)'den adapte edilen kavramsal çerçeve üç ana başlık halinde ele alınmaktadır (Şekil 2.1). Bunlar;

1. Tarım sigortacılığının altyapısı
2. Tarım sigortacılığının mevcut durumu
3. Tarım sigortacılığının sürdürülebilirliğidir.

Altyapı	Üstyapı	Sürdürülebilirlik
1. Kapsanan Risk ve Tehlikeler	1. Sigortada Kapsanan Çiftçiler	1. Veri Yeterliliği
2. Kamu ve Özel Teşebbüsün Rolleri	2. Sigortada Kapsanan Ürünler	2. Personel Yeterliliği
3. Bireysel ve Alan Bazında Yaklaşımlar	3. Sigorta Bedeli/Hasar Tespiti	3. İzleme/Değerlendirme
4. Gönüllü ve Zorunlu Sigorta Programları	4. Primlerinin Belirlenmesi	
	5. Kayıp Ayarlama	
	6. Örgütlenme Yapısı	
	7. Programın Finansmanı	
	8. Çiftçilerle İletişim	
	9. Reasürans Düzenlemeleri	

Şekil 3.1 Sigortacılık Sistemlerinin Kavramsal Çerçevesi (Jain, 2004)

Şekil 3.1.'de belirtilen sigortacılık sistemlerinin kavramsal çerçevesi, çalışmada incelenen ülkelerdeki sigorta programlarının karşılaştırılabilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece sigorta uygulamalarındaki benzerlikler veya farklılıklar ortaya konulabilmektedir. Çalışmada dünyada ve Türkiye'de uygulanan tarım sigortacılığının altyapısı, mevcut durumu ve sürdürülebilirliği incelenmiştir. Tarım sigortacılığının altyapısı kapsamında sigorta kapsamındaki riskler, kapsam belirlenirken göz önünde tutulan ölçütler, kamu ve özel sektörün üstlendiği roller, bireysel ve grup sigorta olanakları, gönüllü ve zorunlu sigortacılık, sigorta teşvikleri vb konular irdelenmiştir. Mevcut durum değerlendirmesinde ülke ve bölge düzeyinde kapsanan çiftçi, ürün alan yüzdeleri, hasar belirleme çalışmasında ele alınan ölçütler, örgütlenme yapısı, çiftçilerle iletişim, finansman, yeniden sigortalama düzenlemeleri

konuları ele alınmıştır. Sistemin sürdürülebilirliği ise veri, personel, yasal mevzuat yeterliliği, izleme ve değerlendirme çalışmaları başlıkları altında incelenmiştir.

Tüm bu konular başta AB ülkeleri olmak üzere çeşitli ülke uygulamalarıyla karşılaştırılmış ve izlenen politikalar arasındaki farklılıklar yorumlanmıştır. Ayrıca, tarım sigortalarının günümüzdeki yeri ve önemi incelenmiş ve tarım sigortası uygulamalarında karşılaşılan sorunlara önceki çalışmalar ışığında kavramsal çerçeve kapsamında çözüm önerileri sunulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Dünyada tarım sigortaları uygulamalarının geçmişinin 18. yüzyıla kadar dayandığı bilinmektedir. İlk uygulamaları Avrupa'da başlamış olan tarım sigortacılığı, içinde barındırdığı risklerin katastrofik olması ve sigorta acentelerinin data kaynaklarında sigorta yapılacak bölgelerle ilgili; iklim, toprak yapısı, ekilip dikilen ürünler vb istatistiki verilerin mevcut veya yeterli düzeyde olmaması sebebiyle ilk denemelerin başarısızlıkla sonuçlandığı gözlenmiştir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişim sayesinde sigorta programları yeniden tasarlanmaya başlanmış ve yeni sistemler geliştirilmiştir. Bu bağlamda özellikle elektronik ve uzay sanayisinin gelişmesiyle birlikte uydu teknolojilerinin gelişmesi tarım sahalarının katastrofik yapılarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca bu sayede meteorolojik tahminlerin daha kesin, ayrıntılı ve daha uzun süreli yapılabilmesine olanak sağlanmıştır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde, kamu ve özel sigorta şirketleri geçmiş deneyimlerle beraber gelecekte karşılaşılabilecek olası risk ve belirsizlikler hakkında da tahmin yürütme ve bu tahminler doğrultusunda yeni politikalar geliştirme fırsatını elde etmişlerdir. Tarımsal sigortacılık deneyimlerine yenilerini katan sektör paydaşları, sahip oldukları güncel veriler ışığında tarımsal sigortacılık uygulamalarında sürdürülebilirliği sağlamaya başlamışlardır.

Tarihte ilk olarak Avrupa'da rastlanan tarım sigortacılığı uygulamalarına bakıldığında; İrlanda'da sigorta kooperatiflerinin günümüzün hayvan sigortacılığına benzer uygulamaları olduğu gözlenmiştir. Yine, Almanya'da dolu ve yangın sigortaları tarımsal alanlarda özel sigorta acentelerince poliçelendirilmeye başlanmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncesinde de değinildiği üzere ilk uygulamaların; deneyimlerin yetersizliği, sigortalı üretici sayısının artırılamaması, prim oranlarının düşük ve çoğu kez sabit olarak belirlenmesi, hasar dengesinin kurulamaması, devlet desteğinin yetersizliği, reasürör bulma güçlüğü gibi nedenlerle başarısız olduğu gözlenmiştir.

Bir ülkede tarım sigortası programına katılım düzeyi, o ülkede tarımsal faaliyetlerin ve tarım ekonomisinin canlılığının göstergesidir. Tarım sigortası ekonomiye çeşitli katkılar sağlar. Bu katkılar arasında şunlar sayılabilir;

- Bankalar sigortalı ürüne veya alana daha rahat tarım kredisi verir. Risklerini devreden üretici, banka ile arasındaki ilişkiyi güçlendirir.
- Yastık altında tutulan kıymetli maden veya kâğıt paralar ekonomiye enjekte edilir. Böylece piyasada nakit akışı artar.
- Tarımda teknoloji kullanımının gelişmesine yardımcı olur. Sigorta yaptıran çiftçi, riskleri azaldığı için yeni teknolojileri denemeye daha eğilimli olur.
- Özellikle havuz sistemli sigorta programlarında primler ortak havuzda biriktiği için karşılaşılabilecek makro ölçekli kayıp veya hasarlarda, zarar havuz kaynağından etkin bir şekilde tazmin edilebilmektedir. Bu sistem devletin yaptığı afet yardımlarından daha etkili ve kurumsallaşmış bir telafi mekanizmasıdır.
- Kırsal kalkınmada kaldıraç rolü vardır. Çeşitli riskler nedeniyle, verimli arazilerde üretim yapmaktan kaçınan çiftçi, risklerini başka bir mekanizmaya devreder ve gönül rahatlığı ile faaliyetine devam eder.
- Program, çiftçilerin dayanışma içgüdülerini harekete geçirir.

Çeşitli ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de tarım sigortaları uygulamaları bitkisel ürünlerin dolu riskine karşı sigortalanmasıyla başlamıştır. Sektörü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla bir sigorta mekanizmasının devreye sokulması düşünülmüş ve bu amaçla 14.06.2005 tarih ve 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çıkartılmıştır. Söz konusu Kanunu takiben kısaca TARSİM olarak adlandırılan Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuş ve kurumun tarımsal sigortacılığın devlet, çiftçi ve sigorta acenteleri arasında adeta bir köprü vazifesi görmesi sağlanmıştır.

Türkiye'de tarım sigortaları uygulamalarının mevcut durumunu en iyi şekilde irdelemek için öncelikle Türkiye'de bu güne gelene kadarki tarım sigortası uygulamaları sürecini özetlemek gerekmektedir. Bu bağlamda süreci üç bölümde

özetlemek mümkündür. Bu bölümleri; Tarım Sigortası Vakfı'nın kurulmasından önceki dönem olan 1995 öncesi dönem, geleneksel uygulamalar dönemi olan 1995 – 2005 arası dönem ve günümüz dönemi olan TARSİM – Tarım Sigortaları Havuzu dönemi yani 2005 sonrası dönem olarak ele alabiliriz.

1995 Öncesi Dönem: Türkiye'de tarımsal sigortacılık alanında ilk hareketin 1900'lü yılların başlarında yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'deki yabancı şirketlere ait malları sigorta etmeleri ile başlamış olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de tarım sigortaları ile ilgili çalışmalar Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamıştır ve çeşitli kurum ve kuruluşlar tarımsal sigorta programı geliştirmek için çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir.

Tarımsal sigortacılık kavramı ile ilgili ilk hükümlere 1926 yılında Türk Ticaret Kanunu'nda rastlanmaktadır. Bu yıllarda herhangi bir Tarım Sigortası Kanunu henüz gündemde değilken, tarımsal üretimi geliştirmek ve maddi olarak üreticiyi desteklemek amacıyla kurulan Ziraat Bankası tarım sigortaları alanında ilk çalışmalarını yürütmüştür. 1937 tarih ve 3202 sayılı T.C. Ziraat Bankası Yasası'nda tarım sigortacılığı konusuna yer verilmiştir ve konu 1938 yılında "Köy ve Ziraat Kongresi'nde de tartışılmıştır.

Bu dönemde Türk Ticaret Kanunu'nun 1316. ve 1319. maddelerinde tarım sigortalarının yasal yönleri düzenlenmiş ve Ticaret Bakanlığı'nca 1940 ve 1944 yıllarında "Zirai Sigorta Kanun Tasarısı" hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne sunulmuştur. Ancak bu çalışma olumlu sonuçlanmamıştır. Söz konusu tasarı 1952 ve 1956 yıllarında tekrar düzenlenerek TBMM' ye yeniden sunulmuş ve değerlendirmeye alınmıştır.

Türkiye'de tarımsal sigortacılık deneyimlerine ilk adımlar özel sigorta şirketlerince atılmış olup, ilk sözleşmeyi 1957 yılında Şeker Sigorta dolu sigortaları ile yapmıştır. Daha sonrasında 1959 yılında Başak Sigorta çiftlik hayvanlarını sigortalamaya başlamıştır. Bu tarihlerde başlayan dolu sigortası ve hayvan hayat sigortası uygulamaları bugün de devlet destekli tarım sigortası programında yer almaktadır. Bu uygulamaları takiben 1969 yılında Ankara Sigorta, 1975 yılında Güneş Sigorta, 1983'de Ak Sigorta, 1985'de Halk Sigorta ve 1987'de Anadolu Sigorta tarım sigortası konusunda uygulamalara başlamıştır.

Türkiye'de sigorta sektöründe 1987 yılına gelindiğinde tarım sigortaları programlarının çok yönlü geliştirilmesine yönelik "Türkiye İçin Tarım Sigortaları Geliştirme Planı" çerçevesinde tarım ve sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri üçgeninde planlı bir çalışma dönemi başlatılmıştır. Artık, 2005 yılına kadar süren ve geleneksel uygulamalar dönemi olarak da adlandırılabilecek dönem olan 1995 – 2005 arası döneme geçilmiştir.

1995 – 2005 Arası Dönem / Geleneksel Uygulamalar: Geleneksel uygulamalar dönemine kadar sürdürülen mevcut dolu sigortaları programları güncelliğini yitirmiş ve artık geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu durumu takiben devlet desteği de sağlanarak, "Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları" uygulamalarına geçilmesi için uygun modeller araştırılmış ve "Tarım Sigortaları Havuzu" modelinin Türkiye koşullarına uygun olacağı düşünülmüştür. Neticesinde dolu sigortaları alanında altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle dolu sigortaları uygulamalarındaki sorunların giderilmesi, Türkiye'de tarım sigortalarının geliştirilmesi ve uygun sistemlerin kurularak bazı faaliyetlerin bağımsız bir merkezden yürütülmesi hususunda 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur.

Tarım sektörünün paydaşları ile gerçekleştirilen ve devletin bu konudaki çalışmalarına yön veren önemli kararların alındığı I.Tarım Şurası'nda Tarım Sigortaları Havuzu gündeme alınmış ve 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda tarım sigortası programının geliştirilmesi için devlet desteğini öngören yasal düzenlemelerin yapılması kararı yer almıştır. Söz konusu sigorta programı 7. ve 8. Kalkınma Planları'nda yer almış ve araştırmalar devam etmiştir.

Bununla beraber 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ürün sigortasının yanısıra, ürün sigortasının altyapısını oluşturacak olan Çiftçi Kayıt Sistemi'nin geliştirileceği ve Tarım Bilgi Sistemi'nin kurulacağı da gündeme eklenmiştir. Ayrıca,Tapu Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesinin sağlanacağı ifadeleri de kalkınma planında yer almıştır. Tarımsal veri tabanını oluşturacak olan Tarım Bilgi Sistemi'nin kurulmasıyla üretici ve ürün risklere karşı koruma altında olacak ve bununla beraber risk yönetim araçlarının geliştirilmesi sağlanmış olacaktır.

Bu çerçevede; "tarım ürünlerine yönelik sigorta sistemi, Vadeli İşlemler Borsası, sözleşmeli tarım ve stok yönetimi araçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin şekilde uygulamaya konulması sağlanacaktır" ifadeleri Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı 7. ve 8. Kalkınma Planı'nda yer almış ve gelecekteki tarım sigortaları politikalarının şekillenmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

I.Tarım Şurası Çalışma Belgesi'nde konuya ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Ortak hizmetler için TSV tarafından kurulan hasar havuzuna prim üretim havuzu da eklenmiştir. Böylece tarım sigortaları havuzunun kurulması, doğal afetler ile ilgili devlet yardımı öneren ancak uygulamada işlerliği olmayan yasaların kaldırılması, devletin çiftçinin sigorta primine destek olarak doğal afet sigortalarının başlamasını gerçekleştirmiş ve yasal düzenlemelerin yapılması da önerilmiştir.

I. Tarım Şurası'nda,*"...Bugün için tarım sigortası ile ilgili tüm verileri değerlendirebilecek bir komisyon vasıtasıyla yasa taslağı yeniden gözden geçirilmelidir. Komisyon bir yıl içinde yasa taslağını tamamlayarak, 1998 yılı içinde kanunlaşması için gayret göstermeli, bu arada tarım sigortalarının kamuoyunda tartışılması için gerekli çalışmaları yapmalıdır. İlgili kuruluşların görüşleri doğrultusunda taslakta yapılacak iyileştirmelerle ortaya çıkacak yasa, bu konudaki gelişmelerde yeni ufuklar açacaktır. Tarım sigortalarının gelişmesi devlete, sigorta şirketlerine ve çiftçi birliklerine ayrı ayrı görev ve sorumluluk yüklemenin yanısıra, bu üçünün birlikte organizasyonunu zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla, tarım sigortaları branşında faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketlerinin devletin desteğinde bir araya gelerek bir üretim havuzu (pool) oluşturması ve devletin sigortayı cazip kılması için sigorta primine ve/veya hasara katkıda bulunması gereklidir. Bu havuz sisteminde çiftçi birlikleri kuracakları sigorta şirketleriyle yer alabileceklerdir"*(www.tarim.gov.tr)...şeklindeki anlatımla günümüz havuz sisteminin de teorik altyapısının hazırlıkları oluşturulmuştur. Bahsedilen I. Tarım Şurası'nı takiben II. Tarım Şurası'nda da konuya ayrıntılı değinilmiş ve sonuç bölümünde, "Tarım Sigortaları Kanun Tasarısı en sağlıklı şekilde ivedilikle çıkarılmalıdır" ifadesine yer verilmiştir. Bununla beraber "tarım ürünlerinin sigortalanması, uygulamaların ülke genelinde yaygınlaşmasını hedefleyen çalışmalar

yürütülmeli, bitkisel ürün sigortalarının yanı sıra, çiftlik hayvanları sigortalarının da geliştirilmesi sağlanmalıdır" fikri oluşmuştur. Ayrıca, "tarımda risk yönetimi ve transferlerine ilişkin sistemlerin kurulması sonrasında mal sigortalarının yanı sıra can sigortalarının da geliştirilmesi ile çiftçiye yaşam garantisinin sağlandığı bir gelecek hedeflenmelidir" (www.tarim.gov.tr) şeklinde bir ifadeyle tamamlanmıştır.

Daha sonra, 1998 yılı hükümet programında yer alan "Tarımsal Politikalarla İlgili Yapısal Değişim Projesi" çerçevesinde hazırlanan "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" devlet desteğinin sağlanması ve havuz sisteminin kurulmasını öngörmektedir. Ancak, çiftçinin primine destek olacak yeterli devlet desteğinin sağlanamayacağı görüşüyle kanun yeniden çıkarılamamıştır.

2000 yılına gelindiğinde, ekonomik kriz öne sürülerek, IMF ve Dünya Bankasının hazırladığı, Tarımsal Reform Uygulama Projesi (ARIP-Agricultural Reform Implementation Project) uygulamaya geçirilmiştir. Projenin desteklemelerle ilgili bölümünde, tarım ürünleri sigortası için devlet desteğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi de yer almış ve Dünya Bankası'na taahhüt edilen sürede "Tarımda Devlet Destekli Tarım Ürünleri Sigortaları"nın başlaması öngörülmüştür. 2001 yılında, devletin doğal afet sonrası tohumluk yardımını öngören 5254 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Doğal afetler sonucu devlet yardımını öngören 2090 sayılı diğer kanun ise, yürürlükte olmasına rağmen, fonda hasar ödemeleri için kaynak olmadığından işlerliği çok azalmıştır. 2002 yılında devletin doğal afetler karşısında çiftçiye karşılıksız yardım yapmasını sağlayan uygulamalar sona ermiş, yerine konacak tarım sigortaları ile ilgili kanun da çıkarılamadığı için çiftçi tamamen korumasız kalmıştır. Aynı yıl 58. Hükümet konuyu Acil Eylem Planı'na almıştır (Anonim 2002).

Acil Eylem Planı'nda "Tarım Ürünleri Sigortası Kanunu" çıkarılması ve uygulama planı hazırlanması öngörülmektedir. Bu plan, Tarımda Devlet Destekli Doğal Afet Sigortası Yasası'nın bir yıl içerisinde çıkarılmasını ve kuraklık, don, sel sigortaları uygulamalarının esaslarının belirlenmesi, primlerin devletçe desteklenmesini öngörmektedir.

Kasım 2002'de, çeşitli ülkelerde tarım sigortaları sistemlerini inceleyen devlet ve sigorta sektörü temsilcilerinin raporlarında yer alan ortak görüş; "Tarım

Sigortaları Vakfı'nın, sigorta ve reasürans şirketleri ile oluşturduğu havuz sistemine prim havuzunu da ekleyerek, sistemin çok yönlü hizmet vermesini sağlayacak çalışmaları yürütmesi ve oluşturulacak Tarım Sigortaları Havuzu (Agronet Sistemi) ve havuzun yönetimini üstlenmesi beklenmektedir" şeklinde belirtilmiştir.

Tarım sigortaları programlarının geliştirilmesinde Dünya Bankası Projesi olarak birer yıl arayla farklı ülkelerde pilot projeler başlatılmıştır. Elde edilen veriler projeyi cazip kılacak şekilde sunulmuş ve Türkiye gibi diğer bazı ülkelere transfer edilmiştir. Çeşitli ülkelerden örnek vermek gerekirse, Fas'ta Kuraklık Sigortası Projesi adı ile 300 bin hektarlık alanda sigorta yapılması hedeflenmiş, ancak hedeflenen alanın sadece üçte biri sigortalanabilmiştir. Sigorta güvencesi alan çiftçi sayısı; 18 bini geçememiş, 1,2 milyon ABD doları kuraklık sigortası primi üretilmiş, buna karşılık 18,7 milyon ABD doları hasar ödemesi yapılmıştır. Devletin prim desteğinin yanısıra hasarın %70'ine katıldığı düşünüldüğünde, projenin söylenenlerin aksine yaygın ve başarılı olmadığı ve devlete daha fazla yük getirdiği ortaya çıkmıştır (Dinler 2004a).

Meksika'da ise, son yirmi yılda tarım sigortaları sisteminin beş kez değiştiği, son üç yıldan beri Dünya Bankası Projesi'nin devlete bağlı bir sigorta kurumu tarafından endeks sigortaları uygulama projesi olarak yürütüldüğü, prim üretiminin ise, sadece 76 milyon ABD doları olduğu bilinmektedir. Bu çok yeni ve "sınırsız devlet desteği" ile yürütülen proje Meksika modeli adıyla Dünya Bankası tarafından ARIP Projesi çerçevesinde sınırlı kaynaklara sahip Türkiye'ye de model olarak sunulmuştur (Anonim, 2003).

AB ülkeleri, Dünya Bankası'nın bu projelerle paralel olarak yürüttüğü uydu ve radar sistemleri projeleri ile endeks sigortalarını uygulama imkânı bulmuştur. Fakat bu tür projelerin Türkiye gibi tarım alanları parçalı ve dağınık olan, sigorta sistemleri kendine özgü yapıya sahip olan bir ülkede bu şekliyle uygulanması mümkün görülmemektedir. Geçmiş yıllarda bu durum dikkate alınmamış ve ARIP Projesi başlatılmıştır. Bu süre içerisinde Türkiye'yi birkaç kez ziyaret eden Dünya Bankası uzmanları hazırladıkları raporlarda Türkiye'de mevcut dolu sigortalarının sağlıklı uygulandığını ve ürün sigortalarının gelişmesine uygun mevcut sigorta altyapısının gelecekte çok etkili olacağını belirtmişlerdir. Buna karşın yalnızca,

endeks sigortalarının kurulması için her türlü çabayı göstermişlerdir. Bu nedenle, 2000–2003 yılları arasındaki süreç konu uzmanlarınca "tarım sigortaları sektörünün kaybedilmiş yılları" olarak değerlendirilmektedir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) ve sigorta şirketlerinin oluşturdukları tarım sigortası çalışma gruplarının yapmış oldukları araştırmalar sonucunda; Türkiye'de tarımsal alanların mülkiyet yapısı, işletme ölçeği, üreticinin niteliği, tarımsal işletmelerin işletilme, bakım, üretim, kalite ve verimlilik farklılıkları nedeni ile endeksin uygulanamayacağı belirlenmiştir. Buna ek olarak Türkiye'de dar alanlardaki farklı meteorolojik verileri temin edecek olan yerleşik uydu ve radar sistemlerinin bulunmaması da, endeksin uygulanamayacağını göstermiştir. Gelişmemiş ülkelerde teknik eleman sayısının yetersizliği nedeni ile tarlada hasar tespitleri yapılamadığı için avantaj olarak gösterilen endeks sigortalarının, Ziraat Mühendisi potansiyeli yüksek olan Türkiye'de uygulanması halinde teknik eleman istihdamını da büyük ölçüde etkileyeceği yönünde tespitler yapılmıştır (Gülçubuk ve ark., 2004). Profesyonel anlamda tarımsal sigortacılık programının temelleri atılmış ve Tarım Sigortaları Havuzu sistemine geçiş sağlanmıştır.

2005 Sonrası Dönem / Tarım Sigortaları Havuzu Dönemi: Günümüzde de halen geçerliliği devam eden ve 2005 yılında çıkartılan "Tarım Sigortası Kanunu" ile;

- Kanun kapsamına alınan riskler ile ilgili olarak yapılacak sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortam oluşturulması, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması amacına yönelik olmak üzere bir Sigorta Havuzu kurulmuştur.
- Bu havuza ilişkin tüm iş ve işlemler, bu havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit hisselerle ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. tarafından yürütülmektedir.
- Sigorta şirketleri poliçeleri kendi adlarına düzenlemekte, ancak riskin ve primin yüzde 100'ünü zorunlu olarak havuza devretmektedirler, ihtiyari

olarak da havuzda oluşan riskten retrosesyon yoluyla pay alabilme hakları mevcuttur.

- Devlet, bu Kanun kapsamında yapılacak sigorta sözleşmelerine münhasır olarak çiftçi adına sigorta primine destek sağlamaktadır. Devlet prim desteğinin miktarı her yıl için ürün, risk, bölge ve işletme ölçekleri itibariyle, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir.

5363 sayılı Kanun, tarımda don, sel, kuraklık gibi doğal afetlerin sigortalanmasına olanak verecek şekilde, çiftçinin sigorta primine devletin destek olmasını öngörmüş, mevcut sistemlerin geliştirilerek, tarım ve sigorta sektörleriyle ilgili kurumların yönetiminde bir havuz sisteminin oluşturulmasını hükme bağlamıştır. Havuz; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan ve Hazine Müsteşarlığı'ndan ikişer, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ve Havuzu İşletici Şirket (TARSİM)'den birer olmak üzere toplam yedi temsilciden oluşan bir kurul tarafından yönetilmektedir. Havuzda tarım sigortaları ile ilgili hizmetler sigorta şirketlerinin oluşturduğu işletici şirket olan TARSİM A.Ş. tarafından yürütülmektedir. Bu sigorta sisteminden sorumlu kurum Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'dır. Sigorta işlemleri işletici şirket ortağı olan sigorta şirketleri tarafından aynı esaslarla yürütülmekte ve Hazine Müsteşarlığı tarafından denetlenmektedir.

Uygulamalara bakıldığında devletin prim desteği verdiği ABD ile İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Fransa gibi birçok Avrupa ülkesinde tarım sigortaları programlarını ülkelerin tarım bakanlıkları tarafından yönlendirildiği, denetimin ise Hazine Bakanlıklarınca yapıldığı gözlenmiştir.

Kanun, kurulan havuzda primlerin toplanması ve hasar ödemelerinin havuz tarafından çiftçiye yapılmasını öngörmektedir. Kanun kapsamında, sigorta hizmetleri havuza üye sigorta şirketleri tarafından aynı esaslarla yürütülecek, sigorta şirketleri kendi poliçelerini düzenleyebilecek ve havuz bünyesindeki teknik hizmetler sigorta şirketlerinin de içinde bulunduğu havuz işletici şirket olan TARSİM tarafından yürütülecektir.

Çizelge 4.1.'den anlaşılacağı üzere Türkiye'de tarım sigortacılığı alanında faaliyet gösteren şirketler her geçen yıl artmakla beraber bu artış devlet destekli tarım sigortacılığına geçiş ile hız kazanmıştır. 2010 yılı itibari ile toplam sigorta şirketleri içerisinde tarım sigortası yapan sigorta şirketlerinin oranı yaklaşık yüzde 50 seviyelerine yükselmiştir.

Çizelge 4.1. Türkiye'de Yıllara Göre Sigorta Şirketleri ve Tarım Sigortası Şirket Sayıları (www.tsrbs.org.tr)

Yıllar	Sigorta Şirketleri Sayısı	Tarımsal Sigorta Şirketleri Sayısı	Oran (%)
1963	35	2	6
1973	38	3	8
1983	35	5	14
1993	38	14	37
2003	58	14	24
2004	56	13	23
2005	55	15	27
2006	55	16	29
2007	55	22	40
2008	58	23	40
2009	58	22	38
2010	59	23	39
2011	63	24	38

Çalışmanın alt bölümlerinde, çeşitli ülkelerdeki tarım sigortacılığı uygulamaları kavramsal çerçeve kapsamında değerlendirilmiş, dünyadaki ve Türkiye'de mevcut tarım sigortası uygulamaları incelenmiştir. Türkiye'deki uygulama eksikliklerine, gelecekte daha güvenli ve sürdürülebilir üretim ve gelir istikrarı sağlanmasına yönelik, risk yönetiminde farkındalık düzeyini arttırmayı hedef alarak yine kavramsal çerçeve mantığında yapılan analizler sonucu bazı öneriler sunulmuştur.

4.1. Çeşitli Ülkelerde Tarımsal Sigortacılık Uygulamaları

Günümüzde tarımsal üretimi tehdit eden doğal risklerin oluşturduğu verim kayıplarından sonra artık ekonomik risklerin oluşturduğu gelir kayıpları da sigorta sistemleri içerisinde transfer edilebilmektedir. Tarım işletmesindeki malları (bitkisel ürünler, çiftlik hayvanları, tesis ve barınaklar ile tarım makineleri) ve canları (çiftçi, ailesi ve üçüncü şahıslar) tehdit eden risklerin etkileri devletin ve ülke ekonomisinin üzerinden alınıp, sigorta sistemlerine transfer edilmektedir.

Bu bölümde öncelikli olarak dünyada mevcut tarım sigortası programlarına değinilecek ve sonrasında Türkiye'deki tarım sigortası programı ele alınacaktır.

Dünyada modern anlamda tarımsal sigorta uygulamaları 1770 – 1800 yılları arasında Avrupa'da başlamıştır. İlk kez İrlanda'da sigorta kooperatiflerince hayvan sigortaları ve Almanya'da ise dolu ve yangın sigortaları yapılmıştır. 19. ve 20. yüzyılda önce Avrupa Ülkeleri ve daha sonra ABD ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerde geniş kapsamlı tarım sigortası uygulamaları başlamış ve günümüzde çeşitli yenilikler ile sigorta programları ülkenin mevcut tarımsal risk yapısına göre şekillendirilmiştir.

Dünyada uygulanan tarım sigortalarının çeşitleri, işletme şekilleri ve kapsamları, ülkelerin ekonomik gelişmişliklerine, ülke ekonomisi içinde tarımın yeri ve önemine bağlı olarak değişmektedir. Dünyada bazı ülkelerin uyguladığı modeller ön plana çıkmış ve diğer ülkeler tarafından da benimsenmiştir. Örneğin İspanya'nın uyguladığı model Amerika Birleşik Devletleri dâhil daha birçok ülkenin tarım sigortası modelini etkilemiştir (Akçaöz ve Kızılay, 2004).

Dünyada uygulanmakta olan tarım sigortası programlarını aşağıdaki gibi gruplandırmak mümkündür (World Bank, 2010).

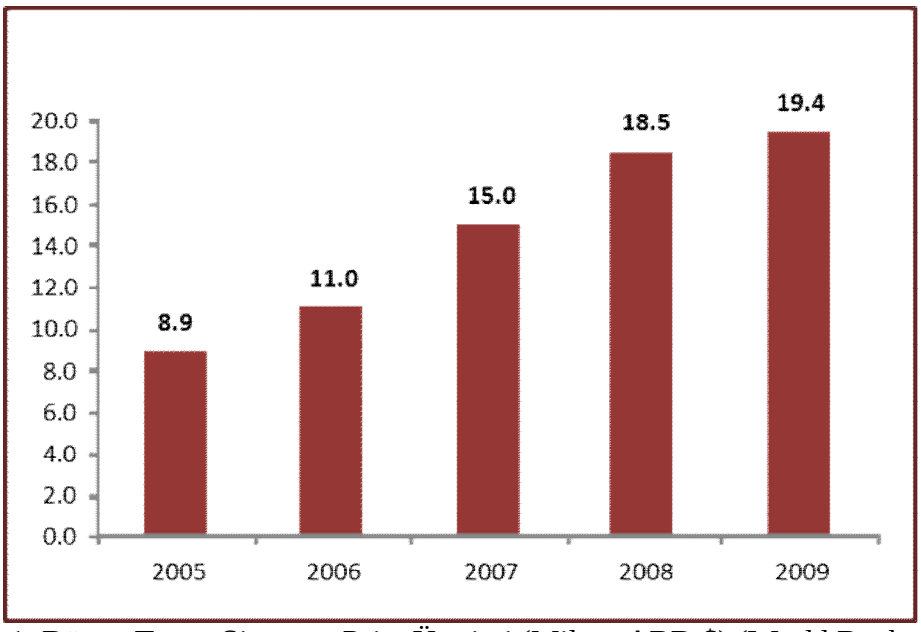
1. Risk Sigortası Programı
    a. Tek riske karşı sigorta
    b. Birden çok riske karşı sigorta
2. Verim Sigortası Programı
    a. Parsel bazında verim sigortası

   b. İşletme bazında verim sigortası
3. Gelir Sigortası Programı
   a. Parsel bazında gelir sigortası
   b. İşletme bazında gelir sigortası
4. İndeks Sigortası Programı
   a. Alan bazlı verim indeks sigortası
   b. İklimsel verilere dayalı indeks sigortası
   c. Uzaktan algılama verilerine dayalı indeks sigortası
5. Gelir İstikrar Sigortası

AB'de ise tarım sigortası çeşitleri şöyle sıralanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2006).

1. Tek Riske Dayalı Sigorta: Bu sigortalarda sadece bir riske karşı koruma sağlanmaktadır.
2. Birleşik Risklere Dayalı Sigorta: Bu sigortalar dolu başta olmak üzere birkaç riski bir arada içermektedir ve bazı ülkelerde çok sayıda riski içeren sigorta ürünleri olarak bilinmektedir.
3. Verime Dayalı Sigorta: Bunlar belli bir verim düzeyini garanti eder ve bölgesel ortalama verim veya ferdi geçmiş verim verilerine dayalı olarak uygulanır. Ana risk kuraklık olabilmektedir. ABD'de bu çeşit sigortalar birleştirilmiş risklere dayalı sigorta olarak bilinmektedir.
4. Gelir Sigortası: Bu sigorta da verim ile fiyat risklerine karşı güvence sağlamakta ancak üretim giderleri de dikkate alınmaktadır. Genelde tüm çiftlik gelirleri hesaba katılarak uygulanmaktadır.
5. Çiftlik Sigortası: Bir çiftlikteki tüm tarımsal üretime yönelik olarak uygulanmaktadır. Güvencelerin kapsamına göre, tüm çiftlik için verime dayalı ya da hâsılat veya gelir sigortası şeklinde olabilmektedir.
6. Alan Verim Endeks Sigortası: Ödemeler birim alandan alınan ortalama verimdeki azalmalar esasına göre hesaplanmaktadır.

7. Alan Hasılat Endeksi Sigortası: Ödemeler birim alandan alınan ortalama verimdeki azalma ile fiyatların çarpımı esasına göre hesaplanmaktadır.
8. Dolaylı Endeks Sigortası: Bu sigorta tipi verim veya bitkisel gelişim esasına göre hava durumu endeksleri, uydu görüntüleri ve diğer unsurlardan elde edilen verilerle oluşturulan endeksler dikkate alınarak hesaplanmaktadır.
9. İstikrar Hesapları: Ferdi sigorta niteliğindedir. Çiftçilerin her yıl belli miktarda ödemeyi kendi hesaplarına yatırdıkları ve büyük bir kayıp olduğu yıllarda çektikleri sigortalardır. Bu hesaplar verim, hâsılat veya bazı endeksler temel alınarak da oluşturulabilmektedir.

Şekil 4.1. Dünya Tarım Sigortası Prim Üretimi (Milyar ABD $) (World Bank, 2010)

Şekil 4.1.'de yıllar itibariyle dünyada prim üretimin değişimi açıklanmaktadır. Dünya Bankası'nın 2009 yılında yaptığı bir çalışmada dünyada üretilen toplam tarım sigortası priminin yaklaşık 20 milyar dolar civarında olduğunu belirtmiştir. Dünya Bankası, 2009 raporuna göre, tarım sigortası prim üretimi her geçen yıl hızla artmakta ve üreticiler risklerini sigorta havuzlarına veya sigorta şirketlerine devretmektedir. Amerika, Çin ve Kanada'nın bu toplam prim üretiminin yaklaşık yüzde 66'sını oluşturduğu, BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) prim üretiminde hız kazandığı ve birden çok ürüne karşı (MPCI) sigorta

çeşidinin en yaygın kullanılan sigorta programı olduğu açıklanmıştır (World Bank, 2009).

Kıtalar bazında prim üretim dağılımını incelediğimizde Amerika ve Kanada'nın oluşturduğu bölge yüzde 55 pay ile en yüksek değere sahip olmuştur. Avrupa ve Asya kıtaları ise yüzde 20'lik paylar ile yaklaşık aynı seviyelerde prim üretimi elde etmiştir. Asya'da prim üretiminin yüksek olmasında Çin ve Hindistan'ın rolü büyüktür.

Sigorta ürününe göre dünya durumu incelendiğinde en yaygın olan grup, yaklaşık yüzde 75 pay ile birden çok ürüne karşı yaptırılan sigorta programlarıdır. Özellikle bitkisel ürünlerde gözlenen tek ürün sigortaları kalan yüzde 25'lik pay içinde en yaygın olandır. Yine hayvan hayat sigortası da önemli paya sahip diğer sigorta ürünleri arasındadır.

Dünyada çeşitli ülkelerde tarım sigortası programlarına kısaca aşağıdaki gibi değinmek sigorta sistemlerinin karşılaştırılması açısından fayda sağlayacaktır.

ABD'de tarımsal ürün sigortası, Amerika Tarım Bakanlığı'na bağlı Federal Ürün Sigorta Şirketi (FCIC) tarafından yapılmaktadır. Bununla beraber devlet ile özel sektörün işbirliği mevcuttur. Bu işbirliği şeklindeki sigorta programında prim desteği bulunmaktadır. Verim, gelir ve indeks sigortaları uygulanmakta olan sigorta programları arasındadır. Primler hasattan sonra ödenmekte ve primlerin yaklaşık yüzde50'sini federal hükümet karşılamaktadır. Bununla beraber eyaletler çiftçilerin prim ödemelerine ayrıca katkıda bulunmaktadır. USDA'nın doğrudan poliçe satması ve satılan poliçeden oluşan riskin tamamıyla üstlenilmesi şeklindeki yöntemler yerine sigorta uygulamalarında yeniden yapılanmış bir sistem getirilmiştir. Yeni sisteme göre USDA sigorta sistemini yürütmekte, prim ve poliçe satışını desteklemekte, reasürans sağlamakta ve bu sigorta sistemini özel sektörle paylaşmaktadır.

Devlet desteği ile yürütülen ve birden çok riske karşı sigorta olarak bilinen MPCI, ABD'de uygulanan geleneksel ve en yaygın sigorta sistemidir. Sigorta uygulamasında hasar tespitleri, bireysel ve işletme bazında belirlendikten sonra hasar ödemeleri çiftçiye üretimin belirli bir miktarın altına düşmesi durumunda yapılmaktadır. Ödemelerin hesaplanması, gerçekleştirilen verim ile önceden

belirlenmiş bir fiyattan hesaplanarak garanti edilen verim arasındaki farkın alınması esasına dayanmaktadır. Ayrıca çiftçilerin politik olarak iyi örgütlenmiş olmaları primlerin düşük tutulmasını sağlamıştır.

USDA'ya bağlı bir Risk Yönetim Kurumu (RMA) bulunmaktadır. RMA'nın rolü, pazara dayalı risk yönetim çözümleriyle, üreticilere iş riskleriyle ilgili olarak etkin bir şekilde yardım etmektir. RMA'nın misyonu, Amerika tarım üreticilerinin ekonomik istikrarını kuvvetlendirmek ve korumak için, güvenilir bir risk yönetimi desteği sağlamak ve bunlara uygun düzenlemeler yapmaktır. Bu misyonun bir parçası olarak, Federal Ürün Sigorta Şirketi'nin (FCIC) yönetmektedir. RMA1996 yılında, Federal Ürün Sigorta Şirketi ise 1938 yılında kurulmuştur.

ABD'de ürün sigortasında devlet desteği ilk olarak 1994 yılında çıkarılan Ürün Sigortası Reform Yasası ile ürün sigortasında yasal olarak devlet desteği sağlanmaya başlamıştır. Bu yasa sayesinde sigorta primleri ve idari masraflar sübvanse edilerek tüm çiftçilerin ürün sigorta sistemine katılmasına imkân sağlanmıştır. Ürün sigorta programı bir merkezden yönetilmekte ve Bakanlık bünyesindeki "Federal Ürün Sigorta Kurumu" tarafından denetlenmektedir.

ABD'de tarım sigortası sistemi iki şekilde yaygın olarak kullanılmakta olup, bunlar verimi esas alan ürün sigortası ve işletme gelirini esas alan gelir sigortasıdır. Uygulama, sadece hak sahibine kredi verilmesi değil, aynı zamanda yatırımcının güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenerek danışmanlık hizmetlerini de kapsamakta olup, ABD Tarım Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ayrıca, ABD'de üreticilere doğal afet yardımları da yapılmaktadır (Altınalev, 2004).

Sigorta işlemleri ve pazarlaması, çiftçilere risk yönetimi konusunda çözümler sunan uzmanlaşmış sigorta şirketleri tarafından yürütülmektedir. Devlet destekli ürün sigortasının çiftçilere sunulmasına, pazarlama, risk yönetimi ve hasar tespitleri konularında özel, titiz kalite kriterlerini uygulayan sigorta şirketleri yetkilidirler. FCIC tarafından belirlenen aynı fiyatlar ve şartlar bu programa katılan tüm uzman sigorta şirketleri tarafından uygulanır. Böylece, sigortacılar sadece hizmet ve danışmanlık alanlarında rekabet edebilmektedirler.

Diğer bir açıdan çiftçi değişik teminat çeşitlerini seçebilmektedir. Ana teminat "Katastrofik Teminat"dır. Bu teminat türünde primin tamamı devlet

tarafından ödenir, çiftçi sadece belirli idari masrafları öder. FCIC tarafından belirlenen fiyatın yüzde 60'ı üzerinden, çiftçinin elde ettiği ortalama verimin yüzde 50'si tazminat olarak ödenir. Bu da ürün bedelinin yaklaşık yüzde 30'una karşılık gelir. Ana teminat oranı çok düşük olduğundan çiftçilerin çok büyük çoğunluğu ana teminata ek olarak daha geniş kapsamlı teminatları almayı tercih etmektedir. Çiftçi ortalama verimi yüzde 50 ile yüzde 75 arasında ve FCIC tarafından belirlenen fiyatın yüzde 60 ile yüzde 100 arasında herhangi bir oranı seçebilmektedir. Seçilen teminat kapsamına bağlı olarak, çiftçi ilave olarak primin bir kısmını öder. En çok satın alınan teminat kapsamı yüzde 65 verim ve yüzde 100 fiyat garantisidir. Çünkü bu teminat kapsamında çiftçi ve devlet primi eşit olarak paylaşmaktadır. Teminat kapsamı yükseldikçe devletin katkı payındaki oran azalmaktadır (Kephart, 2005). Ürün sigortaları içerisinde yer alan gelir sigortaları programları 2001 yılında toplam sigortalanan ekili alanların yüzde 43'ünü oluşturmuştur. Sigorta programlarına katılım, ürün çeşitlenmesi ve maliyetlerin düşürülmesi yönündeki gelişmeler ve özellikle çok düşük maliyetli katastrofik ürün sigorta programlarının (CAT) sisteme eklenmesiyle ekili alanların yüzde 70'inden fazlası ürün sigortası kapsamına alınmıştır.

Amerika'da 1980 yılında 26 milyon hektar alanı kapsayan tarım ürün sigortaları 2000 yılında 200 milyon hektarın üzerine çıkmıştır. Çiftçi davranışlarına bakıldığında internet kullanımının yaygın olduğu ülkede üreticiler online olarak sigorta başvurusu yapabilmektedir. Reklam ve demonstrasyonların da üretici davranışlarını olumlu yönde etkilediği gözlenmiştir.

Bununla beraber, toprak yapısı ve ürün verimi aynı kabul edilen ve çok büyük alanlarda üretimi yapılan aynı çeşit ürünler için grup sigortaları uygulanmaktadır. Grup sigortasında çiftliklerin değil, bölgelerin verimleri esas kabul edilmekte, hasar olduğunda hasar tespiti yapılmadan riske ilişkin endeksler esas alınarak hasar ödemesi yapıldığı için sigorta maliyetleri daha düşük olmaktadır. Dünya genelindeki olumsuz gelişmeler (BSE, şarbon vb) nedeniyle ABD'de ürün sigortalarının yanı sıra çiftlik hayvanları sigortalarına daha fazla önem verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

ABD 2000 yılından sonra değiştirdiği yönetmelikler ile çiftlik hayvanlarını hayvan üreticileriyle beraber sigortalamaya yönelik çalışmalara başlamıştır. (Dinler ve Yaltırık, 2005).

Kanada da tarımsal sigorta programı hem özel sigortacılık faaliyetleri ile hem de devlet tabanlı (fon sistemi) sigorta sistemi faaliyetleri ile gerçekleştirilmektedir.

Kanada, üreticileri için ürün ve gelir risklerini kapsayan üç farklı program oluşturmuştur;

1. Ürün Sigortası Programı (Crop Insurance Programme-CIP)
2. Net Gelir İstikrarı Programı (Net Income Stabilisation Account-NISA)
3. Tarımsal Gelir Afet Yardımları (Agricultural Income Disaster Assistance-AIDA).

Bu programların genel hedefi, çiftçilerin gelirlerini risklere karşı dengede tutmaktır. Ürün Sigortası Programı kuraklık, don, sel, dolu, aşırı nem, kontrol edilemeyen hastalık ve zararlılar gibi doğal olayların sebep olduğu ürün kayıplarını kapsamakta ve üreticileri üretim riskine karşı korumayı öngörmektedir. Ürün sigortasında ürün kaybına karşı koruma, verim garantisi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Üretim, varsayılan verimin altına düştüğünde üreticiler tazminat alabilmektedirler. Çiftçiler özgürce istediği sigorta dallarını seçebilmektedir. Ancak kayıpları karşılayan prim miktarı her yıl yeniden düzenlenmektedir.

Net Gelir İstikrarı Programı, Kanada hükümeti ve programa katılan eyaletler arasında ortaklaşa geliştirilen gönüllü bir programdır. Bu program uzun dönemde işletme gelirini stabilize etmek için planlanmıştır. İşletme gelir vergisi durumunu belgeleyen herhangi bir kimse ile gelir vergisi borcunu belgeleyen birlikler, kooperatifler ve toplumsal organizasyonlar bu programa katılabilmektedir. Tarımsal Gelir Afet Yardımları Programı dramatik gelir azalmalarıyla karşı karşıya kalan üreticilere yardım sağlamak için planlanmış ulusal bir programdır.

Muson iklim kuşağının hâkim olduğu Japonya'da tarımsal üretim, fırtınaların, sellerin ve düşük sıcaklıkların neden olduğu ağır kayıplardan oldukça sık bir şekilde

etkilenmektedir. Ülkede altı sigorta programı olup çok yönlü kamu sistemi sigorta programı ile tarımsal sigorta programı uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bu sistemde sebzeler, çiçekler, kümes hayvanları hariç hemen hemen tüm ürünler ve hayvan çeşitleri kapsama dâhil edilmiştir. Bu programlar, pirinç, buğday ve arpa sigortası, ipekböcekçiliği sigortası, hayvan sigortası, meyve ve meyve ağaçları sigortası, alan ürün sigortası ve sera sigortasıdır.

Japonya'da tarım sigortası, Tarımsal Karşılıklı Yardım Birliği (Agricultural Mutual Relief Associations) tarafından organize edilir. Hükümet çiftçilerin primlerini ve sigortacıların yönetim harcamalarının bir kısmını destekler. Pirinç İşletme Gelirini Dengede Tutma Programı (Rice Farm Income Stabilization Programme), pirinç fiyatında, bundan önceki üç yılda ortalama fiyata kıyasla gerileme olursa uygulanmaktadır.

Devlet destekli tarım sigortası programının mevcut olduğu gelişmiş ülkelerde çoklu risklere karşı sigorta yaptırılabilmektedir. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde ki tarım sigortası uygulamalarına bakıldığında; AB'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarına uygun bir yapılaşmayı izlediği, aynı zamanda tarım sigortalarında çok farklı uygulamalara sahip olan birlik üyelerinin tarımdaki risklerinin aynı esaslarla transferini sağlayacak ve geliştirecek koordinasyonu yürütmeye başladığı bilinmektedir. Toplulukta, devletin prim desteği verdiği birkaç ülke dışında tarım sigortaları uygulamaları, önceleri, ağırlıklı olarak dolu sigortası üzerinde yoğunlaşmış ve birden çok riskin sigortası (MPCI) için altyapı çalışmaları başlatılmıştır. AB'de verime dayalı bir ürün sigortası uygulaması mevcuttur. Ayrıca üretim ve geliri kapsayan gelir sigortası uygulamaları giderek yaygınlaşma eğilimi göstermiştir.

AB uygulamaları değerlendirildiğinde, uzun yıllardan beri dolu sigortalarının yaygın bir şekilde uygulandığı ortaya çıkmaktadır. AB ülkeleri her şeyden önce; sağlıklı bir dolu sigortası altyapısının kurulması, daha sonra devlet desteği ile diğer teminatların verilmesi yönündeki uygulama esaslarını aynen uygulamaktadır. Bunun yanı sıra, bazı ülkelerde diğer katastrofik özellikteki don, sel, kuraklık, fırtına gibi risklerin de sigorta edildiği ve bunların prim veya hasarlarına devletin destek olduğu bilinmektedir. Bazı ülkelerden örnek vermek gerekirse; Portekiz'de 6'sı kamuya ait

olmak üzere, yetkilendirilen 15 sigorta şirketi tarafından yürütülen havuz sisteminde, devlet oluşturulan fonun yüzde 60'ını finanse etmekte ve yüzde 50'ye kadar prim desteğinde bulunmaktadır. Ayrıca, yüzde 100'ün üzerindeki hasarlar için, "hasar fazlası ödemesi" yapılmaktadır (Akçaöz ve Kızılay, 2004).

Fransa'da, hem özel sigortacılık hem de prim desteğini de kapsayan devlet-özel işbirlikli sigortacılık faaliyetleri yapılmaktadır. Özel sigortacılıkta tek risk sigortası ve çoklu risk sigortası mevcuttur. Devlet-Özel işbirlikli sigorta programı verim sigortası esasına dayanmaktadır. Dolu (tüm ürünler için), fırtına (mısır, üzüm, ayçiçeği ve şerbetçiotu için doluya ilaveten), çoklu risk (tütün) ve hayvan kayıpları özel sigorta şirketleri tarafından sigortalanmaktadır. Özel sigorta şirketleri tarafından sigortalanamayan doğal afetler sonucu oluşan tüm kayıplar için kamunun afet yardımları (kuraklık, kesin olarak belirtilemeyen felaketler) vardır. Meyve ve sebzeler için dolu sigortası primleri özel sigorta şirketleri tarafından desteklenir. Devlet yardımları özel sigortanın kapsamındaki, korunabilen kayıpları desteklemektedir.

Fransa'da hemen hemen tüm ürünlerde dolu ve salyangoz zararı, mısırda karga zararı, şeker pancarı ve üzüm hariç tüm ürünler sel baskını, kuraklık, don, fırtına ile tahıllarda zararlılar, üzümde dolu ve don kombinasyonu, bahçecilikte fırtına ve kar risklerine karşı sigorta yaptırılabilmektedir. Sistemde özel sigorta şirketleri faaliyet göstermektedir. Sigorta primleri dolu ve don sigortası için devlet tarafından desteklenmektedir.

Almanya'da, dolu sigortası sübvanse edilmediği gibi doğal afetler nedeniyle meydana gelen hasarlarda herhangi bir devlet yardımı yapılmamaktadır. Fakat istisnai olarak, olağanüstü ve çok büyük çaptaki doğal afetlerde özel programlar uygulanmaktadır. Buna örnek olarak, 1997 yılındaki sel olayında federal hükümet 256 milyon Euro kadar bir yardım fonu sağlamıştır (Vetters, 2006).

Avrupa Birliği tarafından sağlanan afet yardım fonları programların dışında her eyalet doğal afet yardımlarının düzenlenmesinden sorumludur. Almanya'da doğal afetler nedeniyle ürünlerde meydana gelen hasarların etkisinin azaltılması amacıyla yapılmakta olan devlet yardımlarının yapısı karmaşık bir yapıda olmakla beraber bir

eyaletten diğerine değişiklik gösterebilmektedir. Almanya'da özel sigorta acentelerinin düzenlediği tek riske karşı sigorta sistemi mevcuttur.

Avusturya'da doğal afetlerden kaynaklanan hasarların karşılanması için Maliye Bakanlığı bünyesinde Doğal Afet Fon'u oluşturulmuştur. Bu fonun kaynakları daha çok çığ ve sel gibi afetlerin zararlarını azaltmak amacıyla kullanılmaktadır. Fonun sadece küçük bir kısmı dolu ve don sigorta primlerinde çiftçi payını düşürmek amacıyla veya ürün hasarlarında devlet yardımı olarak kullanılmaktadır.

İlk olarak 1955 yılında kurulmuş olan Doğal Afet Fonu'nda 1997'de bazı değişiklikler yapılmıştır. Yıllık 145 milyon Euro kadar olan fonun yüzde 60'ı Maliye Bakanlığı tarafından, yüzde 40'ı ise eyaletler tarafından karşılanmaktadır (Murr ve ark., 1999). Gerekli tarımsal yatırımların yapılabilmesi ve muhtemel dolu hasarlarında gelirin garanti altına alınabilmesi için sigorta primlerinde çiftçinin payının düşürülmesinin yasal olarak sağlanmasının Avrupa Birliği'ne girmeden önce gerekliliği konusunda tüm taraflar aynı fikirdeydiler. 1996 ve 1997'de meydana gelen şiddetli don hasarlarında, zararlar son kez doğrudan doğal afet fonu kaynaklarından karşılanmıştır. Bundan sonra yasa ile don teminatı da destekleme kapsamına alınarak, primlerin yüzde 50'si devlet tarafından ödenmeye başlanmıştır. Bu tarihten itibaren don hasarları uygun fiyatlarla ve şartlarla sigortalanabilir hale gelmiş olup, artık don zararları doğrudan devlet tarafından karşılanmamaktadır. Dolu sigortalarında tüm ürünler için devletin prim desteği olup, don sigortasında ise üzüm ve tarla ürünleri için prim desteğinden yararlanılmaktadır.

Teminat kapsamı dolu teminatı verilen tüm ürünlerde ve don teminatı verilen üzümde teminatlar parasal olarak değişik seçeneklerle sınırlanmıştır. Don teminatı verilen diğer ürünlerde ise hasar olması halinde yeniden dikim masrafı ödenir. Dolu ve donun dışında, ürünler için değişik teminatlar sunulmaktadır. Fakat sel, durgun su, böcek ve kuş zararları, kuraklık ve fırtına için prim desteği yapılmamaktadır (Murr ve ark., 1999).

Doğal Afet Fonu; sel, yer kayması, çığ, deprem, kar yükü, fırtına ve heyelanın neden olduğu zararları azaltmak için yapılan önlemleri karşılar. Fonun kaynaklarının büyük bir kısmı temizleme ile heyelan ve sel zararlarını önlemek için kullanılır.

Fonun sadece küçük bir kısmı dolu ve don sigorta primlerini düşürmek için kullanılmaktadır. Yasada belirtilen tanımlara uyan afetlerin meydana gelmesi durumunda da afet fonu kaynakları kullanılabilir. Böyle durumlarda sadece ürünler için değil binalarda meydana gelen zararlar için de belirli miktarda yardım yapılır. Fakat ürün hasarlarında yapılan doğrudan yardımlar ihmal edilecek kadar azdır. Bir doğal afet sonrasında böyle bir yardımdan yararlanabilmek için çiftlikte meydana gelen zararın 1.090 Euro'yu aşması ve bir eksperden rapor alınması gerekmektedir. Ayrıca yardımlar eldeki kaynakların mevcudiyetine göre yapılabilmektedir. Avusturya'da ürün sigortalarında reasürans desteği özel şirketler tarafından sağlanmaktadır.

Avusturya'da devlet – özel sigorta işbirliği mevcuttur. Tek risk, çoklu risk ve verim sigortası esaslarına göre sigorta yaptırılabilmektedir.

İtalya' da, doğal afetlerle ilgili olarak devletin tarım ürünlerine doğrudan afet yardımı ve ürün sigortalarında prim desteği şeklinde ikili sistem yürütülmektedir. Devletin doğal afet yardımı ve ürün sigortası desteği 1970, 1981 yıllarında çıkarılan ve 1992'de revize edilen Ulusal Tarım Dayanışma Fonu kanunu ile gerçekleştirilmektedir. Fona yapılan katkılar Maliye Bakanlığı bütçesi içinde olmaktadır ve miktarı her yıl kanunla belirlenmektedir.

Yaşanan doğal afet durumunda yatırım yardımları vergi muafiyetleri veya indirimler şeklinde, Ulusal Tarım Dayanışma Fonu'ndan devlet yardımı doğrudan yapılmaktadır. Aşırı yağmur, sel, fırtına, don, kırağı, dolu ve kuraklık nedeniyle meydana gelen kayıplar fonun kapsamı içindedir.

Doğal afet fonundan yapılacak yardımlar sadece sigortalanabilir olmayan tehlikeler ve ürünler için geçerlidir. Deprem, bitki ve hayvan hastalıkları, haşere zararları, ani fiyat düşmeleri ve orman yangınları gibi durumların fonun kapsamı dışında tutulduğu gözlenmiştir.

İtalya'da da Avusturya'da olduğu gibi devlet – özel sigorta işbirliği mevcuttur. Ve yine tek risk, çoklu risk ve verim sigortası esaslarına göre sigorta yaptırılabilmektedir.

Macaristan sigorta pazarında 21 ticari sigorta şirketi vardır. Ama bunlardan sadece 4'ü tarımsal sigortayla ilgilidir. Bu pazar payı onlar için de sürekli olarak

değişmektedir. Bu karlı olmayan sigorta birlikleri, Macaristan tarımsal sigorta pazarında önemli rol oynamamaktadır.

Macaristan'da uygulanan ürün sigortası, tüm ürünlerde dolu sigortası, fırtına sigortası (tahıllar), don sigortası (tahıllar), sel sigortası (tüm ürünler) ve sera sigortasıdır. Hayvan sigortası ise yangın, yıldırım ve depremin sebep olduğu kayıplar, hastalık ve kazaların sebep olduğu kayıplar, inek, domuz, koyun ve kümes hayvanlarını sigortalar ve yüksek değerli hayvanlar için özel sigortadır (Akçaöz ve Kızılay, 2004). Özel sigorta şirketlerinin piyasaya hakim olduğu sigorta sisteminde tek riske karşı sigorta yaptırılabilmektedir.

Portekiz'de, 1979'da yürürlüğe giren yasa ile ürün sigortası uygulamaya başlamıştır. Hükümet Ürün Sigorta Programı, ilk olarak 1980 yılında uygulanmıştır. Bu program, altısı hükümetin kendisine ait ve diğerleri karışık veya özel olan 15 yetkili sigorta şirketi tarafından yapılan bir havuz olarak çalışmaktadır. Tahıllar, meyveler, tütün, pirinç, çilek, üzüm ve sebzelerde sigorta programına dahil edilen ürünler arasındadır. Hükümet Ürün Sigortası Tazminat Fonunun (Crop Insurance Compensation Fund) yaklaşık yüzde 60'ını finanse etmektedir. Bu fon primlerin yüzde 25'ini desteklemektedir. Maliye ve Tarım Bakanlıkları bu planın başlıca karar verme merkezidir. Portekiz Sigorta Birliği gerekli teknisyenlerle ve düzenleyicilerle bu planın gelişimine katkıda bulunmuştur. Şirketler havuzu, ürün sigortasını idare eden ve yöneten aktif bölümdür. Ürün sigortası yangın, yıldırım, fırtına, aşırı yağış, don, dolu ve sağanak kar yağışını kapsar. Sigorta programının kapsamında yangın ve yıldırım için tamamı diğerleri için ise yüzde 80'i olarak belirlenmiştir. Primler, Tarım Bakanlığı tarafından tanımlanan tarifeye ve ürün özelliklerine göre belirlenir ve hükümet tarafından desteklenmektedir. Bu destekler, kurulan özel bir fon vasıtasıyla sigorta şirketlerine ödenmektedir. Bu fon afet kayıplarının bedelini ödemek için hükümet tarafından oluşturulmuştur. Sigorta uygulamasında katılım gönüllüdür. 1996 yılında Koruma Sistemi kurulmuştur. Hükümet yüzde 125'in üzerinde ki kayıp oranını öder. Bu sistem, yangın, yıldırım, aşırı yağış, dolu, don ve sağanak kar yağışı risklerine karşı uygulanır. Primlerin yüzde 50'si Tarım Bakanlığı tarafından desteklenir (Akçaöz ve Kızılay, 2004). Günümüzde devlet ve özel sigorta

işbirliğinin sağlandığı sistemde hem tek risk hem de birden çok riske karşı sigortalama sağlanabilmektedir.

Yunanistan'da 1925–1961 yıllarında dolu ve hayvan sigortası programları uygulanmaktaydı ve gönüllülük esasına göre programa katılım mevcuttu. 1926–1954 yıllarında dolu fırtınası, hayvan kayıpları, yıldırım ve yangın risklerine karşı sigorta programı uygulamaya konulmuştur. Bu yıllarda dönemin hükümeti tarafından dolu ve don risklerine karşı Tarımsal Sigorta Fonu (TGA) kuruldu.

1954–1980 yılları arasında hükümet tarafından Yunanistan Tarım Bankası kuruldu. Bu banka, dolu ve hayvan sigortası programını uygulamaya koymuş ve 1961–2001 yıllarında zorunlu sigorta programı uygulanmıştır. Çiftçilerin sosyal güvenlik programlarını kurmak ve doğal afetlerin sebep olduğu ürün kayıplarından kaynaklanan finansal sonuçlara karşı çiftçileri korumak amacıyla Tarımsal Sigorta Organizasyonu kurulmuştur.1963 yılına gelindiğinde dolu ve don risklerine karşı ürün sigortası uygulanmaya başlanmış, 1978 yılında sel ve fırtına risklerine karşı sigorta programı uygulanmıştır. 1979 yılında dolu ve don risklerine karşı koruma programları başlamıştır. 1988 yılında Yunan Tarım Sigortası Organizasyonu (ELGA) kurulmuştur. ELGA; dolu, don, fırtına, sel, kuraklık, aşırı yağış, aşırı kar yağışına karşı zorunlu ürün sigortası yapmaktadır. 1988 yılında uygulamaya konulan Yunan Tarım Sigortası Organizasyonu ELGA'nın hedefleri ürün, hayvan ve işletme sabit varlıklarına zorunlu sigorta yapmak, ürün koruma programlarını aktif hale getirmek, tarımdaki doğal riskler hususunda araştırma yapmaktır. ELGA'nın faaliyetleri ise dolu, don, fırtına, sel, kuraklık, aşırı yağış, aşırı kar yağışına karşı zorunlu ürün sigortası yapmaktır.

Tarım sigortaları ile ilgili sistemde, sigorta şirketleri, ELGA ve Tarım Bakanlığı yer almaktadır. Tarım Bakanlığı, ELGA'nın zararlarını kapatmak için işletme masraflarını karşılar, ELGA'nın stratejilerini onaylar ve denetler. Bu sistemde Maliye Bakanlığı primleri toplar ve Ticaret Bakanlığı ise poliçe yazan şirketlerin çalışmasını denetlemektedir.

Dünya genelinde MPCI yaygın olarak uygulanmasına rağmen, uygulamada beklenilen başarı elde edilememiştir. Bunun sebebi; bir yandan sigortanın çok yönlü teşviki sağlanırken, diğer yandan devletin doğal afet yardımlarının devam etmesi

olarak açıklanmıştır. MPCI uygulamasında dünya genelindeki en başarılı ülkenin İspanya olduğu tüm otoritelerce kabul edilmektedir.

AB'nin tarım sigortaları uygulamalarında, ABD'nin deneyimlerinden yararlanarak çok daha sağlıklı bir sistem kurmayı başaran İspanya'nın modeli, kontrollü devlet desteğinin özel sigorta şirketleriyle başarılı bir şekilde yürütebileceğini de göstermiştir. Bu çerçevede, devletin sisteme prim desteğinin yanı sıra reasürans desteği vermesinin bir müdahale şekli olmadığı, aksine bugüne kadar yapılan doğal afet yardımlarının bir parçası olarak görülmesi gerektiği, daha önce afete maruz kalıp, karşılıksız yardım alanların sigorta sayesinde riske ortak olmalarının sağlandığı yönündeki görüşler ağırlık kazanmıştır.

AB ülkelerinde son gelişmelere paralel olarak, ortak korumacılık yapısını tarım sigortaları konusunda daha da hissettirecek şekilde özellikle ürün gelir sigortası sisteminin özel sektör tarafından yönetilecek biçimde kurulması, prim ve reasüransa kamu desteğinin sağlanması fakat prensip olarak kamu müdahalesinin olmaması tercih edilmektedir. Mevcut reasürans kapasitesinin üzerindeki kaynak ihtiyacının karşılanması için, İspanya örneğinde olduğu gibi sermaye piyasaları yeterince gelişene kadar kamu katkısının yapılması gerekmektedir(Dinler ve ark., 2002).

İspanya'da tarım sigortası uygulamasında gönüllülük esastır. Devlet tüm maliyetlerin yüzde 50'sini desteklemektedir. Kamu, özel kurumlar ve çiftçi temsilcileri sigorta sisteminde başarıyla yer almaktadır. 1980 yılında ürün ve hayvan sigortaları, Birinci Ulusal Tarım Sigortası Uygulama Planı kapsamında uygulamaya başlanmıştır.

İspanya'nın özel sektör ve devlet desteği ile işlerlik kazanan tarım sigortası modelinde, kuraklık, sel, don, dolu ve fırtına gibi doğal riskler için çiftçiye geniş kapsamlı bir sigorta teminatı sağlanmaktadır. Devlet, kamu kurumu niteliğindeki bir kuruluş (ENESA) ve Ekonomi Bakanlığı'nın kontrolü altındaki reasürans şirketi (CCS) aracılığıyla, prim desteği ve reasürans hizmeti sağlarken, sigorta şirketlerince oluşturulan Havuz (AGROSEGURO), havuzdaki risklerde ve uygulanan programda önemli bir idari rol üstlenmiştir.

İspanya'da üreticilerin tarım sigortası sistemine katılımı, diğer Avrupa ülkelerine göre, daha yüksek olup, İspanya'da ekili alanların yüzde 70'i sigortalıdır

(Dismukes ve ark., 2006). İspanya, tarımsal sigortalar konusunda zengin bir tecrübeye sahiptir. 1920 ile 1970 yılları arasında, devlet çeşitli düzeylerde sigortaya katılım derecesini içeren çeşitli modeller denemiştir. Tamamı başarılı olmuştur, ama sınırlı düzeyde kalmış ve katılım oranları hayal kırıklığı yaratmıştır. Mevcut sistem de bu tecrübelere dayanarak kurulmuştur. 1978 yılında kurulan bu sistem gelişmeye devam etmektedir. İspanyol sistemi, sistemin başarısız olması durumda devletin müdahale etmesini gerektirecek riskler ile özel sektör tarafından sigorta edilen riskleri birbirinden ayırmaz. Tüm sigortalanabilir riskler özel sektör tarafından karşılanmakta ve tüm poliçeler devlet tarafından sübvanse edilmektedir. İspanya'nın bu sigorta programı sisteminde üç çeşit poliçe şekli sunulmakta olup, bunlar sadece bir tek çeşit riski karşılayan sigortalar, çoklu riskleri karşılayan poliçeler ve çiftçinin kontrolünün ötesindeki tüm riskleri karşılayan poliçelerdir.

Poliçelerin çoğunluğunu, çoklu risk karşılayan poliçeler oluşturmaktadır. Geleneksel olarak çoklu risk poliçeleri iklim risklerini ve ayrıca yangın vb riskleri de karşılamaktadır. 2000 yılında, çoklu iklim risklerini karşılayan, yeni tip bir poliçe, çeşitli ürünler için hizmete sunulmuştur. Poliçeler bireysel çiftçiler veya çiftçi grupları tarafından yaptırılabilmektedir (kooperatifler, profesyonel kuruluşlar). ENESA: Tarım, balıkçılık ve gıda bakanlığına bağlı bir kuruluştur. Başkanı, bakanlık sekreteryasının altında olup, tarım bakanı tarafından atanmaktadır. Bünyesindeki iki ana organda, sistemde tüm parayı muhafaza edenleri temsil edilir. Kurumun görevleri arasında, uygulamadaki sistem çerçevesinde tarımsal sigorta ile ilgili yıllık planların (sübvansiyonların derecesi, sigortalanabilir mahsüller, minimum ürün yetiştirme standartları, sigorta poliçelerinin son başvuru tarihleri) seçilmesi, sigorta primlerinin sübvansiyonu (bölgeler ile birlikte) ve sigorta planlarının uygulamaya konulmasının kontrolüdür. Bununla birlikte, ENESA her türlü tartışmada hakem olarak da görev yapmaktadır.

İspanya sisteminde Agroseguro olarak anılan havuz, ortak sigorta sistemini paylaşan 60 civarında özel şirketi bünyesinde barındırmaktadır. Bu sisteme göre, şirketler, kuruluşun ana sermayesindeki paylarına göre, yıl içinde tüm şirketlerin imzaladıkları toplam riski paylaşırlar. Bu kuruluş, üyeleri için sistemin akışını, primlerin belirlenmesini, toplanmasını, hasarların değerlendirilmesini, ödemelerin

yapılmasını, çiftçilerin kontrolünü sağlamaktadır. CCS: Reasürans şirketi olarak hareket eden (Ekonomi Bakanlığı'nın kontrolü altında) kendi kaynakları olan bir kamu şirketidir. CCS tarafından reasürans yapılması zorunludur. ENESA, yıllık planların hazırlanmasında ana rolü üstlenmektedir. Planda belirlenen temeller çerçevesinde, Agroseguro her sigorta ürünü için, özellikle yönetim ve reasürans giderlerini içeren, risk yapısına bağlı, çeşitlendirilmiş prim oranları ile ilgili koşulları belirlemektedir. Koşullar çeşitli ürünler için belirlendikten sonra, Agroseguro havuzun üyesi olan sigorta şirketleri, network ağları vasıtasıyla pazarlama faaliyetinde bulunmaktadır. Zorunlu reasürans, CCS tarafından yapılmak ve buna ilaveten, CCS'nin karşıladığı risklerin kapsamı dışında kalmak kaydıyla özel reasürans şirketlerinden de reasürans sağlanmaktadır.

İspanya modelindeki başarının temelinde yer alan unsurları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Yasal Düzenleme ve Teminat Çeşitleri: Tarım ürünleri başlangıçta sadece dolu ve yangın riskine karşı sigorta edilirken, çıkarılan tarım sigortası yasası ile kuraklık, don, sel, fırtına gibi diğer risklerde sigorta teminatı içine alınmıştır.
- Devlet Desteği ve Yasaya Uygunluk: Sistemin sürdürülebilir olmasını sağlamak ve risk transferinde çiftçilerin risk maliyetlerini azaltabilmek için yeterli miktarda Devlet desteği sağlanmıştır. Bu sistem içerisinde devlet yasaya uygun olarak tam destek vermiş, yasadan hiçbir ödün vermemiştir.
- Sigorta Yaptırmayan Çiftçilere Devlet Yardımı Yapılmaması: Doğal afetler sonucu zarar gören çiftçilere devletin hiçbir şekilde yardım etmeyeceği taahhüt edilerek sigorta teşvik edilmiş, çiftçi sigortaya yönlendirilmiş, sigortaya katkısının dışında çiftçinin devletten her türlü beklentisi ortadan kaldırılmıştır.
- Çiftçi Katılımı: Devlet yapılan çalışmalarda ve alınacak kararlarda Çiftçi Birlikleri'nin katılımını sağlamıştır. Böylece çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeni sigorta teminatlarının geliştirilmesi ve çiftçilerin büyük oranda sigortaya yönlenmesinde etkili olmuştur.

- Sistem Koordinasyonu: Tarım sigortalarının geliştirilmesi için sistemde yer alan kurumlar farklı sektörlerde de olsa sağlıklı bir şekilde koordine edilerek yakın bir işbirliği sağlanmıştır.
- Sigorta Prensipleri: Sigorta uygulamalarında her türlü dış faktörlerden uzak, sadece teknik veri ve analizlere dayanan sigorta prensipleri esas alınmıştır.
- Sisteme Güven: Reasürörlerin sisteme olan güvenleri ve devletin risklere reasürans şeklindeki katılımı sistemin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.
- Aktüeryal Çalışmalar: Ülke genelinden toplanan risk ve ürünlere ait istatistiksel verilerin analizleri sonucu; farklı risk ve ürünlerin farklı bölgelerdeki sigorta prim fiyatları havuz tarafından belirlenmektedir. Bu konudaki haksız rekabeti önlenerek çiftçilerin güveni sağlanmıştır.

Görüldüğü gibi, İspanya'da oluşturulan sistemde; tarım sigortasının gelişimini engelleyen ve çiftçiyi devletten sürekli karşılıksız bir yardım beklentisi içerisine sokan doğal afet yardımları kaldırılarak kuraklık, sel, don, dolu ve fırtına gibi doğal riskler için çiftçiye geniş kapsamlı sigorta teminatı sunulmuştur. Bu devletin riske katılımı ve pirim desteklerinin sürekliliği konusundaki kararlılığı ile gerçekleştirilmiştir.

İspanya'da uygulanan şekliyle havuz sisteminin çok yönlü avantajlarının en önemli özellikleri; kaynakların ortaklaşa kullanılması sonucunda devletin, sigorta ve reasürans şirketlerinin ve çiftçi birliklerinin ortak akıllarda buluşup, bütünlük sağlayarak, güç birliği yapması, teknik ve mali imkânların verimli kullanılması, maliyetlerin düşürülmesi ve sigorta şirketlerinin tek başlarına üstlenemedikleri söz konusu riskleri havuzda, birlikte üstlenebilmeleri ve sağlanan yüksek reasürans kapasiteleri ile risklerin transferidir.

Türkiye'de uygulanmakta olan tarım sigortası programı taslağı olan İspanya sigorta sistemi, devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta sektöründen oluşan tarafların içinde yer aldığı "Havuz Sistemi" adı verilen bir organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu havuz sisteminde, çiftçilerin sigorta şirketlerine ödediği primler havuzda toplanmakta, hasarlar da havuzdan doğrudan çiftçiye ödenmektedir. Devlet, çiftçiye afet yardımı yapmamakta, ancak ürünlerini sigorta ettiren çiftçinin priminin

yüzde 50'sini karşılamakta ve bu desteği doğrudan havuza göndermektedir. Prim toplama, prim fiyatları belirleme, aktüerya çalışmaları, hasar organizasyonu ve ürün geliştirme havuz içindeki ayrı ayrı birimler tarafından bağımsız olarak yürütülmektedir. Sigorta şirketleri sadece poliçe düzenleme, pazarlama ve satış faaliyetlerini yerine getirmektedirler. Sistemin yönetiminde ve teknik uygulamalarda, Tarım Bakanlığı'nın, finans ve sigorta hesapları konularında ise Maliye Bakanlığı'nın örnek işbirliği bulunmaktadır.

TARSİM'in de faaliyetlerin temel çerçevesini oluşturan ve İspanya Tarım Bakanlığı'nın bir birimi olan ENESA; teminat kapsamına alınacak riskleri, ürünleri ve coğrafi bölgeleri gösteren yıllık planları hazırlar, sigorta havuzunun teknik kontrolünü yapar, çeşitli ürünlerin sigortaya esas fiyat seviyelerini belirler, hasar tespit esaslarını onaylar, yerel kurumlarla işbirliği yaparak ürün sigortası faaliyetini koordine eder ve tarım sigortalarının yayım çalışmalarını düzenlerken özel sigorta şirketlerini temsil eden havuz (Agroseguro)'un görevleri ise sigorta ve poliçe işlemlerinin kontrolünü sağlamak, primlerin ve devlet yardımlarının toplanması sağlamak, hasar tespitleri yapmak, hasarların ödenmesi sağlamak, sigorta şartlarının hazırlığını yapmak, fiyatlandırma yapmak ve yeni sigorta ürünlerinin geliştirmektir.

Yukarıda belirtilen ve teknik işleri yürüten havuzun risklere katılım payı yüzde 87,5'tir. Kalan yüzde 12,5'lik pay ise Maliye Bakanlığı bünyesindeki reasürans şirketine aittir (Agroseguro, 2004).

Hemen hemen her ülkede sigorta uygulaması pilot projelerle başlatılıp, kapsamı kademeli olarak genişletilmekte, sigorta sistemine üretici, devlet ve sigortacının katılımı, finansmanı, teminat verilen riskler ve ürünler, sigorta şirketlerinin çalışma esasları ve organizasyonlar farklılıklar göstermektedir. Ancak her ülke kendisine uygun gerekli yasal, kurumsal ve teknik alt yapıyı oluşturmuştur.

Çizelge 4.2.'de dünyada çeşitli ülkelerde tarım sigortasına yapılan ve yapılmayan desteklemeler verilmiştir. Dikkati çeken en önemli kriter bahsi geçen ülkelerin tamamında prim desteğinin var oluşudur. Bazı ülkelerde birden fazla destekleme şekli görülmektedir. Ancak, Türkiye'de sadece prim desteği uygulaması mevcuttur. Bu durum özellikle gelişmiş ülkelerin tarım sigortası sektörüne ve çiftçilere verdiği önemi göstermektedir. Tarım sigortası havuzu İspanya, Türkiye,

Güney Kore ve Çin'de mevcuttur. Yine en önemli konulardan biri olan birden çok ürüne sigorta uygulaması, sadece Kanada, Hindistan ve Filipinler'de mevcuttur. Ar-Ge destekleri, sigorta programının geliştirilmesi için yapılması gereken bilimsel ve teknik çalışmalar için büyük önem arz etmektedir. ABD, Kanada ve Meksika tarım sigortacılığına Ar-Ge destekleri sağlayan birkaç ülkedir.

Çizelge 4.2. Bazı Önemli Ülkelerin Tarım Sigortası Desteklemeleri

Ülkeler	Tarım Sigortası Havuzu	Destekleme Şekli				
		Birden Çok Ürüne Karşı Sig.	Prim Dest.	Yönetim ve Operasyon Giderler Dest.	AR-GE Dest.	Afet Riskleri Paylaşımı ve Finansmanı
ABD	Yok	Yok	Var	Var	Var	Var
Kanada	Yok	Var	Var	Var	Var	Var
İspanya	Var	Yok	Var	Yok	Yok	Var
Portekiz	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Var
İtalya	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
Fransa	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
Türkiye	Var	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
Hindistan	Yok	Var	Var	Var	Yok	Var
Filipinler	Yok	Var	Var	Var	Yok	Yok
G. Kore	Var	Yok	Var	Var	Yok	Var
Çin	Var	Yok	Var	Var	Yok	Var
Brezilya	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Var
Meksika	Yok	Yok	Var	Yok	Var	Var
Şili	Yok	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Kolombiya	Yok	Yok	Var	Yok	Yok	Yok

Sonuç olarak; çeşitli ülkelerde tarım sigortacılığı alanında gerek üreticinin gerekse sigortacının lehine birçok düzenleme yapılmıştır. Ancak az sayıda ülkede özellikle kontrol edilebilir bazı riskler için, ürünü karşılaşılabilecek risklerden korumaya yönelik teknikler geliştirilmiştir. Bu tekniklere; Fransa'da, elma bahçelerinin antivirüs ağlarla korunması, İsrail'de, don, dolu, kuş ve fırtına zararlarına karşı siyah ağ uygulaması, İtalya'da kivi bahçelerinin naylon örtülerle korunması, İspanya'da sebze ve meyve alanlarının üzerlerinin dolu ağları ile

örtülmesi örnek olarak gösterilebilir. Bu teknikler Türkiye'de çok az işletme tarafından uygulanmaktadır. Bu bağlamda üreticinin risk yönetim becerilerinin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

4.2. Tarım Sigortacılığının Kavramsal Çerçeve Kapsamında Değerlendirilmesi ve Türkiye'nin Durumu

Tarım, gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda en önemli sektör olarak yerini korumaktadır. Verim artışları, kendi kendine kalkınabilecek bir ekonomi için gereklilik arz etmektedir. Gelir düzeyinin düşüklüğü, düşük emek-sermaye oranları ve tarımsal üretimin genel istikrarsızlığı gelişmekte olan bu ekonomilerde sektörü olumsuz biçimde şekillendiren en önemli unsurlardır. Sadece teknoloji açısından değil, aynı zamanda hizmetlere erişim açısından (ulaşım, sağlık ve eğitim imkânları, kredi ve sigorta hizmetleri) kentsel ve kırsal ekonomiler arasında genellikle bir ikilik vardır.

Tarımsal üretimin her periyodunda yüksek risk taşıyan bir sektördür. Sanayi sektörünün aksine doğanın kaprisleri tarım sektöründe belirgindir. Gelişmekte olan ülkelerin hepsinde, mahsul belirsizliği, az ya da çok, her çiftçinin yüz yüze kaldığı temel risklerden biridir. Bu ülkelerin çoğunda çiftçilerin büyük bir bölümünün gelir düzeyi aşırı düşük ve son derece kısıtlı kaynaklara sahiptir. Bu nedenlerle bu guruba giren üreticilerin ürün kaybı riskine karşı aşırı duyarlı bir ölçek ekonomileri vardır ve kayıp sonrası yeniden üretime geçmeleri finans yetersizliği nedeniyle hızlı bir şekilde olmamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde bitkisel üretimdeki belirsizliklerin çoğu teknik önlemlerle, doğru sulama yöntemiyle, toprağın doğru kullanımıyla, münavebe yapılarak, pazarlama iyileştirmeleri ve kurumsal yapılanmalarla önemli ölçüde indirgenmiştir.

Birçok ülkede devletler bir doğal afet durumunda kamu meselelerine gösterdiği ilgiyi tarım sektörüne de göstererek önceden acil eylem planları düzenlemiş, destekler ve yardımlar ile sektöre canlılık vermeye çalışmışlardır. Bazı ülkelerde bu destekler plansız yapılırken bazı ülkelerde ise resmi düzenlemeler ve hatta böyle durumlar için çıkartılmış yasalar esasına göre yapılmaktadır. Tarım

sigortaları bu problemlerin çözümünde ve mağduriyetleri ortadan kaldırmada daha önemli bir enstrüman ve daha kurumsal bir mekanizmadır. Bu mekanizma ulusal ekonomideki maliyet yükünü doğrudan ve dolaylı olarak azaltmaktadır.

Tarımsal üretime zarar veren dolu riski ile ilgili reasürans Avrupa ve Amerika pazarında yaklaşık on yıldır mevcuttur. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önem taşıyan tüm risklere karşı sigorta tipi için araştırma yapan profesyonel reasürörler gelişmekte olan ülkelerde tarımsal risklerin direkt olarak sigorta ettirilmemesi gerektiği kanaatine varmışlardır. Nedeni ise bu ülkelerde profesyonel olmayan zayıf bir çiftlik yönetimi, zayıf bir tarım ekonomisi, etkin ve güvenilir olmayan kayıp kontrolü - durum tespiti, yavaş işleyen idari yapı ve henüz oturmamış istatistiksel kayıt sistemleri ve deneyim eksiklikleri olarak gözlenmiştir.

Bu bağlamda Türkiye'de; Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRSB), Sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 24. maddesine göre sigortacılık mesleğinin geliştirilmesi, şirketler arasında dayanışma sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla kurulmuş tüzel kişiliği haiz kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak diğer tüm sigorta branşlarında olduğu gibi tarımsal sigortacılık alanında da görev üstlenmiştir.

Tarım sigortası programları o ülkedeki mevcut tarımsal üretim duruma göre, ülkenin sosyo-ekonomik durumuna göre ve mevcut idari altyapılarına göre şekillendirilebilir. Yani ülkeye, hatta ülke içinde farklı bölgelere göre farklı sigorta programları düşünülebilir. Tarım sigortasının hedefleri ülkedeki mevcut tarım sektörünü korumak ve kalkındırmak için gerekli öncelikler üzerine kurulmalıdır.

Tarım sigortası bir başka açıdan da bir risk yönetimidir. Bu bağlamda doğal afetler nedeni ile verim ve ürün kayıplarından kaynaklanan olumsuz etkilerin azaltılması ile tarımsal üretimi ve çiftçi gelirlerini belirli bir düzeyde sabitlemek mümkün olacaktır. Verim artışını, girdi ve kaynakların daha etkin kullanımını sağlayan teknolojilerin çiftçiler tarafından kullanılmasını teşvik etmek ve onlara öncülük etmek bazı riskleri azaltacaktır.

Çalışmanın alt bölümlerinde bir tarım sigortacılığı sisteminde olmazsa olmaz olarak nitelendirilebilecek, Jain (2004)'ten adapte edilen kavramsal çerçeve ana ve alt başlıklarına değinilecektir.

4.2.1. Temel Yapının (Altyapı) Belirlenmesi

Kavramsal çerçeve kapsamında sigorta programın altyapısı dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar; kapsanan risk ve tehditler, kamu ve özel teşebbüsün rolleri, bireysel veya alan bazında sigortacılık yaklaşımları ve gönüllü/zorunlu sigorta programları olarak ifade edilmektedir.

4.2.1.1. Kapsanan Risk ve Tehlikeler

Bir sigorta sisteminin tasarımında yapılacak ilk işlerden biri tüm riskleri mi yoksa önceden belirlenmiş bazı riskleri mi kapsayacağı konusuna karar verilmesidir.

Tarımsal üretimde üreticilerin karşılaşabileceği riskleri üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar;

1. Katastrofik Riskler
   - Kuraklık
2. Yönetilmesi Zor Riskler
   - Dolu, don, fırtına, heyelan, hortum, deprem, sel ve su baskını
3. Kontrol Edilebilir Riskler
   - Hastalık ve zararlılar olarak sıralanabilir.

Risk, olması muhtemel ve ortaya çıkma olasılığı istatistiki yöntemlerle tahmin edilebilen hasar olasılığıdır. Tarımsal üretimi etkileyen riskler; doğal, ekonomik ve sosyal riskler olarak üç kısımda incelenebilir. Doğal risklere örnek olarak dolu, yangın, fırtına, kuraklık ve sel gibi olaylar gösterilebilir. Ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar, konjonktürel dalgalanmalar, enflasyon, işletmecinin başarısızlıkları ekonomik riskler; göç, grev, hırsızlık, gibi faktörler ise sosyal riskler kapsamında incelenirler(Çetin, 2007).

Sistemin tüm riskleri kapsadığı sigortalara verim sigortaları da denmektedir. Bu durumda çiftçi belirli bir garanti verim düzeyinin altında verim elde ettiğinde aradaki fark kadar sigorta bedeli almaya hak kazanmaktadır. Böyle bir durumda

sigorta kapsamındaki olgulardan kaynaklanan kayıplar ile sigorta kapsamındaki olaylar nedeniyle oluşan kayıpların ayrılması gerekecektir. Bu ise oldukça güç bir iştir.Buna alternatif olarak geliştirilen yaklaşımda sadece önceden belirtilmiş tehlikelerden oluşan kayıplara karşı sigorta yaptırılır (Ör: dolu, sel, yangın vb).

Ürün sigortasının en gelişmiş ve modern şekli, bitkisel ve hayvansal üretimin tüm risklere karşı sigorta yapılmasıdır. ABD, Japonya, Kanada, Seylan, Yeni Zelanda ve Brezilya gibi ülkelerde bitkisel ürünler bütün risklere karşı tek bir poliçe ile sigortalanabilmektedir. Japonya, Brezilya ve Seylan'da tüm risk sigorta uygulaması zorunlu iken, ABD ve Kanada'da ise isteğe bağlıdır. Bütün tehlikeleri kapsayan ürün sigortalarının uygulandığı ülkelerde tarım sigortaları devlet tarafından desteklenmektedir(Demir 2003). Öte yandan FAO araştırmaları sadece belirli bir veya belirli birkaç tehlikeyi kapsayan sigortacılığın daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Bazı ülkelerde (örneğin; Morityus'da sigortacılığın ilk 27 yılında) ise sigortacılık tek bir tehlikeye karşı sigortacılık şeklinde gelişmiş, daha sonra diğer tehlikeleri de kapsar hale gelmiştir. Kıbrıs'ta ise dolu, pas hastalığı ve kuraklık risklerine karşı korunma söz konusudur.

Belirli risklere karşı sigortacılıkta iki konunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Verimin belirtilen riskten kaynaklanıp kaynaklanmadığı konusu oldukça tartışmalıdır. Sadece belirli riskleri kapsayan bir sigortacılık sistemi seçilirken üründe belirtilen risk nedeniyle meydana gelecek zararın diğer riskler sonucu oluşan zararlardan ayrılabilip ayrılamayacağı konusu araştırılmalıdır. Öte yandan eğer sigorta tüm riskleri karşılıyorsa bu durumda kötüye kullanma koşullarının oluşmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Risk adıyla anılan sigortalarda kötüye kullanma koşullarının oluşması nispeten daha güçtür. Örneğin; dolunun ne zaman meydana geleceği bilinmemektedir ve dolu zararları diğer zararlardan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.

İsviçre, Danimarka, İsveç, Arjantin, Avustralya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde öncelikli olarak bitkisel ürünler dolu riskine karşı sigortalanmıştır. Dünyada tarım sigortasının en yaygın şekli, dolu ve don, dolu ve yangın sigortalarıdır. Tarım sigortasının henüz gelişme eğiliminde olduğu Yunanistan ve

Bulgaristan'da dolu ve don, Almanya'da dolu ve yangın, Çekoslovakya'da özellikle tahıllar ve sebzelerde dolu, don, sel, fırtına ve yangına karşı sigorta yapılmaktadır.

ABD'de teminat kapsamındaki başlıca tehlikeler dolu, fırtına, kuraklık, aşırı nem, deprem, volkanik püskürme, bitki hastalıkları, böcek zararları, sel, çiçeklenme döneminde kötü hava koşulları, yıldırım ve yangın teminat kapsamına alınan tehlikeler olarak sıralanmaktadır. Hırsızlık ve uygun olmayan tarım teknikleri nedeniyle meydana gelen zararlar teminat kapsamı dışındadır. Ayrıca sigortada kapsanan ürünler bölgelere ve ürünün bölgeye uygunluğuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir.

Japonya muson kuşağında olduğu için tarımsal üretimi tayfunlar, sel veya düşük sıcaklıkların neden olduğu ağır kayıplardan sık sık etkilenmektedir.

Fransa'da dolu (tüm ürünler için), fırtına (mısır, üzüm, ayçiçeği ve şerbetçiotu için doluya ilaveten), çoklu risk (tütün) ve hayvan kayıpları özel sigorta şirketleri tarafından sigortalanmaktadır.

Dolu sigortalarının bitkisel ürün sigortalarının tarihinde ve mevcut uygulamalarında özel bir yeri vardır. Dolu, çağdaş sigortacılık şirketleri tarafından sigortalanan ilk tehlikedir. İlk sigorta uygulamalarına Almanya'da 1791 yılında rastlanmaktadır. Dolu, sigortacılık uygulamaları açısından da ele alınması en kolay risklerden biridir. Dolu, varlığı zararın gözlenmesiyle en kolay şekilde ayırt edilebilen bir risktir. Hem sigorta eden hem de sigorta ettiren açısından primler kolaylıkla belirlenebilir. Dolu zararları ve varlığı hakkında çok sayıda veri bulunmaktadır. Dolu zarar alanı da nispeten kısıtlıdır. Zarar alanı nadiren birkaç kilometrekareyi aşar. Üreticinin dolu zararına karşı yapabilecekleri oldukça sınırlıdır.

Öte yandan don zararları oldukça geniş bir alanı etkileyerek büyük zararlar verebilir. Belirli bir alanın sahip olduğu mikro iklimsel özellikler don zararının meydana gelme olasılığını arttırır. Örneğin; civar yüksek alanlardan akıp gelen toprağın biriktiği vadiler meyve ve sebze tarımı için elverişli olduğu gibi don için de uygun alanlardır. Dona karşı yağmurlama sulama gibi bazı önlemler alınabilir. Ancak bu risk yönetim sistemleri ile sigortacılığın fayda ve masraflarının karşılaştırılması gerekir.

Sigortalanan risklerde etki süresinin ve etkilenen alanın sınırlarının belirli olması sigortayı karşılayacak taraf açısından büyük önem taşımaktadır. Doludan farklı olarak kuraklıkta başlangıç sınırları belirsizdir. Süre konusunda da bir belirsizlik söz konusudur. Kuraklık çok geniş bir alanı etkileyebilir. Diğer sorunlar da kuraklığın etkisini arttırır. Bazı ülkelerde bazı dönemlerde kuraklık birden fazla yılı kapsayabilir. Kuraklığın etkilediği alanın çok büyük olması nedeniyle tazmin edilmesi gereken miktar oldukça büyüktür. Bu durum sigorta şirketleri için büyük bir sorun yaratmaktadır. Bu ise ödenecek primlerin çiftçinin ödeme gücünü aşmasını beraberinde getirmektedir.

Çeşitli ülkelerde aşırı yağış, sel, fırtına, güneş yanıkları gibi tehlikelere karşı da sigorta yapılabilmektedir. Yangın da dolu gibi tarihsel olarak sigorta kapsamına alınan tehlikelerden biridir. Genellikle yangın çoklu sigorta poliçelerine eklenmektedir. Fakat yangının dikkatsizlikten de kaynaklanabileceği düşüncesi var olduğu için sigorta poliçelerine istisnai durumlarla ilgili hükümler konulabilmektedir. Ancak, yangın gibi insan kaynaklı hasarların önlenmesi için yönetsel tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir. Yine bu sigorta programları içerisinde hastalık ve zararlılara karşı da sigortalama yapılabilmektedir. Üreticinin bir sigorta programına katılırken sigorta mevzuat ve şartlarını iyi anlamış her iki alternatifin fayda ve masraflarını iyi analiz etmiş olması önemlidir. Bu konuda üreticilerin tarım kesiminin çeşitli alanlarında hizmet veren kamu kurumlarından ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından bilgi talep etmelerinin ve konu hakkında gerekli eğitimlerin verilmesi üreticilerin farkındalık düzeylerine olumlu etki yaratacağı açıktır.

Don, üreticilerin sıklıkla karşılaştıkları bir risk çeşididir. Birçok ülkede bölge bazında don haritaları çıkarılmıştır. Don yaşanabilecek zamanlar, ileri meteorolojik tahmin teknikleri ile belirlenmeye çalışılmakta ve donlu gecelerde teknoloji yardımı ile ürünler korunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca dona dayanıklı ürün çeşitleri içinde bilimsel çalışmalar hızla devam etmektedir. Türkiye yapılan bazı çalışmalar hemen hemen her bölgede don olayının meydana geldiğini göstermektedir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde daha fazla görülmekle birlikte ekili alanlarımızın yüzde 98'ine dolu yağmakta, alanların yüzde 47'si doludan etkilenmektedir (Çetin, 2007).

Bununla beraber, Karadeniz bölgesi dışında Türkiye'nin büyük bir bölümünde yağış azlığı ve buharlaşmaya bağlı olarak kuraklık yaşanmaktadır.

Türkiye'de yukarıda açıklanan nedenler bağlamında bitkisel ürünlerde dolu riskine karşı özel sigorta şirketlerinin başlatmış oldukları tarım sigortası programları Tarım Sigortası Vakfı ile gelişim göstermiş TARSİM ile geleceğe taşınmıştır. Bugün Türkiye'de dolu ve don teminatları ile başlamış olan tarım sigortalarına günümüzde;

- Bitkisel ürünler için dolu ana riski ile birlikte; fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, sel ve su baskını ek riskleri paket halinde; ayrıca, açık alanda yetiştirilen meyveler için bu risklere ilave olarak, isteğe bağlı olmak üzere, don riski,
- Cam ve plastik seralarda; dolu, fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, sel, su baskını ve taşıt çarpması ile kar ve dolu ağırlığı,
- Süt sığırları, erkek besi sığırları, damızlık koyun ve keçiler ile damızlık koç ve tekeler ile damızlık mandalar için ölüm riski,
- Kapalı sistemde üretim yapan bio-güvenlik ve hijyen tedbirleri alınmış, kapalı kümeslerde yetiştirilen kümes hayvanlarında ölüm riski,
- Denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerine (Her türlü hastalık, zehirlenme, kaza ve bazı doğal afetler) ölüm riski, programın ilgili genel ve teknik şatları ile tarife ve talimatları kapsamında; Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı çiftçilerin mevcut arazi ve ürün bilgileri dikkate alınarak, Tarım Sigortaları Havuzu tarafından teminat altına alınmaktadır.

Tüm sektörlerde olduğu gibi, tarımda da risk yönetiminde ve riskleri önlemede öncelikli olarak koruma mantığında hareket edilmeli, teknik olarak önlemlerin yeterli olmadığı durumlarda ise tarım sigortası uygulamaları önceden devreye girmelidir. Tarım sigortası, tarımdaki risk ve belirsizlikler nedeni ile meydana gelecek zararı karşılayan güvence sistemidir. Bu sebepten ötürü birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi Türkiye'de de bu süreçte tarımın ve çiftçinin lehine tarım sigortası politikalarının geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

4.2.1.2. Kamu ve Özel Teşebbüsün Rolleri

Dünyada hem nüfus, hem de ekonomik ve sosyal bakımdan, yüksek öneme sahip tarım sektörünün en önemli özelliği, günümüzün gelişen teknolojisine karşın, üretimin üreticinin kontrolünde olmayan doğa koşullarının yani risk ve belirsizliklerin altında olduğu belirtilmişti. Gelişmiş ülkelerde dahi teknoloji kullanımı, tarımsal üretimde doğa koşullarına karşı tam güvence sağlayabilecek düzeye gelememiştir.

Profesyonel anlamda bir tarım sigortası sisteminin hazırlanışı ve ilk uygulamaları özel sektöre nazaran tarım sektörün yapısal özellikleri gereği daha çok kamu teşebbüslerince gerçekleştirilmiştir. Bu sigortaların çoğu, ya çoklu risklere karşı yada tüm risklere karşı hazırlanmıştır. Bunlardan bazıları da tarımsal krediler ile ilgili sigorta programlarıdır. Bu bağlamda devletlerin sosyal ve ekonomik yapılarda maddi ve manevi gücünün olması ile kamunun sigorta sistemindeki rolü özel sektöre göre daha ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilir bir tarım sigortası programının temelinde de devlet otoritesine bağlı güçlü bir altyapı olmak zorundadır. Bu bağlamda devletin bu otorite gücünü kullanması gerekliliğinin nedenlerini aşağıda belirtilen ve sigorta sisteminde karşılaşılan birkaç madde ile özetlemek mümkündür.

- Sistemik Risk Sorunu: Tarım sigortası programının yönetim ve gözetim risklerini ifade eder. Bu riskler çiftçiler ve hayvan tüccarları gibi sektör oyuncularını etkilediği gibi ekonominin birçok alanını da doğrudan etkiler. Ayrıca, tarım sigortası yaptıran işletme portföyünde de ekonomik açıdan büyük kayıpların yaşanmasına neden olabilir. Hiçbir özel reasürör yada reasürör havuzunun tarımsal risklerin gerçekleşmesi durumunda böylesi bir büyük mali sorumluluğu üstlenebilecek yeterli kapasiteye sahip olamayacağı düşünüldüğünde devletin programı üstlenmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.
- Bilgi Asimetrisi Sorunu: Diğer sigorta programlarında olduğu gibi tarım sigortası programı da iki kritik bilgi problemi ile yüzyüze kalmaktadır. Bunlar ters seçim ve ahlaki risk kavramlarıdır. Ters seçim taraflar (acente ve çiftçi)

arasında sigorta poliçesi yapılmadan önce acentenin çiftçiler hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması nedeni ile meydana gelir. Ahlaki tehlike probleminde ise; poliçe yapıldıktan sonra, acentelerin, üreticinin nasıl davranacağını gözlemleyememeleri sonucunda oluşmaktadır. Bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerde tarım sigortasının gelişmemesine neden olmaktadır. Normal koşullarda sigorta şirketlerinin amacı, riski düşük kişileri veya ürünleri sigorta etmektir. Fakat riski yüksek kişiler sigortaya daha fazla talep gösterirler. Sigorta primleri artsa dahi riski yüksek kişiler sigorta yaptırmak isteyecektir. Öte yandan riski düşük kişiler sigorta yaptırmaktan kaçınacaktır. Bu olması istenilen durum değildir. Sigortacılar yeterli teknik uzmanlığa sahip olmadan yüksek riskli ve düşük riskli üretici arasındaki farkı ayıramazlar. Prim hesabı ortalamalara göre hesaplanırsa düşük riskli ürünlerin prim fiyatları yükselecek ve yüksek risk taşıyan ürünlerin prim fiyatları ise düşecektir. Dolayısı ile, düşük risk taşıyan üreticilerin sigorta talebi azalacakken, yüksek risk taşıyan üreticilerin sigorta talebi ise daha fazla artacaktır. Ayrıca böyle bir yaklaşım üreticileri daha az gübre kullanımına, sezon dışı ekim veya az verimli tarımsal alanlarda dikime yönlendirebilir. Sigortanın verdiği güven çiftçileri böylesi davranışlara cesaretlendirecektir. Sigorta acentelerinin gelir kaynağı primler olduğundan hasar sonrası tazminat miktarı sistemin sürdürülebilirliği ve prim fiyatlarının artmaması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu durumda sigorta şirketinin, üretimi yoğun risk taşıyan bir tarımsal ürüne düşük prim belirlemesi ters seçim olacaktır. Ters seçim ahlaki riski doğurabilir. Kayıp sonrası alacağı tazminatı göz önünde bulunduran üretici ürünüyle yeterince ilgilenmeyebilir ve sigorta şirketlerine ciddi mali kayıplar yaşatabilir. Görüldüğü gibi bu iki sorun, risklerin ölçülmesi ve üretici davranışlarının izlenmesi ile ilgilidir. Özel sigorta şirketleri için riskleri ölçmek, doğru veri toplamak, üretici davranışlarını izlemek ve yaptırım uygulamak çok zor olabilir. Ayrıca işin mali kısmı yüksek olduğundan bu sorun sigorta sektörünün gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu asimetri sorunlarını azaltmada devlet önemli roller üslenmektedir. İklimsel veritabanı sigorta

şirketlerinin sigorta primlerini ve sigorta poliçelerini düzenlemelerine yardımcı olacak ve ters seçim probleminin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Devletin yayım organları üreticilere karşılaşabilecekleri riskler karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda yardımcı olacaktır. Böylece ahlaki risk azaltılmış olacaktır.

- Uluslararası Reasürans Pazarına Giriş Sorunu: Gelişmekte olan ülkelerde tarım sigortası gibi özel ihtisaslarda reasürans şirketlerinin küresel pazarda yer alması zordur. Son yıllarda tarım reasürörleri az ve orta gelirli ülkelerde ihtisaslarını geliştirme ve büyütme girişimindedirler. Özellikle Çin ve Hindistan gibi büyük ölçekli ülkeler bu reasürörler için çok büyük bir pazardır. Ulusal ekonomi açısından büyük önem arz eden bu pazarda reasürörlerin yer almasına devletin katkısı büyük faydalar sağlayacaktır.
- İstatistiki Veri Altyapı Sorunu: İklimsel veri tabanı, tarımsal veri tabanı, risk modelleri, acente varlığı, katastrofik risk hazırlıkları vb girdiler, güvenilir ve kaliteli bir tarım sigortası programı oluşturulmasında hayati önem taşımaktadır. Devletin rolü bu noktada da büyük önem teşkil etmektedir. Gelişmiş ülkelerde meteoroloji olayları uzun yıllardır izlenmekte, elde edilen veriler kayıt altına alınmakta ve bunun etkisiyle geleceğe dönük bazı istatistiki hesaplamalar yapılmaktadır. Bu hesaplamalar ile ülkesel ve hatta bölgesel bazda gerçeğe yakın iklimsel tahminler oluşturulmaktadır. Bu tahmini veriler üreticilerin tarımsal üretimde karşılaşabilecekleri risklere, alınabilecek teknik önlemlerle hazır olmalarını sağlamaktadır. Sigortacılık açısından ise risk bölgeleri ve yetiştirilmesi riskli ürünler belirlenmekte ve böylece prim hesabı doğru ve kabul edilebilir düzeyde yapılabilmektedir. Türkiye'de ise durumun ciddiyeti geç fark edilmiş ve dünya deneyimlerinden yararlanılma yoluna gidilmiştir. Doğa olayları ile ilgili yeterli istatistik altyapı bulunmaması sigorta şirketlerinin gelirini olumsuz etkilemekte, hasar giderleri fazla olabilmektedir. İstatistikî bilgilerin devlet ve meslek örgütleri eşgüdümüyle toplanması, tarım sigortalarının gelişmesi için önemli bir adım olacaktır.

- Risk Farkındalığı: Çiftçiler genelde ürünleri, üretimleri ve toprakları hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları kanaatindedirler. Hâlbuki üreticilerin önemli bir kısmı gelecekte karşılaşılabilecek kuraklık gibi katastrofik risklerden habersiz veya biliyormuş izlenimdedirler. Bu bağlamda devlet, çiftçilerin farkındalık seviyelerinin arttırılmasında rol üstlenebilir.
- Sigorta Kültüründeki Eksiklik: Gelişmekte olan ülkelerde tarım sigortasının yarattığı faydalar üreticilerce yeterince bilinmemektedir. Sigorta gereksiz bir yatırım olarak görülmektedir. Sigorta kültürünün oluşması her ne kadar zaman isteyen bir durum olsa da devlet bu hususta üreticilere güven duygusu aşılayabilir.

Dünyada tarım sigortası programları sadece özel sektör tarafından, sadece devlet tarafından veya devlet-özel sektör işbirliği ile yürütülebilmektedir. Çizelge 4.3.'de, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre tarım sigortası uygulamalarının yönetim şekilleri verilmiştir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu orta gelirli ülke grubunda, sadece özel sektör kontrollü sigorta programı oranı yüzde 58 iken sadece devlet kontrollü sigorta programı oranı yüzde 8 ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu devlet-özel sektör işbirliği ile uygulanan sigorta programı oranı yüzde 28'dir.

Çizelge 4.3. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Tarım Sigortası Programın Yönetim Şekli ve Kapsamı (World Bank, 2010)

Gelişmişlik Düzeyi	Toplam Ülke Sayısı	Özel Sektör (%)	Devlet (%)	Devlet-Özel İşbirliği (%)	Sadece Ürün Sigortası (%)	Sadece Hayvan Hayat Sigortası %)	Ürün-Hayvan Hayat Sigortası (%)
Yüksek Gelirli Ülkeler	21	62	10	28	5	0	95
Orta Gelirli Ülkeler	38	54	8	38	23	3	74
Düşük Gelirli Ülkeler	6	0	17	83	0	17	83
Toplam	65	54	9	37	15	3	82

Sadece devlet kontrollü sigorta programı uygulayan ülkeler sırasıyla Kanada, Yunanistan, Hindistan, İran ve Filipinler'dir. Sadece özel sektörün bulunduğu ülkeler

ise Arjantin, Güney Afrika, Avustralya, Almanya, Macaristan, Hollanda, İsviçre ve Yeni Zelanda'dır. Devlet-Özel sektör işbirliğinin olduğu ülkeler ise; Türkiye, İspanya, Güney Kore, Portekiz, ABD, Brezilya, Şili, Fransa, İtalya, Meksika, Polonya ve Rusya Federasyonu'dur.

Kamu yani devlet tarafından gerçekleştirilen tarımsal sigortacılık düzenlemeleri, planları ve girişimleri önemli bir avantaja sahiptir. Sigorta sistemi devlet bütçesinden kolayca faydalanma imkânına sahip ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile bankalar arası işbirliğinin sağlanmasında da çok büyük kolaylıklar sağlanabilmektedir. Devlet bu alanda farklı roller üstlenebilmektedir. Örneğin; yönetim giderlerini kısmen veya tamamen besleyebilmekte, tazminatın bir kısmını kendisi üstlenebilmektedir. Ayrıca çiftçinin sigorta programı satın alabilmesi için Türkiye'de olduğu gibi sigorta primlerinin bir bölümünü devlet karşılayabilmektedir. Böylece üreticinin sigorta programı satın alma gücü arttırılmış ve riskini devredebilme şansı doğmuş olmaktadır.

Özel tarımsal sigorta teşebbüsleri dolu sigortası dalında Avrupa'da, Amerika'da, Kanada'da ve Avustralya'da uzun yıllardır faaliyet göstermektedirler. Özel teşebbüslerin üç temel karakteristik özelliği vardır. Bunlar;

- Sigortalanabilir belirli riskleri kapsamaları,
- Sübvansiyonsuz prim üretmeleri,
- Gönüllü sigorta anlayışına göre faaliyet göstermeleridir.

Devletin sigorta programlarında üstlendiği rolleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- Prim desteği ödemeleri,
- Özel sigorta şirketlerinin hizmet ödemeleri,
- Reasürans desteği,
- Özel sigorta şirketlerinin AR-GE harcamalarına finansman desteği,
- Eğitim ve araştırma programlarının yürütülmesi,
- Reasürans şirketlerinin ve uygulanan programın denetlenmesi

Türkiye'de 1957 – 2005 yılları arasında özel sigorta şirketleri belli başlı ürün ve risklere karşı sigorta imkânı sağlarken bugün tamamen devlet kontrolünde ve desteğinde sistem yürütülmektedir. Devletin sisteme dâhil olması ile sigortalanabilir tarımsal ürünler, alanlar ve risklerin yanısıra tarım sigortası yapan sigorta şirket sayısı da artmıştır. Bugün, Türkiye'de, Tarım Sigortası Havuzu eşgüdümüyle; Ak Sigorta, Allianz Sigorta, Anadolu Sigorta, Ankara Sigorta, Aviva Sigorta, Axa Sigorta, Groupama Sigorta, Halk Sigorta, Ergo Sigorta, Eureko Sigorta, Generali Sigorta, Güneş Sigorta, HDI Sigorta, Hür Sigorta, Işık Sigorta, Koru Sigorta, Liberty Sigorta, Mapfre Genel Sigorta, Ray Sigorta, SBN Sigorta, Sompo Japan Sigorta, Yapı Kredi Sigorta, Ziraat Sigorta ve Zurich Sigorta çiftçilere sigorta poliçeleri düzenlemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde devletin yönetim gücünün tarım sigortası sistemine pozitif etkileri olduğu görülmektedir.

Türkiye'de uygulanmakta olan programın temelini oluşturan Tarım Sigortaları Havuzu'nun amacı, Tarım Sigortaları Kanunu kapsamındaki risklerin teminat altına alınması, standart sigorta poliçelerin belirlenmesi, hasar organizasyonları, aktüerya çalışmaları, tazminat ödemelerinin yapılması, reasürans teminatının sağlanması, tarım sigortalarının geliştirilmesi, tarım sigortalarının yaygınlaştırılması, izlenmesi ve diğer teknik hizmetlerin yürütülmesi olarak belirlenmiştir.

Özetle gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de bugün tarımsal sigortacılık alanında devletin rolü önemli ölçüde yer edinmiş ve sistemin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. 2012 yılı itibariyle 24 farklı sigorta şirketinin içinde yer aldığı tarım sigortası havuzunda, devlet tarafından tüm risklerde yüzde 50 oranında prim desteği sağlanırken sadece açık alanda yetiştirilen meyvelerde çiçeklenme dönemi dolayısı ile sigorta paketindeki diğer riskler hariç, verilen prim desteğine ilave olarak, sadece don riski primine 1/3 oranında ek prim desteği sağlanmaktadır. Mevcut sistem devlet-özel sektör işbirliği şeklinde yapılanmıştır.

4.2.1.3. Bireysel veya Alan Bazında Sigortacılık Yaklaşımları

Tarım sigortasında tazminatların belirlenmesinde iki ana yaklaşım temel alınmıştır. Bunlar bireysel yaklaşımlar ve alan bazında yaklaşımlardır.

Bireysel yaklaşım durumunda zarar değerlendirmesi her sigortalı çiftçi için ayrı ayrı yapılır. Bu durumda her arazi için ya da her çiftlik için bu zarar değerlendirmesi yapılması gerekmektedir. Değerlendirme sonucu ise her bölge ve her arazi koşulu için değişebilmektedir.

Alan bazında yaklaşımlarda ise tazminatlar bir grup çiftçi için belirlenir. Sigortalı çiftçiler, bir ilçe, belde ve hatta köy gibi belirli bir bölgede yaşanmış deneyimler neticesinde elde edilen veriler ışığında ortalama zarar miktarı temel alınarak tazminatlandırılırlar. Ancak bu yaklaşımda bazı önemli problemler vardır. Örneğin; bireysel anlamda bir çiftçinin sahip olduğu araziden elde ettiği verim, sigorta tazminatı değerlendirmesinde temel alınan bölgenin ortalama verimi arasında önemli bir fark var ise çiftçiler böyle bir sigorta sitemine çok ilgi göstermeyeceğinden dolayı sigorta prim üretiminde azalmalar yaşanacağı bir gerçektir. Dahası küçük ölçekli bir araziyi sigortalamak büyük ölçekli bir araziye göre daha zor olabilmektedir.

Bireysel ya da alan bazlı tarımsal sigorta yaklaşımlarının seçimi, tarımsal sigorta programlarının geçmişine ve tarım ekonomisinin durumuna göre değişir. Hedef çiftçiler, çiftlik ve arazi büyüklükleri, mevcut sigortalı tarımsal ürünler, hatta iletişim olanakları dahi bu seçimi belirlemede önemli ölçütlerdendir.

Çiftçiler ve sigorta şirketleri gibi özel sektör oyuncuları devlet destekli tarım sigortaları uygulamalarında kamu kaynaklarının kullanılmasından ötürü sigorta uygulamalarında fayda maliyet analizleri daha ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile devlet destekli tarım sigortası uygulamaları, özel sektörün aktüeryal hesaplarına nazaran kamunun fayda maliyet analizlerinin daha önemli olduğu bir sigorta uygulama türüdür.

Devlet destekli tarım sigortaları uygulamalarının alternatifi olan başka tarım sigortaları uygulamaları da bulunmaktadır. Bu bağlamda Bölge Bazlı veya Endekse Dayalı Tarım Sigortaları uygulamalarından söz edilebilir. Bu uygulamalarda özel

sektör oyuncularının daha dikkatli aktüeryal hesaplar yapmaları ve daha titiz fayda maliyet analizleri çıkartmaları söz konusudur.

Bölge Bazlı veya Endekse Dayalı Tarım Sigortaları uygulamalarında devlet katkısı ya hiç yada çok az olmaktadır. Sigorta işlemleri daha çok çiftçi ve sigorta kurumları arasında yürütülmektedir(Akdemir ve ark. 2001).

Endekse dayalı sigortanın temel çıkış noktası, esasında sigortalanabilir risk olarak değerlendirilmeyen ve çiftçilerin ödeyemeyecekleri kadar yüksek prim tutarlarının düşürülmesini sağlamak ve buna karşılık olağanüstü bir kuraklık halinde büyük zarar görecek kitlenin mağduriyetini bir ölçüde azaltmaktan ibarettir.

Türkiye'de; tarım arazilerinin yapısal olarak çok küçük ve parçalı olmasının yanısıra komşu iki tarlanın toprak yapısı ve verimleri arasında çok büyük farklılıklar olabilmektedir. Bu bağlamda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Türkiye'deki tüm iller için "İl Tarım Master Planları" hazırlamıştır. Bu planlarında, yüzölçümü olarak en küçük ilimizde bile, an az iki alt bölge bulunmakta ve her bölge içinde de farklı coğrafik karakterler yer almaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye tarımında mülkiyet ilişkileri, coğrafik özellikler ve işletme ölçeğinin çeşitlilik göstermesi gibi faktörler göz önünde bulundurularak, Türkiye'de farklı verim ve çeşitteki ürünlerin yetiştirildiği küçük alanlarda tarlalara gidilerek verim ve hasar tespiti yapılma zorunluluğu olduğu tespit edilmiştir. Bitişik iki tarlada dahi zaman zaman hiçbir ortak özellik olmadığı için tarlalarda verim ve hasarlar uzmanlarca birebir belirlenmelidir.

Endeks sigortalarının en büyük özelliklerinden birisi de; çok küçük alanlarda ölçüm yapabilen meteoroloji istasyonlarına, radar sistemleri ve uydu programlarına ihtiyaç duymasıdır. Türkiye'de yöresel olarak meteorolojik karakterli doğal risklerin ölçümünde uygulama son derece yetersizdir. Bu nedenle sigortalı her tarlada tek tek hasar belirleme zorunluluğu burada da kaçınılmazdır.

Türkiye'de tarım sigortası sistemini geliştirmek adına 2000 yılına kadar çeşitli adımlar atılmıştır. Sonrasında ARIP Projesi'nin başlaması ile Türkiye için pekde uygun olmayan sigortacılık uygulamaları denenmiştir. Dünya Bankası verime ve alana bağlı mevcut sistemleri hiçe sayarak gelişmemiş ülkelerde yürüttüğü

endekse bağlı sigorta programlarını Türkiye'de uygulamaya çalışmış ve program başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'de, TARSİM bünyesinde uygulanan sigorta programlarında, üreticiler risklerini havuza devretmekte, ürün ve risk bazında veya paket teminat programı şeklinde farklı seçeneklerle risklerini sigortalayabilmektedir.

4.2.1.4. Gönüllü ve Zorunlu Sigorta Programları

Tarımsal faaliyetlerinin sürdürülebilirliği, tarımsal üretimi tehdit eden risklerin yönetimiyle doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Gelişmiş ülkeler risk yönetim programları ve tarım sigortası uygulamaları gibi çeşitli korumacılık politikaları (gönüllü veya zorunlu sigorta programları) ile risk paylaşımını ve riski devretmeyi başarmışlardır.

Bir tarım sigorta programı gönüllü veya zorunlu katılım fikriyle tasarlanabilir. Gönüllü yaklaşım durumunda çiftçinin sigortalılığa katılımı, Kanada'da, Amerika'da ve Şili'de olduğu gibi isteğe bağlı olabilir.Zorunlu tarım sigortası yaklaşımında ise bazı çiftçi grupları yada özel nitelikli ürün yetiştiricileri programa otomatik olarak katılmış olmaktadırlar. Bununla beraber zorunlu sigortalılık yaklaşımı zaman içinde kimi üreticiler için olağan bir sigortalama anlayışı olarak gelişim gösterdiği ve programı benimsedikleri de gözlenmiştir.

Zorunlu sigorta yaklaşımının iki temel avantajı vardır. Bunlar, sigorta şirketlerinin seçimi ve sigorta primlerinin fiyatlarındaki önemli düşüşlerdir. Ancak böylesi durumlarda düşük risk taşıyan üreticilerle sübvansiyon ihtiyacı olan yüksek risk taşıyan üreticiler arasında bir hoşnutsuzluk ortaya çıkabilir.

Zorunlu sigorta yaklaşımı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, gelecekteki bir belirsizliğe karşı sigortalanmada, üretim dönemi öncesinde çiftçilerin ödeme yapma konusundaki isteksizlikleri bilinmektedir. Dolayısıyla isteğe bağlı sigorta sisteminde; risklerin yeterli dağılımını sağlayacak kadar sayıda çiftçi katılımını sağlamak oldukça zordur. Bir diğer önemli nokta ise, çiftçilerin doğal olarak sadece daha yüksek riske sahip olduğunu düşündükleri ürünlerini veya arazilerini sigorta ettirme eğilimi içinde olmalarıdır(İçer, 2006). Bu durum çiftçilerin ödemesi gereken primin

daha yüksek olmasına neden olmakta ve bir süre sonra çiftçiler sigortayı satın almaktan vazgeçmektedirler. Bu nedenle örneğin, önceden tahmin edilemeyen fakat her yıl değişik bölgelerde sınırlı alanlarda hasarlara yol açan dolu gibi tehlikelere karşı isteğe bağlı sigorta programını başarılı biçimde uygulamak çok zordur.

Tüm çiftçiler için programın zorunlu yapılması halinde, hasarlar çok sayıda çiftçi arasında bölgelerin risk dereceleri de dikkate alınarak daha dengeli paylaşılacağı için, prim düzeyi tüm çiftçiler tarafından ödenebilecek kadar makul düzeyde olacaktır (Koyuncu, 2003).

Tarım sigortasında zorunluluk, özellikle mali güçleri zayıf olan ve sigorta bilinci yeterli olmayan bazı çiftçilerin psikolojik olarak direnç göstermesine neden olabilir. Bununla beraber, kırsal kesimin ve bütün olarak tarımsal ekonominin yararına olması halinde, sigorta programının zorunlu olması düşünülebilir. Ancak, tarım sigortası ister zorunlu, ister isteğe bağlı olsun, sigorta programının başarılı olabilmesi için çiftçilerin ve sektör temsilcilerinin görüşleri mutlaka dikkate alınmalıdır.

Devlet, belirli kategorideki risklerin, ürünlerin ve çiftçilerin sigortasına bir şekilde katkıda bulunuyorsa, bu kategori için programın zorunlu olmasını isteyebilir. Japonya'da belirli kategorideki çiftçiler için ve belli başlı ürünler (buğday, pirinç, vd) tarım sigortası zorunluyken, bazı ürün grupları (canlı hayvanlar, meyve ve meyve ağaçları vd) için gönüllü sigorta anlayışı mevcuttur. Ayrıca bu çiftçiler hastalıklara ve zararlılara karşı ücretsiz bitki koruma hizmeti alabilmektedir.Böylece özellikle kontrol edilebilir riskler azaltılmış olmaktadır. Tarım ürünleri sigortasında ideal olanı isteğe bağlı sigorta sistemi olduğu düşünülmesine karşın, zorunlu sigorta sisteminin bazı avantajları da vardır. Bu avantajları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Bir zorunlu sigorta programında;

- Teknik ve mali açıdan zorunlu sigorta programının yürütülmesi daha kolaydır,
- Yüksek riskli ürün, alan ve tehlikelerin seçimi önlenir,
- Sigorta masrafları ve prim fiyatları daha düşük seviyeye iner,
- Daha yüksek düzeyde çiftçi katılımı sağlanır.

Zorunlu sistemin bu avantajlarına karşın uygulanmasında ciddi güçlükleri vardır. Diğer sigorta branşlarından farklı olarak, ürün sigortasında hasarların yapısı çok karmaşık olup, aynı hasar bölgesinde hasarın büyüklüğü ve sıklığı, hasarlı alanlar, ürünlerin çeşitleri, toprak ve iklim koşullarına bağlı olarak çok büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Dolayısıyla ürün sigortalarında geçmiş yılların hasar kayıtlarına bakılarak her bölge için uygun prim fiyatları kolayca belirlenemez. Bu nedenle, hasarların sık olmadığı ve şiddetli olmadığı bölgelerdeki çiftçiler fiyatları yüksek bulacaklarından zorunlu sigorta sistemine katılmaktan memnun kalmayacaklar ve şikâyet edeceklerdir.

Zorunlu sigorta uygulamalarının olumsuz etkilerinden biri de primlerin tahsilâtı sorunudur. Tahsilâtlar çoğu sistemlerde yetkili acenteler tarafından yapılmaktadır. Hasar tespiti durumunda prim ödeme sorumluluğu doğal olarak acente sorumluluğunda olmaktadır. Bu konuda sigortalıya bir yaptırım uygulanmamakta ve sigorta poliçesi tahsilât durumuna bakılmaksızın bütün hakları ile geçerli olmaktadır. Sigorta dönemi başlamadan önce üreticilerden sigorta primlerin toplanabilmesi de bir başka güçlük olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, zorunlu sigorta programına çiftçilerin katılımı otomatik olarak sağlandığı düşünülse de, çok sayıda çiftçi primleri ödeyemeyecek veya ödemek istemeyecektir. Teminat başlamadan önce primlerin ödenmesi gerektiğinden, primlerini herhangi bir nedenle ödemeyen çiftçiler, bir hasar halinde, tazminat hakkından mahrum kalacağı için sigorta sisteminin dışında kalacak ve bunun sonucu olarak zorunlu sigorta programı çökme ihtimaliyle yüz yüze kalabilecektir.

Bir zorunlu tarım sigortası programında sorulabilecek en önemli sorulardan biri çiftçilerin yüksek katılımının ve denetiminin nasıl sağlanacağı sorusudur. Devletin programa katılımı söz konusu olduğunda tarım sigortasını zorunlu hale getirmekte yarar olduğu düşünülebilir. Örneğin; birçok yaptırımlara rağmen zorunlu trafik ve deprem sigortalarında yaşanan problemler göz önüne alındığında gerekli yasal önlemler ve uygun koşullar sağlanmadığı takdirde, zorunlu tarım sigortasında beklenen başarının sağlanamayacağı açıktır.

Tarım sigortasının belirli riskler için zorunlu olmasına karar verilse bile, sigorta programını bütün ürünler için ve tüm bölgelerde hemen uygulamak mümkün

olmayabilir. O nedenle birçok ülkede uygulandığı gibi aşamalı olarak pilot projelerle başlamak en doğru yöntemdir. Ürün verimlerinin daha istikrarlı olduğu bölgelerde, çiftçilerin ödeme kapasitesinin daha yüksek olması ve primlerin daha düşük olma ihtimali dolayısıyla zorunlu tarım sigortasına itirazlar fazla olmayabilir.

- Sigorta şirketlerinin sınırlı kapasiteleri dikkate alınarak, zorunlu sigorta programlarında, beklenen verimin tamamının teminat kapsamında olması uygulanabilir değildir. O nedenle teminat miktarları sınırlı tutulması gerekebilir.
- Tarım sigortası programının kısmen ya da tamamen zorunlu yapılması halinde, ilk yıllarda meydana gelebilecek muhtemel katastrofik hasarların ödenebilmesi için başlangıç aşamasında yeterli rezervlerin oluşturulması gerekmektedir. Aksi halde hasarların ödenememesi gibi bir durumla karşılaşılması tarım sigortasına güvenin daha ilk yıllarda kaybolmasına neden olur. Prim toplama sisteminin sağlıklı bir esasa oturtulması kaçınılmazdır.
- Devletin yapacağı teşvikler ve katkılar için sigortanın yaptırılması ön koşul olabilir.
- Hasar olayları takip edilerek prim fiyatlarının bölge, ürün ve risk bazında sürekli ayarlanması gerekmektedir.
- Sigorta prensiplerine göre hareket edilmeli, kısa dönemli politik kararlar alınmamalıdır.

Örneğin Japonya'da yapılan çalışmalar neticesinde, özellikle pirinç, arpa, buğday, ipekböcekçiliği ve hayvan sigortasında, çiftçiler zorunlu olarak bu sigorta programına katılmalarının gerekliliği ortaya konmuş ve zorunlu uygulama hayata geçirilmiştir. Zorunlu olarak yapılan çiftçi katılımı sayesinde meydana gelebilecek riskler ve verecekleri zararlar azaltılabilmektedir.

Özetle bir ülkenin genel tarım politikası çerçevesinde tarım sigortası programının zorunluluk esasına göre mi yoksa gönüllülük esasına göre mi oluşturulacağı planlanırken öncelikle sigorta sektörü temsilcileri ve tarım sektörü temsilcileri ile görüşmeler yapılmasında fayda oluşacağı açıktır. Ayrıca üretici

örgütleri ve konu ilgi ilgili diğer kurumların konuyu ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeleri, sigorta programlarının ürün, bölge ve risk bazında isteğe bağlı veya zorunlu olup olmaması hususunda destekleyici fikirlerle gerçekçi kararların alınmasını sağlayacaktır.

4.2.2. Sigorta Sisteminin Üstyapısı

Yeni bir tarım sigortası programı uygulamaya konulurken seçilecek risklerin, ürünlerin, bölgelerin ve çiftçi gruplarının doğru belirlenmesi gerekmektedir. Ancak bu her zaman beklenildiği gibi olmayabilir ve telafi edilemeyecek olumsuz sonuçlar doğurabilir. O nedenle yeni programın ülke çapında uygulanmadan önce birkaç sene test edilmesi ve test sonuçlarına göre teminatların zaman içinde geliştirilmesi gereklilik arz etmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde kavramsal çerçeve kapsamında sigorta programının mevcut durumu dokuz ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar; Sigortada kapsanan çiftçiler, sigortada kapsanan ürünler, sigorta ettirilen miktarın belirlenmesi ve kayıpların değerlendirilmesi, sigorta primlerinin belirlenmesi, kayıp ayarlama mekanizmaları, sigorta sisteminde örgütlenme yapısı, sigorta programının finansmanı, çiftçilerle iletişim, yeniden sigortalama yaklaşımları olarak anlatılacaktır.

4.2.2.1. Sigortada Kapsanan Çiftçiler

Türkiye'de ve dünyada tarımsal ve hayvansal ürünler, bahçe bitkileri, su ürünleri, kümes hayvancılığı ve bağcılık gibi spesifik ürün grupları üreticileri ve alt sektör paydaşları, gelişen ve büyüyen küresel ekonomiye ve teknolojilere uyum sağlama yolunda hızlı adımlar atarak kurumsal işletme yapısını oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Ulusal ve uluslararası tarım piyasalarında pazara entegre olmuş orta ve büyük ölçekli tarımsal firmaların yanı sıra küçük aile işletmeleri de tarım sigortacılığı programlarında dikkate alınan işletmelerdir. Zira küçük ölçekli aile işletmelerinin

sayısı, hem Türkiye'de hem de dünyada sayıca oldukça fazladır. Bu işletmeler içerisinde ticari açıdan uygun kriterlere sahip, riskleri sigorta ettirilebilir kurumsal veya basit statüde olanlar mevcuttur. Sigorta şirketlerinin sigortalandırma şartnameleri her ne kadar orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerine yönelik hazırlanmış olsa da küçük ölçekli tarımsal işletmelerde ihtiyaç duydukları programlara başvurma hakkına sahiptir. Devlet destekli sigorta programlarında işletmelerin küçük ölçekli olması bir sorun teşkil etmemekle birlikte toplam prim üretimi açsından önemli bir ayıraçtır.

Dünyadaki uygulamalara bakıldığında devlet desteği olmayan programlarda işletmelerin büyüklüklerine göre bireysel sigorta programlarının geliştirilmiş olduğu gözlenmiştir. Büyük ölçekteki tarım işletmeleri içinde özel sektör sigortacılığı tarafından sigorta programları geliştirilebilmektedir. Yarı ticari ve gelişmekte olan küçük ve orta ölçekli işletmelerde, geleneksel işletmecilikten ticari anlamda işletmeciliğe geçenler vardır. Bu işletmeler daha çok özel sigorta şirketlerine ticari fırsatlar sunmaktadır. Ancak kamu teşebbüsleri için yani devlet destekli tarım sigortası programları için de uygulanabilir bir faaliyet alanıyarattığı görülmektedir.Küçük ölçekli aile işletmeleri tarımsal risklere karşı çok hassaslardır ve aslında sigortaya en çok ihtiyaç duyan gruptur. Gelişmekte olan birçok ülkede kamu teşebbüsleri bu zorluklarla başa çıkmaya çalışan aile işletmelerine el uzatmaya çalışmış ve risklerini devralmaya çalışmışlardır. 1970-1980 arası ABD'de tasarlanan tüm risklere karşı sigorta (MPCI) programı tüm ürünleri ve tüm çiftçileri kapsamayı hedeflemişti. Özellikle düşük gelirli üreticiler için uygun bir program olan çiftçilerin ekonomik risklerini minimize etmek amacıyla hayata geçirildi.

Türkiye'de çiftçiler devlet tarafından az da olsa, gerek girdi gerekse çıktı üzerinden çeşitli desteklemeler alabilmektedir. Tarım sigortası alanında da desteklemeler devam etmektedir. Üreticinin devlet desteğinden yararlanabilmesi için, Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS)'ye kayıtlı (bu sisteme entegre edilen ön soy kütüğü, soy kütüğü, hayvan kayıt sistemi (Türkvet), örtüaltı kayıt sistemi, su ürünleri kayıt sistemi) olması gerekmektedir. Üreticilerin, bu kaydını her yıl güncellemesi gerekmektedir. Bununla beraber özel sigorta şirketleri aracılığı ile sigorta yaptıranlar için böyle bir zorunluluk yoktur. Sigorta yaptırmak isteğe bağlıdır. Ancak sigorta

yaptırmayan üreticiler için; 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununun Yardım ve Borç Ertelemesi ile ilgili 17 inci maddesinde belirtilen; "Bu Kanun kapsamında, uygulama yılında yer alan riskler için tarım sigortası yaptırmayan üreticiler, 20.6.1977 tarihli ve 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkındaki Kanun'dan yararlanamaz" hükmü uygulanmaktadır. Sigorta yaptırmak isteyen üreticiler bulunduğu yerdeki, tarım sigortaları branşında ruhsatı bulunan işletici şirket ortağı sigorta şirketleri veya acentelerine başvurabilmektedirler.

4.2.2.2. Sigortada Kapsanan Ürünler

Tarım sigortalarının amacı üretici gelirlerini korumak ve bir dengeye oturtmaktır. Dolayısı ile bu mantıktan hareketle, üretilen veya yetiştirilen her tarımsal ürünün bir sigortaya ihtiyacı olduğu anlaşılabilir. Tabi ki pratikte tarımsal ürünlerin tamamını bir anda sigortaya dahil etmek mümkün değildir. Ancak sigorta programı başlamasının ardından ve sigorta acentelerinin finans kaynaklarının artması dâhilinde her geçen dönemde yeni deneyimler ile eksikler giderilerek yeni ürün sigorta programları oluşturulabilmektedir. Özel sigorta sektörüne nazaran devlet destekli sigorta programlarında sigortada kapsanan ürünlerin sayıca daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bunun en önemli nedeni sigorta şirketlerinin kendi risklerini devredebileceği bir reasürans imkânının var olmasıdır.

Tarım sigortasında riskleri bölüştürmek, finansman kaynağında denge yaratması açısından doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda;

- Kuraklık vb katatsrofik riskler doğrudan reasürans şirketlerine veya devlet destekli sermaye piyasalarına,
- Yönetilmesi zor olan dolu, don, fırtına, su baskını vb riskler sigorta şirketlerine,
- Kontrol edilebilir riskler olan hastalık ve zararlılar ise üreticilerin kendilerine devredilebilir.

Dünyada tarım sigortası alanında kapsama alınan ürün gruplarını çizelge 4.4. ile özetlemek mümkündür. Tazminat esaslı ürün grupları dünyada geniş bir alanda uygulanmaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu tek ürün sigorta grubu en yaygın olan sigorta şeklidir.

Çizelge 4.4. Dünyada Tarım Sigortası Ürün Gruplarının Dağılımı (World Bank, 2010)

Sigorta Ürünü	Hasar Ödeme Şekli	Uygulanan Ülke
1- Tazminat Esaslı Tarım Sigortası (Kayıp miktarına dayalı ödeme şekli)		
Tek Ürün Sigortası	Zarar Oranına Göre	Bir Çok Ülkede
Birden Çok Ürün Sigortası	Ürün Kaybı	Bir Çok Ülkede
2- İndeks Bazlı Tarım Sigortaları (İndeks ölçümlerine göre ödeme şekli)		
Alan-Ürün İndeksi Sigortası	Alan-Ürün Kaybı	ABD, Hindistan ve Brezilya
Hava İndeks Sigortası	Hava İndeks Ödeme Skalası	Hindistan, Meksika, Malawi, Kanada ve ABD
Hayvan Ölüm İndeksi Sigortası	Hayvan Ölüm İndeks Ödeme Skalası	Moğolistan
Orman Yangını İndeks Sigortası	Yanmış Alan Ödeme Skalası	Kanada ve ABD
3- Gelir Sigortası (Verim ölçümü ve ürün fiyatı odaklı ödeme şekli)		
Gelir Sigortası	Verim ve Ürün Fiyatı Esas Alınır	ABD

Türkiye'de, devlet destekli tarım sigortalarına geçiş sonrası üreticilerin sigorta yaptırma eğilimlerinde ciddi ve önemli değişiklikler olmuştur. Çizelge 4.5.'de geleneksel tarım sigortaları ve devlet destekli tarım sigortalarının teminatlarının karşılaştırılması verilmiştir. Devlet destekli programa geçiş ile sigortada kapsanan ürün ve risk sayısı artmış ve geçtiğimiz yıllarda yenileri eklenmiştir. Türkiye'de mevcut sigorta durumunu özetleyecek olursak; devlet destekli tarım sigortalarının güçlü yanları daha fazla olup üreticiler açısında bir fırsat olarak nitelendirilebilmektedir. TARSİM sistemi üreticilere paket programlar da sunmaktadır. Örneğin bitkisel ürün sigortalarında paket olarak sunulan, teminat kapsamındaki riskler dolu, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını şekilde iken bu pakette teminat kapsamındaki ürünler fideler, yaş meyve ve sebzeler, tarla ürünleri, kesme çiçekler, meyve fidanları şeklindedir. Ancak ana teminat

paketinde yer alan riskler tek başına alınamaz. Ayrıca mevcut sistemde isteğe bağlı olarak alınabilen ek teminatlar da (Örnek: yaş meyveler için don riski) bulunmaktadır. Sera sigortalarında teminat kapsamındaki ürünler, cam ve plastik seralar (konstrüksiyon, örtü malzemesi, teknik donanım, ürün) olup bu ürünlere örtü altı kaydı ve teknik şartlara uygunluk koşulları ile dolu, yangın, fırtına, hortum, heyelan, deprem, taşıt çarpması, kar ve dolu ağırlığı, sel ve su baskını riskleri teminat kapsamına alınmaktadır. Ayrıca yüksek tünellerde (plastik örtü ve ürün dâhil) sigorta kapsamına alınabilmektedir. Büyükbaş hayvan hayat sigortasında ise ön soy kütüğü, soy kütüğü ve hayvan kayıt sistemine (Türkvet'e) kayıtlı olmak koşuluyla: süt sığırlarını (4 ay -7 yaş) ve besi sığırlarını (erkek, 4 ay-3 yaş) sığır vebası, tüberküloz, bruselloz, şap ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre ihbarı mecburi tüm bulaşıcı hastalıklar (antrax ve kuduz hariç) olmak üzere her türlü hayvan hastalıkları, gebelik, doğum veya cerrahi müdahale, her türlü kazalardan, yılan ve böcek sokması, zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, her türlü doğal afetler ve güneş çarpması, yangın veya infilak sebebiyle meydana gelen ölümler ve zorunlu kesimler, teknik şartlar çerçevesinde yavru atma riski teminat kapsamındadır. Kümes hayvanlarında ise durum, bio-güvenlik önlemleri ve hijyen kurallarının sağlanmış olması koşulu ile kapalı sistemde üretimi yapılan kümes hayvanları için her türlü kanatlı hayvan hastalıkları, her türlü kazalar, zehirlenmeler, her türlü doğal afetler, yangın veya infilak sebebiyle meydana gelen ölümler ve zorunlu kesimler teminat kapsamına alınmıştır. Su ürünlerinde her türlü hastalık, yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler, her türlü doğal afet, kazalar, predatörler, alg patlaması nedeniyle meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar sonucu sigortalının doğrudan doğruya uğradığı maddi zararlar sigorta kapsamındadır. Küçükbaş hayvan hayat sigortasında da büyükbaş hayvan hayat sigortaların ön şartları geçerlidir. Damızlık koyun ve keçi ile damızlık koç ve tekeler; şap, mavi dil, koyun-keçi çiçeği hastalıkları, her türlü hayvan hastalıkları (ihbarı mecbur olan tüm bulaşıcı hastalıklar: kuduz ve anthrax hariç), gebelik, doğum veya cerrahi müdahale, her türlü kazalar, vahşi hayvan saldırısı, yılan ve böcek sokması, zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, her türlü doğal afetler ve

güneş çarpması, yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölümler ve mecburi kesimler teminat kapsamına alınmıştır.

Çizelge 4.5. Geleneksel ve Devlet Destekli Tarım Sigortalarının Teminatları

Ürün Grubu	Geleneksel Teminatlar	Devlet Destekli Teminatlar
Bitkisel Ürünler	Dolu ve Yangın	Dolu ana teminatına ek olarak yangın, fırtına, hortum, heyelan, deprem ve sel - su baskını riskleri paket olarak verilmektedir. Ayrıca, yaş meyve, sebze ve kesme çiçekler için doludan kaynaklanan kalite kaybı teminatı ile sadece meyveler için don teminatı isteğe bağlı olarak alınabilmektedir.
Sera ve İçindeki Ürünler	Dolu, Yangın, Fırtına, Hortum ve Sel	Ana teminat paketi; Dolu, Yangın, Deprem ve Taşıt çarpması risklerinden oluşmaktadır. Risk inceleme değerlendirme sonucuna göre Fırtına, Hortum, Heyelan, Sel-Su baskını, Kar ve Dolu ağırlığı riskleri ana teminat paketine ilave olarak sigorta edilir.
Çiftlik Hayvanları	Ölüm, Zorunlu Kesim, Yavru Atma ve Yavru Ölümü	Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası: a)Sigorta Genel Şartlarında belirtilen hastalıklar hariç olmak üzere, her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale, yavru atma ve yavru ölümü, b)Her türlü kazalar, yılan ve böcek sokması, c) Zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, d) Her türlü doğal afetler ve güneş çarpması, e) Yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölümler ve mecburi kesimler, nedenleriyle sigortalının doğrudan doğruya uğradığı maddi zararı temin eder.
		Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası a) Sigorta Genel Şartlarında belirtilen hastalıklar hariç olmak üzere, her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale, b) Her türlü kazalar, vahşi hayvan saldırısı, yılan ve böcek sokması, c) Zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, d) Her türlü doğal afetler ve güneş çarpması, e) Yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölümler ve mecburi kesimler, nedenleriyle sigortalının doğrudan doğruya uğradığı maddi zararı temin eder.
Kümes Hayvanları	Ölüm, Zorunlu Kesim	Ölüm, Zorunlu Kesim
Su Ürünleri	Ölüm, Zorunlu Kesim	Sigortaya kabul edilen su ürünlerinde; a) Sigorta Genel Şartlarında belirtilen hastalıklar hariç olmak üzere, her türlü hastalık, b) Yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler, c) Her türlü doğal afet, d) Kazalar, e) Predatörler, f) Alg patlaması, nedenleriyle meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar sonucu sigortalının doğrudan doğruya uğradığı maddi zararı temin eder.
Devlet Desteği	Yok	Yüzde 50 Prim + Hasar Fazlası Destek + Reasürans Desteği
Çiftçi Kayıt Sistemi	Yok	Var

Özetle Türkiye'de, tüm bitkisel ürünler, sera yapı malzemeleri ve içindeki teknik donanım ve serada yetiştirilen bitkisel ürünler, süt sığırları ve besi sığırları, damızlık koyun ve keçi ile damızlık koç ve tekeler, tüm kümes hayvanları, denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünleri sigorta kapsamında yer almaktadır.

4.2.2.3. Sigorta Bedelinin ve Hasar Tespitinin Değerlendirilmesi

Tarımsal faaliyetler sürecinde bitkisel ve hayvansal ürünler ile bunların üretiminde kullanılan varlıklarda farklı nedenlerle meydana gelebilecek zarar miktar düzeyini saptamak için kullanılan yöntemler, tarım işletmelerinde uygulanan tarım teknolojisi, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, hasarın belli aralıklarla tekrar eden oluş zamanı, girdi ve ürün piyasalarının durumu gibi birçok etkene bağlı olarak değişme gösterebilmektedir(Çetin, 2007).

Bir sigorta programında toplam sigorta bedeli tarım ürününün;

- Üretim maliyetine,
- Ürünün getirisine (tarımsal hasılaya),
- Bankalardan çekilmiş tarımsal kredilere bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Sigorta programlarının birçoğunda toplam sigorta bedeli ağırlıklı olarak tarımsal üretimin maliyetlerine bağlıdır. Çünkü üretim maliyetine değer biçmek daha kolaydır. Gübre, mazot, ilaç vb girdi fiyatlarına piyasa araştırması ile ulaşmak mümkündür. Üretim maliyetlerini çeşitli araştırmalardan veya istatistiklerden elde etme imkânı da vardır. Uygulamaya yönelik yanlış veya eksik bir sigorta bedeli hesabı yapılmaması için; değişken masraflar ile sabit masraflar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bununla beraber yapılan hesaplamaların doğruluğunun kontrolü için emsal değerler dikkate alınmalıdır. Ayrıca aile işgücü maliyeti de sigorta bedeli içerisinde yer almalıdır. Çiftçinin karı ise hesaplamalara katılması gereken bir başka etkendir. Sigorta bedeli, bahsedilen tüm unsurlarla bir bütün olarak incelenmeli ve nihai bedel oluşturulmalıdır.

Hasar tespitinin değerlendirilmesi ise, diğer sigorta branşlarında (taşıt, yangın, eşya veya konut) olduğu gibi basit ve kolay değildir. Özellikle bitkisel ürünlerde olduğu gibi, henüz ortada bir ürün yokken, sadece tohumu toprağa atılmış ve sonucu meçhul olan tarımsal faaliyetlerde, hasar tespiti, sigorta bedelinin belirlenmesinden çok daha zordur. Bu bağlamda sigortalı çiftçinin, hasarda veya kayıpta rolü olup olmadığının tespiti karşılaşılan en ciddi sorunlardandır. Bu noktada bir ahlaki risk ortaya çıkmaktadır. Kayıpları belirlerken üretim süresince yapılan uygulamalar önem arz eder. Genellikle kayıpların bir bölümü veya verim düşüşleri üreticiden kaynaklı ihmal veya dikkatsizlik sonucu meydana gelir. Kimi zaman da kasti olarak zarar verilebilir. Bu yüzden genelde bir sigorta acentesi tazminatın miktarı belirlerken, normalde olması gerekenden daha az kayıp belirleyebilmektedir. Bu durum üretici açısından doğal olarak olumsuz bir etki yaratabilmektedir.

Hasar tespiti sigorta bedeli üzerinden değerlendirilir.

Sigorta bedeli;

- Bitkisel ürünlerde, ürünün ekili/dikili bulunduğu arazi, ürünün verimi ve ürünün birim fiyatı dikkate alınarak,
- Hayvan hayat ve kümes hayvanlarında, hayvan birim fiyatı dikkate alınarak,
- Serada ve su ürünlerinde, ürünün birim fiyatları dikkate alınarak hesaplanır.

Günümüzde; muhasebe kayıtlarının bulunmadığı veya son derece yetersiz olduğu Türkiye ve benzeri ülke tarım işletmelerinde sigorta bedelinin hesaplanmasında tüm fiziki ve parasal ortalama değerler esas alınmakta ve beyan (üreticilerce) edilen bilgilerden hareket edilmektedir. Bitkisel ürünlerde tarımsal sigorta işlemi, ürün henüz ekilmeden veya gelişme döneminin başlangıç döneminde yapıldığından söz konusu bitkisel ürünün sigortaya konu olan değeri gelecekte elde edileceği umulan üretim değerine eşittir. Hâlbuki hayvan sigortasında sigorta bedeli hayvanın güncel pazar kıymetine eşit olmaktadır. Yine benzer şekilde tarımsal varlıklardan alet-makinelerin sigortalanmasında da pazar kıymeti esas alınmakla birlikte geçmiş yıllara ilişkin yıpranma ve aşınma (amortisman) paylarının düşülmesi sonucu kalan değer sigorta bedeli olarak esas alınmaktadır(Çetin, 2007).

Türkiye uygulanan programda hasar ihbarı, bitkisel ürünlerde sigortalı çiftçi, sigortacı ya da acentesi aracılığıyla sistem üzerinden rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren en kısa sürede TARSİM çağrı merkezine bildirimde bulunur. Ancak, bu süre rizikonun gerçekleşme tarihinden itibaren don hasarlarında 10 günü, diğer hasarlarda 15 günü aşamaz. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortaları branşında ise hasar ihbarları çağrı merkezi aracılığı ile 7/24 yapılabilmektedir.Hasar miktarı kesinleşmiş ve onaylanmış olan sigortalıların tazminatları en geç 30 gün içerisinde ödenir. Ancak bitkisel ürün sigortasında bu tazminat poliçe bitiş tarihinden önce ödenmemektedir.

4.2.2.4. Sigorta Primlerinin Belirlenmesi

Uygulanabilir ve sürdürülebilir bir tarım sigortası sistemi için prim oranları, düşük riskleri kapsamalıdır. Prim oranı hesabında idari masraflar kesinlikli dikkate alınmalıdır. Ayrıca karşılaşılabilecek bir felakete hazır olma açısından prim oranına afet katkı payı eklenmelidir. Bununla beraber prim oranı hesabı yaparken, sigorta yaptıracak çiftçiler açısından sigortanın makul bir getirisi olması gerekliliği unutulmamalıdır.

Prim hesabında dikkate alınan en önemli ölçütlerden biri sigorta bedelidir. Konuya açıklık getirme açısından; bir bitkisel ürün sigortasında, sigortaya konu olan ürünün veya varlığın ekonomik anlamda yararlanabilecek kısımlarının toplam kıymetini ifade eden sigorta bedeli ile ürünün her bir riske ait fiyat tablosundaki coğrafi tehlike bölgelerine karşılık gelen prim oranının çarpılması ile çiftçinin ödeyeceği prim tutarı hesaplanabilir.

Sigorta bedelinin hesaplanmasında esas alınan ölçüt, birim alandan elde edilen ürün miktarı, hayvanın pazar değeri, sera gibi tarımsal yapılarda yapıların yeniden üretim maliyeti ve tarım alet-makinelerde ise pazar kıymetleridir.

Ürün sigortalarında sigorta primi hesaplanırken, sigorta bedeli ile prim oranları veya tarife fiyatları çarpılmaktadır. Böylece sigorta primi veya ücreti bir eşitlik halinde şöyle yazılabilir:

Sigorta Primi = Sigorta Bedeli * Tarife Fiyatı

Sigorta priminin belirlenmesinde kullanılacak olan tarife fiyatlarının hesaplanması için uzun yılları içeren hasar istatistiklerinden yararlanmak gerekir. Eğer tarım işletmeleri için eski yıllar için tutulmuş hasar istatistikleri mevcut ise prim fiyatları hasar değerinin sigorta bedeline oranlanması ile bulunabilir.

Tarife Fiyat (%) = [Hasar Değeri (TL) / Sigorta Bedeli (TL)] * 100

Tarım sigorta fiyatları (prim oranları) farklı ülkelerde farklı şekillerde hesaplanmakta ise de sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde en yaygın tarife sistemi "Serbest Tarife" sistemidir(Çetin, 2007).

Önemli olan bir başka konu burada devletin prim desteğinin ne kadar ve ne şekilde olacağıdır. Birçok durumda prim oranları zayıf riske (düşük prim oranına) bağlı olsa bile bazı üreticiler için ödeyemeyeceği kadar yüksek bir fiyat olabilir. Tarım sigortası yaptırmanın maliyeti; risk bölgesine veya ürüne göre değişmektedir. Ancak kabaca, ürün değerinin yaklaşık yüzde 10-15'i arasında olduğu söylenebilir. Tarım sigortası yönetim giderlerinin yaklaşık yüzde 5 olduğu kabul edilirse; sigorta primi toplam maliyeti, ürün değerinin yaklaşık yüzde 20'sine ulaşmaktadır. Üreticiler açısından ekonomik olmayan bu durum gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gözlenmektedir. Bu sebeple devlet desteği sigorta programına yeterince üretici katılıncaya kadar devam ettirilmedir. Çeşitli ülkeler farklı desteklerle sektörü desteklemektedir. Örneğin; Filipinler'de primin önemli bir bölümü kredi çeken çiftçiler için devlet ve bankalar tarafından, kredi çekmeyen çiftçiler için ise devlet tarafından karşılanır.

Sigorta primlerinin belirlenmesi kadar sigortaya yapılan desteklemelerin düzeyi de önemlidir. Prim destek miktarları ülkelerin tarım politikalarına, sigorta kapsamındaki ürüne, işletme büyüklüklerine göre farklılıklar göstermektedir. Çeşitli ülkelerde sigorta primlerine yapılan yardımları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (JRC, 2009).

- İtalya'da toplam primin yaklaşık yüzde 67'si ve birden çok ürüne karşı yapılan sigorta poliçelerinde primin yüzde 64'ü devlet tarafından desteklenmektedir.

- İspanya'da bölgesel destekleri kapsayan yaklaşık yüzde 49 oranında prim desteği bulunmaktadır.
- Avusturya'da bölgesel destekleri de içine alan toplam primin yaklaşık yüzde 46'sı devlet desteğindedir.
- Fransa'da 2005'ten buyana üreticilerin geneli yaklaşık yüzde 35 destek alırken genç çiftçiler ise bu desteklerden yüzde 40 dolaylarında faydalanmaktadır.
- Portekiz'de toplam primin yüzde 68'i, yüzde 35 ile yüzde 75 oranları arasında desteklerden yararlanmaktadır.
- Türkiye'de bu durum önceden de bahsedildiği üzere yüzde 50 dolaylarında prim desteği çiftçiye sigortalamayı teşvik etmek amacıyla verilmektedir.

Günümüzde Türkiye'de uygulanan sigorta programında üreticinin prim maliyetini düşürmek amacıyla bazı alternatif programlar geliştirilmiştir. Bu alternatif programlar içerisinde müşterek sigorta ve muafiyetler vardır. Muafiyet ve Müşterek Sigorta, sigortacının üstlendiği riskleri belirli bir oranda kısıtlayarak, riskin sigortalı ile paylaşımıyla sigorta priminin ucuzlatılmasını hedefleyen uygulama olarak tasarlanmıştır. Ancak uygulamanın ilk izlenimlerinde sigortalı çiftçi açısından hasarın kendisine eksik ödenmesi gibi algılandığı için başlangıçta aleyhte bir uygulama olarak görülmüştür. Oysa uygulamalar poliçe primini çok ciddi bir oranda düşürdüğü için aslında sigortalı üreticinin lehine uygulamalardır.

Muafiyet: Poliçede yazılı önceden belirlenmiş bir miktara kadar olan hasarların sigortacı tarafından ödenmemesi ve/veya belirlenmiş o miktardan daha yüksek hasarların o miktar tenzil edildikten sonra ödenmesi şekline muafiyet uygulaması denir.

Müşterek Sigorta: Teminat kapsamındaki risklerin gerçekleşmesi sonucunda meydana gelen bir hasarın belli bir bölümünü veya belli bir yüzdesini sigortacının üzerinde tutmasıdır. Müşterek tarım sigorta programlarında tazminat hesaplarının da izlenen yöntemi aşağıdaki örneklerle açıklamak mümkündür.

Çizelge 4.6.'dan anlaşılacağı üzere muafiyet oranının yüzde 20 ve müşterek sigorta oranının yüzde 40 olduğu bir sigorta paketinde, hasar sonrası ödenecek

tazminat tutarı belirlenirken, muafiyet tutarı ve müşterek sigorta tutarı toplam tazminat tutarından düşülerek hesaplanır. Sigorta primleri ise sigorta bedeli ile o ürünün prim oranının çarpılması ile bulunur.

Çizelge 4.6. Bitkisel Ürün Tazminat Hesabı Örneği

Ürün	Buğday
Alan (da)	50
Verim (kg/da)	400
Ürün Satış Fiyatı (TL)	0,37
Sigorta Bedeli (TL)	7.400
Hasar Nedeni	Dolu
Belirlenen Hasar Oranı (%)	70
Tazminata Esas Olacak Hasar Tutarı (TL)	5.180
Muafiyet Oranı (%)	10
Muafiyet Tutarı (TL) (Muafiyet Oranı * Sigorta Bedeli)	740 (7.400*0.10)
Ödenecek Tazminat Tutarı (TL) (Hasar Tutarı – Muafiyet Tutarı – Müşterek Sigorta)	4.440 (5.180-740)

Çizelge 4.7.'de belirtildiği gibi kayısı için seçilebilecek bir sigorta programında bu oranlar yüzde 20 (muafiyet) ve yüzde 40 (müşterek)'dır. Badem, ceviz, erik, kiraz, nektarin, şeftali ve vişne için de aynı oranlar geçerlidir.

Çizelge 4.7. Meyve Ağaçlarında Tazminat Hesabı Örneği

Ürün	Kayısı
Toplam Ağaç Sayısı (adet)	200
Verim (kg/ağaç)	100
Ürün Satış Fiyatı (TL)	1,00
Sigorta Bedeli (TL)	20.000
Hasar Nedeni	Don
Belirlenen Hasar Oranı (%)	100
Tazminata Esas Olacak Hasar Tutarı (TL)	20.000
Muafiyet Oranı (%)	20
Muafiyet Tutarı (TL) (Muafiyet Oranı * Sigorta Bedeli)	4.000 (20.000*%20)
Müşterek Sigorta Oranı (%) (Sigortalının Üzerindeki Pay)	40
Müşterek Sigorta Tutarı (TL) (Hasar Tutarı – Muafiyet Tutarı)* %40	6.400 [(20.000-4.000) * 40)]
Ödenecek Tazminat Tutarı (TL) (Hasar Tutarı – Muafiyet Tutarı – Müşterek Sigorta)	9.600 (20.000-4.000-6.400)

Büyükbaş hayvan hayat sigortasına örnek olarak aşağıdaki uygulama verilebilir. Bu sigorta programında, muafiyetsiz, yüzde 1,5 muafiyetli ve yüzde 4 muafiyetli olmak üzere üç farklı seçenek mevcuttur. Çizelge 4.8.'de görüldüğü üzere hayvancılıkla uğraşan bir çiftçi ödeyeceği prim tutarını, sigorta programının muafiyet oranına göre belirleyebilmektedir.

Çizelge 4.8. Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortasında Tazminat Hesabı Örneği

	Muafiyetsiz	% 1,5 Muafiyetli	% 4 Muafiyetli
Sigortalı Hayvan Sayısı(adet)	77	77	77
Bir Hayvanın Sigorta Bedeli (TL)	3.000	3.000	3.000
Toplam Sigorta Bedeli (TL)	231.000	231.000	231.000
Ödenecek Prim Tutarı (TL)	19.635 (Sigorta Bed.* %8,5)	13.860 (Sigorta Bed.* %6,0)	9.240 (Sigorta Bed.* %4,0)
Hasarlı Hayvan Sayısı (adet)	77	77	77
Hasarlı Hayvan Toplam Bedeli (TL)	231.000 (3.000 *77)	231.000 (3.000 *77)	231.000 (3.000 *77)
Hasar Şekli	Ölüm	Ölüm	Ölüm
Muafiyet Tutarı (TL)	0 Muafiyet yok.	3.465 (231.000 *%1,5) (Toplam Sigorta Bedelinin %1,5'i)	9.240 (231.000 *% 4,0) (Toplam Sigorta Bedelinin %4,0'ü)
Müşterek Sigorta Oranı (%)	20	20%	20%
Müşterek Sigorta Tutarı (TL) (Hasar Tutarı-Muafiyet Tutarı)*%20	46.200 [(231.000 - 0) * %20]	45.507 [(231.000 - 3.465) * %20]	44.352 [(231.000 - 9.240) * %20]
Ödenecek Tazminat Tutarı (TL) (Hasar Tutarı-Muafiyet Tutarı)*%80	184.800 (231.000 - 0 - 46.200)	182.028 (231.000 - 3.465 - 45.507)	177.408 (231.000 - 9. 240 - 44.352)

Sera, kümes, küçükbaş hayvan hayat vd. sigorta programları için de benzer örnekler sunmak mümkündür. Prim oranları, her ürün için o ürünün yetiştirildiği bölgede yapılan risk araştırma çalışmaları sonucu elde edilir. Ürün ve teminat kapsamına göre bu oranlar değişebilmektedir

Türkiye'de TARSİM öncülüğünde yürütülen bu sigorta çalışmalarında muafiyet ve müşterek sigorta oranları her ürün grubu için ayrı ayrı belirlenmiş ve sigortanın teknik şartlarında çiftçinin tercihine sunulmuştur.

4.2.2.5. Kayıp Ayarlama Mekanizmaları

Sigorta sisteminde en önemli konulardan biri de etkili ve başarılı bir kayıp ayarlama mekanizmasının geliştirilmesidir. Oluşturulacak bu sistem, tahminlerdeki

yanılgıların minimum, prim getirisinin uygun değerde yada maksimum olacak şekilde tasarlanması ve doğruya oldukça yaklaşması gerekmektedir. Prosedürler, sigorta programı yaklaşımı bireyselde olsa alan bazlıda olsa sigorta programına bağlı olarak oluşturulması gerekmektedir.

Hasar tespitinin alan bazlı olması durumunda o bölgenin ortalama verim miktarının belirlenmesi gerekmektedir. Bireysel yaklaşımda ise arazi kontrollerinin yapılması gereklidir. Teminat kapsamı beklenen verime göre belirleniyorsa kayıp miktarına değer biçerken ya göz tahmini yaparak (yani ölçme veya tartma yapmaksızın sadece belirli bir değere bakarak) saptanır ya da bitkisel ürün hasat prosedürlerine bakarak (yani zarar görmüş tarlada belirli bir alan belirleyip buradaki ürünü hasat edip, değerlendirerek) hasar tespiti yapılır.

Dünyada yaygın olarak uygulanan tarım sigortası programlarını hasar tespit yöntemin eve tazminatın hesaplanma şekline göre dört ana kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar;

1. Hasar Bazlı Tarım Sigortaları,
2. Verim Bazlı Tarım Sigortaları,
3. Gelir Bazlı Tarım Sigortaları
4. İndeks Bazlı Tarım Sigortaları(World Bank, 2010)

- Hasar Bazlı Tarım Sigortası: Avrupa'da özel sigorta sektörü tarafından yüz yıldan daha uzunca bir süre önce başlayan ve en gelişmiş sigorta programı olan dolu sigortası halâ en popüler geleneksel sigorta türlerindendir. Dolu sigortasında, dolu riski tek başına veya Türkiye'de ve Avrupa'da yaygın olarak uygulandığı gibi yangın, don, sel ve fırtına gibi riskler de teminat kapsamına alınmaktadır. Bu sigorta programında hasar tespiti; söz konusu riskin sigortalı parselde neden olduğu ürün kaybının, mevcut koşullarda gerçekleşmesi beklenen ürün miktarına oranının yüzdesi olarak belirlenmesi şeklinde yapılır. Belirlenen hasar oranı, poliçede beyan edilen verim ile eksperin belirlediği (hasar olmasaydı gerçekleşmesi beklenen) verimden hangisi daha az ise ona uygulanır. Tazminat tutarı, önceden kararlaştırılmış

olan muafiyet oranı belirlenen hasar oranından düşülerek poliçede yazılı olan ürün birim fiyatı ile verim miktarı çarpılarak hesaplanır.

- Verim Bazlı Tarım Sigortası: Günümüzde uygulanan en yaygın geleneksel tarım sigortası programlarından biride işletme veya parsel bazlı verim sigortasıdır. Özellikle ABD'de yaygın olan verim sigortası (MPCI) programının tipik özelliği, kontrol edilemeyen tüm risklerin teminat kapsamına alınması, bireysel parsellerin geçmiş yıllardaki verimlerin ortalamasının belirli bir yüzdesinin (%50-%70) garanti edilmesi ve hasar tespitlerinin bireysel olarak her parselde nihai verim ölçülmesi şeklinde olmasıdır. İspanya'da verim sigortası, bazı tarla ürünlerinde uygulanmakta olup, hasar tespiti her parselde yapılmakla beraber, tazminatın hesabında, dolu ve yangın riski dışındaki tüm riskler için işletmede bulunan tüm parsellerin verim ortalaması dikkate alınmaktadır. İşletmede tüm parsellerin son 5 yılın verim ortalamasının yüzde 65-70'i garanti edilmektedir (Agroseguro, 2004). Bu programın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için çiftçi tarafından beyan edilen tarihsel (son 5 yılın) verim bilgilerinin doğru olması ve hasar tespitlerinde eksperlerin, verim eksikliğine neden olan tüm faktörlerin (toprak verimliliği, kültürel uygulamaların eksikliği, hastalıklar ve diğer riskler) ayırt edilmesinde yeterli bilgi ve deneyim sahibi olması büyük önem taşımaktadır.
- Gelir Bazlı Tarım Sigortası: Ürün veriminde ve/veya fiyatında düşüşten kaynaklanan gelir kaybına karşı üreticileri koruyan bir sigorta mekanizmasıdır.
- İndeks Bazlı Tarım Sigortası: Tazminat hesabında hasarın arazide tespit edilmesi yerine hasar ile arasında yüksek düzeyde korelasyon olan bölgesel yağış, sıcaklık ve verim gibi parametreler kullanılarak belirlenen indeks değerleri esas alınır. Sigorta yılında elde edilen yağış, sıcaklık veya verim değeri, belirlenen eşik değerin altında gerçekleşmesi halinde tüm sigortalılara birim alan bazında önceden belirlenmiş olan sabit ve eşit miktarda tazminat ödemesi yapılır.

- Bölgesel Ürün Verim Verilerine Dayalı İndeks Sigortası: ABD, Kanada, Brezilya ve Hindistan'da uygulanan bölgesel ürün verim verilerine dayalı indeks sigortası programında bölge olarak tanımlanan il veya ilçenin tarihsel verim ortalamasının yüzde 50 ile 90 arasında belirlenen veya sigortalı tarafından seçilen oran garanti edilir. Bu programda bir bölge içinde birim alan için uygulanacak prim, bütün sigortalılar için aynıdır ve söz konusu bölgenin sigorta yılındaki veriminin seçilen oranın altına inmesi halinde poliçe sahibinin gerçekleşen verimine bakılmaksın tüm sigortalılara birim alan için sözleşmede belirlenmiş sabit miktarda tazminat ödenir.
- Bölgesel İklim Verilerine Dayalı İndeks Sigortası: ABD, Kanada, Hindistan, Meksika'da uygulamaya konulan bu sigorta programında ürün kayıpları ile arasında yüksek korelasyon olan iklimsel veriler kullanılır. En yaygın kullanılan iklimsel veri yağmur ölçümleridir. Söz konusu bölge (il veya ilçe) ve ürün için tüm vejetasyon döneminde veya kritik dönemlerde uzun yıllarda gerçekleşen yağmur verileri kullanılarak belirlenen eşik değerin altında bir yağış gerçekleşmesi halinde belirlenen sabit miktarda tazminat ödenir. Bazı hallerde eşik değerin altında kalan miktarın kademesine bağlı olarak tazminat miktarıda kademelendirilebilmektedir.
- Uydu Verilerine Dayalı Vejetasyon İndeks Sigortası: Bitkilerde gelişmenin ve ürün veriminin göstergesi olarak uydu görüntülerinden elde edilen verilerle NDVI (Normalized Differential Vegetation Index) olarak adlandırılan indeks sigortası programları ABD, Kanada ve İspanya'da uygulanmaktadır. İki veya daha fazla dalga boyundaki ışınların yüzeyden yansımalarının bir kombinasyonu olarak çok çeşitli şekillerde belirlenen vejetasyon indeksleri, toplam biokütlenin yani ürün veriminin tahmin edilmesinde kullanılmaktadır.

Türkiye'de hasar bazlı kayıp ayarlama mekanizması uygulanmakta olup, üreticilerin kayıp sonrası tazminatları hasar tespit organizasyonu ve hasar tazminatı

ödemeleri TARSİM adına işletici şirket tarafından yapılmaktadır. Bu sistemde poliçe düzenleyen sigorta şirketi ve/veya acenteleri sadece düzenledikleri sigorta poliçelerindeki prim üzerinden komisyon almaktadırlar.

4.2.2.6. Sigorta Sisteminde Örgütlenme Yapısı

Sigortacılık sisteminde örgütsel yapılar ülkelere göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Örneğin;

- Şili'de özel sigorta örgütlenme yapısı mevcuttur.
- Japonya'da özel sektör ile kamu arasında bir işbirliği vardır. Benzer ülkelerde prim destekleri ve reasürans destekleri hükümet tarafından verilmektedir.
- Morityus'da olduğu gibi devlet kontrolünün ve yönetiminin minimum olduğu örgütsel yapılar da mevcuttur.
- Dominik Cumhuriyeti, Filipinler ve Hindistan'da olduğu gibi sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin yürüttüğü örgütsel yapılar da mevcuttur.

Bir ülkenin tercih edeceği yönetimsel yapı o ülkenin sosyo-ekonomik altyapısına, sigorta program tipine, hedef çiftçilere ve ürünlere, kapsam genişliğine göre çeşitlilik gösterebilir. Son zamanlarda gelişmekte olan birçok ülke reform girişimleri içeren serbest ekonomi modellerini tanıtmak için büyük çaba sarf etmektedir. Bunun anlamı da tarımsal sigortacılık sisteminin uluslararası alanda rekabete açık hale geleceği ve yabancı sigorta şirketlerinin o ülkede ürünleri sigortalayabileceği anlamına gelmektedir.

Bir ülkede tarımsal sigorta yapısı ne olursa olsun amaç ve kapsam şunları içermelidir.

- Sigortanın temel ilkelerini içermeli,
- Uygulamada sınır ve engellemeler olmamalı,
- Dış kaynaklara ulaşma olanağını garanti altına almalıdır.

Türkiye'de tarım sigortası uygulamalarının geçmişi uzun bir periyoda dayanmamakla birlikte mevcut sigorta sistemi dünyada uygulanan diğer sistemlerin araştırılmasından sonra elde edinilmiş ve İspanya tarım sigortası sistemi bu bağlamda önemli bir rol üstlenmiştir. İspanya modelinden ilham alınmasında İspanya tarım sigortası modelinin başarı kazanmış olmasının yanı sıra ülkenin tarımsal ve meteorolojik yapısının da benzer olması önemli kriterler arasında yer almıştır.

Türkiye'de mevcut tarım sigortacılığı, Tarım Reformu Uygulama Projesi çerçevesinde, Hazine Müsteşarlığı ve Dünya Bankası'nın işbirliğinde İspanya, ABD ve Meksika'daki tarım sigortaları programları yerinde araştırılarak ve Türkiye' de uygulanabilirliği sentezlenerek oluşturulmuştur. Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda, Türkiye koşullarına uyarlanabilecek en uygun modelin İspanya örneği olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır.

İspanya tarım sigortası modelinde yer alan yasal düzenlemeler, teminat çeşitleri, devlet desteği, yasalara uygunluk, sigorta yaptırmayan üreticilere devlet yardımının yapılmaması uygulaması, çiftçilerin programa katılımları, sistemin koordinasyonu, programın prensipleri, sisteme güven, aktüeryal çalışmalar vb kriterler ve teknik alt yapılar Türkiye'de uygulanabilirlik ve sisteme entegrasyonu açısından önemli ölçüde sorun teşkil etmeyeceği bilinci bu modelin seçiminde ana nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, İspanya'da oluşturulan bu sistemde; tarım sigortasının gelişimini engelleyen ve çiftçiyi devletten sürekli karşılıksız bir yardım beklentisi içerisine sokan doğal afet yardımlarının kaldırılarak kuraklık, sel, don, dolu ve fırtına gibi doğal riskler için çiftçiye geniş kapsamlı sigorta teminatı sunulmuştur. Bu devletin katılımı ve sübvansiyonlarının devamı konusundaki kararlılığı ile gerçekleştirilmiştir(Çağlayan ve ark., 2002).

Türkiye'de uygulanan tarımsal sigorta sistemin temel özellikleri arasında sistemin bir tarım sigortaları havuzuna bağlı olması, devletin prim desteği ve hasar desteği sağlaması, sistemin gönüllülük esasına dayanması, tüm ilgili tarafların işbirliği içerisinde olması ve denetimin var olması bulunmaktadır. Söz konusu tarım sigortası sisteminde TARSİM adına işlemler, tarım sigortaları branşında poliçe düzenlemeye ruhsatı bulunan sigorta şirketlerinin eşit sermaye ile kurmuş olduğu

şirket olan Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. tarafından yapılmaktadır. Bu şirkete yapmış olduğu bu işlemler için TARSİM tarafından işletme bedeli ödenmektedir. İşletici şirketin kar amacı yoktur. Sigorta yaptırmış olan üreticilerin uğradığı zararları Havuz adına tazmin eder. Havuz uygulaması ile bir sigorta şirketinin tek başına üstlenemeyeceği kuraklık ve don gibi katastrofik risklerin teminat kapsamına alınabilmesi, reasürans katılımının teşvik edilerek reasürans kapasitesi ve kapsamının genişletilmesi, sigorta şirketlerinin bilgi, personel ve mali kaynaklarının ortak olarak daha verimli bir şekilde kullanılması, devletin prim ve hasar fazlası desteğinin etkin şekilde kullanılması, fiyatlarda haksız rekabetin önlenmesi ve sigortaya katılımın artırılması sağlanmış olacaktır.

4.2.2.7. Sigorta Programının Finansmanı

Finansman sigorta sektöründe çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle afet yılların da ihtiyaç duyulan fon oldukça büyük olmaktadır. Sigorta programı içerisinde prim oranları finansman programı kendini finanse edebilmelidir. Prim gelirleri ile tazminat ödemesi için ihtiyaç duyulan fon tutarı arasında dengesizlik olabilir. Afet ve felaket durumlarında yaşanan kayıplar mevcut finans bütçesinin üzerine çıkabilir. Bu sebepten oluşturulan sigorta programının ilk yıllarından itibaren bir kaynak oluşturulması gerekir. Bu kaynak olası maksimum zarar boyuta yakın bir rakam olarak hesaplanmalıdır.

Kamu sigorta programlarının devlet bütçesini kullanabilme fırsatı vardır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde daha kısıtlıdır. Fon kaynakları sadece sigorta primlerine veya yönetim giderlerine yardım için değil aynı zaman da afetlerde de kullanılabilmeli ve zararı karşılayabilmelidir.

Havuz sistemli tarım sigortalarının kaynaklarını, sigorta şirketlerinin devrettiği primler, devlet tarafından sağlanan prim desteği, toplanan kaynakların yatırım gelirleri, alınan krediler, genel bütçeden alınacak katkılar, diğer gelirler oluşturmaktadır. Ayrıca havuzun gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Bu kaynaklar: Tarım sigortalarına ilişkin tazminat ödemelerinde, havuzun yönetimi ve işleyişi için gerekli olan masrafların karşılanmasında, reasürans, sermaye ve

benzeri piyasalardan sağlanacak korumaya ilişkin ödemelerde, sigorta şirketlerine ödenecek komisyonlarda, bilgilendirme ve tanıtım kampanyalarına ilişkin ödemelerde, hasar tespit işlemlerine ilişkin ödemelerde, alınan kredilerin anapara ve faiz geri ödemelerinde, Kanunun amacı doğrultusunda yapılacak diğer ödemelerde ve havuz işleticisi şirkete ödenecek işletme bedelinde kullanılır.

Türkiye'de Tarım Sigortaları Havuzu modeli uygulamaya konulmadan önce 2004 yılında doğal afetlerden dolayı üretim kaybı 692 milyon TL, 2005 yılında ise 18 milyon TL olarak açıklanmıştır. Özellikle 2004 yılında ülke genelinde yaşanan afetin 2 Milyar TL zarar oluşturması ve mevcut yasalarla bu zararın karşılanamaması ile Türkiye'de de tarımsal yapıya uygun tarım sigortaları sisteminin oluşturulması için Hükümetin Acil Eylem Planına aldığı Kanunun çalışmaları hızlandırılmıştır (TARSİM). Devlet destekli tarım sigortalarına geçiş ile tarım sigortacılığı sektörü yeni bir trend yakalamış ve alanında hızla büyümeler kaydetmiştir. 2011 yılı TARSİM faaliyet raporuna göre Türkiye'de tarım sigortalarında 2010 yılına göre toplam poliçe adedinde yüzde 58, toplam sigorta bedelinde yüzde 75 ve toplam prim üretiminde ise yüzde 138 oranlarında artışlar gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.9.'dan anlaşılacağı üzere, 2006 yılının ikinci yarısından itibaren faaliyete başlayan devlet destekli tarım sigortası programı üretim değerlerinde yıldan yıla hızlı bir artış gerçekleştirilmiştir. Poliçe sayısı 2007 yılında 220 bin civarlarında iken 2011 yılında bu rakam yaklaşık 3 kat artmıştır. Aynı şekilde sigortalı alandaki artış miktarların tarım sigortacılığının öneminin arttığını ve yaygınlaştığını ifade etmektedir. Ayrıca ödenen hasar miktarı gerçekte üreticilerimizin karşılaştıkları risklerin maddi boyutlarını ne ölçüde önem teşkil ettiğinin de göstergesidir.

Bu bağlamda devlet destekli tarım sigortacılığı uygulamalarının gelişimini rakamlarla ele alacak olursak: ilk poliçenin kesildiği 01.06.2006 tarihinden 31.12.2011 tarihine kadar geçen süreçte; 1.757.814 adet poliçe düzenlenmiş, 475.558.923 TL devlet prim desteği ödenmiş, 913.659.428 TL toplam sigorta primi üretilmiş, 544.871.599 TL hasar tazminatı ödenmiş, 17.789.411.696 TL sigorta bedelli ürün sigortalanmıştır(www.tarsim.org.tr).

Çizelge 4.9. Türkiye'de Tarım Sigortalarının Yıl Bazında Üretim Değerleri(www.tarsim.com) *(01.06/31.12.2006), **(01.01/31.05.2012)

Yıllar	Poliçe Sayısı (Bin Adet)	Toplam Prim (Bin TL.)	Sigorta Ett.Prim Tutarı (Bin TL.)	Devlet Destek Prim Tutarı(Bin TL.)	Sigorta Bedeli (Bin TL.)	Sigortalı Alan (Da)	Hayvan Sayısı (Bin Adet)	Hasar Ödenen Tutar(Bin TL.)
2006*	12	4.451	2.225	2.225	211.292	129.802	6	868
2007	219	64.104	32.052	32.051	1.478.415	3.489.950	54	41.386
2008	261	98.444	49.222	49.221	2.224.972	4.435.185	72	40.208
2009	307	120.349	60.177	60.172	2.900.560	5.602.397	112	89.372
2010	366	185.434	92.722	92.712	3.906.521	6.562.982	188	113.776
2011	588	440.879	201.702	239.177	6.986.309	9.203.236	430	209.819
2012**	606	337.048	154.289	182.759	5.981.554	10.266.100	289	77.602
Toplam	2.360	1.250.707	592.389	658.318	23.689.620	39.689.653	1.152	573.031

4.2.2.8. Çiftçilerle İletişim

Çiftçiler sigorta programlarının kendi lehlerine olduğuna inanmaları gerekir. Sigorta programına katılımın zorunlu olduğu ülkelerde bu çok önemlidir. Aksi halde üreticiler arasında memnuniyetsizlik başlayacaktır. Gönüllü sigorta katılımında ise çiftçiler kendileri için neyin faydalı olduğunu merak edeceklerdir. Üreticiler programın şartlarının ve koşullarının adil ve güvenilir olduğunu hissetmelidirler.

Çiftçilerle iletişim bir sigorta programının en önemli konularından biridir. Bu iletişim kitlesel iletişim araçları, eğitim programları veya grup çalışmaları ile olabilir. Ayrıca demonstrasyonlar, çiftçi gezileri, çiftçi toplantıları, yarışmalar, çiftçi kursları, tarla günleri gibi grup yayım yöntemleri de yaygın olarak kullanılabilmektedir.

Tarım sigortaları konusunda çiftçilerle iletişimde kamu dışı yayım adı altında çeşitli yollar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları üretici örgütleri (ziraat odaları, kooperatifler, yetiştirici birlikleri), tarımsal danışmanlık dernekleri, danışmanlık firmaları, gönüllü kuruluşlar, tarımsal sanayi kuruluşları, üniversiteler, medya kuruluşları gibi çeşitli aktörler olarak sıralanabilir.

Bir tarımsal araştırmanın amacı üretimde verimi, kaliteyi, karlılığı artıracak ve kaynakların sürdürülebilirliğine katkıda bulunacak teknolojileri geliştirmek olmalıdır. Türkiye'de tanıtım ve yaygınlaştırma amaçlı sigortacılık faaliyetleri olarak şimdiye kadar gerçekleştirilen bazı çalışmalar arasında; devlet destekli programa geçiş ile başlayan tanıtım kampanyaları, çeşitli illerde düzenlenen tarım fuarları ve

bu fuarların bir kısmında panel ve konferanslarla ziyaretçilerin bilgilendirilmesi, ulusal TV ve radyo kanallarında yapılan programlar, sigorta programının içeriğini açıklayan broşür, afiş ve tanıtım kitapçıkları, tirajı yüksek ulusal gazetelerde ve yerel gazetelerinde haberler yer alması sıralanabilir. Ayrıca üreticilerin poliçe ve hasar bilgilerine doğrudan ulaşabilecekleri, hasar ödeme sürelerini web tabanlı takip edebilecekleri sistemler de uygulamada takip ve izleme açısından kolaylık getirmiş sistemlerdendir.

TARSİM verilerinden derlenen sonuçlara göre çiftçilerle iletişimin getirileri olarak değerlendirilebilecek yeni sistemin yarattığı ekonomik etkileri kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.Tarım sigortalarında, toplam prim üretimi 2011 yılında 441 Milyon TL 'ye ulaşmış. Bitkisel ürün sigortası yüzde 161,7 oranında artış göstermiş ve yüzde 56,4'lük oran ile toplam prim üretiminde en büyük paya sahip olmuştur. Sera sigortası ise yüzde 93,1'lik artış ile toplam prim üretiminde yüzde 2,5'lik paya sahip olmuştur. Büyükbaş hayvan hayat sigortası yüzde 105,3'lük bir artış göstermiş ve toplam içindeki payı yüzde 37,6 olmuştur. Küçükbaş hayvan hayat sigortası ise toplam içinde yüzde 1,4'lük paya sahip olmuştur. Su ürünleri hayat sigortası toplam içinde 1,7'lik pay almış ve geçen seneye göre yüzde 192 oranında artış göstermiş. Bununla beraber kümes hayvanları hayat sigortası yüzde 12 civarında artış göstermiş ve toplam içinde 0,3'lük pay almıştır. Toplam poliçe sayısı 2010 yılında 371.116 iken 2011 yılında bu rakam 587.716'ya ulaşmıştır. 2010 yılında prim üretimi 185.434 bin TL iken 2011 yılında bu rakam 440. 879'a ulaşmıştır. 2010 yılında ödenen toplam hasar 121.399 bin TL iken 2011 yılı sonunda ödenen toplam hasar bedeli 225.228 bin TL'ye ulaşmıştır.

4.2.2.9. Reasürans Düzenlemeleri

Dünyada, tarım sigortaları alanında çalışan sigorta acenteleri ağırlıklı olarak özel reasürans şirketleri tarafından sigortalanmaktadır. Ancak yurt içindeki bu reasürörlerin mali kapasite açısından yeterli düzeyde olup olmadığı konusu tartışılması gereken bir husustur. Reasürör, bir afet veya felaket gibi katatsrofik olayların gerçekleşmesi sonucunda oluşacak kayıpları karşılayabilmelidir.

Dünya Bankası'nın 2008 yılında yaptığı bir anket çalışmasında, ankete katılan ülkelerin 2/3'ünde reasürans özel şirketler tarafından sağlanmaktadır. Anket sonucuna göre; ülkelerin yüzde 22'sinde hem özel hem de devlet reasüransı mevcuttur. Japonya, Kosta Rika, Kanada, Yunanistan, İran ve Kazakistan'da ise sadece devlet reasüransı mevcuttur. İspanya tarım sigorta sisteminin reasüransı büyük ölçüde devlet tarafından sağlanır.

Reasürans klasik ve özel olarak iki gruba ayrılmaktadır. Klasik uygulama grubu tüm ürünleri ve sigorta için yeterli teknik deneyimleri olan teminatları kapsamaktadır. Diğer taraftan, özel uygulama grubu ise yüksek riskli teminatlar ve ürünleri kapsamaktadır.

Çizelge 4.10.'da ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre reasürans durumu verilmiştir. Türkiye orta gelirin üstüne sahip ülkeler grubunda yer almaktadır ve devlet-özel sektör işbirliği ile sigorta programını yürütmektedir.

Çizelge 4.10. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Reasürans Durumu (%), (World Bank, 2010)

Yüksek Gelirli Ülkeler	21	57	10	33	0
Orta Gelirin Üstüne Sahip Ülkeler	18	67	11	22	0
Orta Gelirin Altına Sahip Ülkeler	20	75	10	15	0
Düşük Gelirli Ülkeler	6	67	0	0	33

Bir ülkede reasürans varlığı, sigorta acentelerini kendi risklerini devretme imkânı yaratması açısından ele alındığında sigortanın daha geniş bir alana yayılmasına sebebiyet verecektir. Ayrıca riski de paylaştığı için risk daha da geniş bir kitleye yayılmış olmaktadır. Bazı ülkelerde ise uluslararası pazarda reasürans faaliyeti gösteren özel reasürörler de mevcuttur. Ancak, uluslararası alanda reasürörler vergiye tabi tutulurlar. Ayrıca politik süreçler ve prosedürler onları engelleyebilmektedir.

İspanya'da olduğu gibi Türkiye' de de devletin ve özel sigorta şirketlerin birlikte oluşturdukları bir koasürans havuzu (Tarım Sigortası Havuzu A.Ş. ve

Agroseguro) mevcuttur. TARSİM'in yürüttüğü, tarımsal ürünlerin ve canlı hayvanların sigortalandığı bu havuz programı, Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği (TSRSB) tarafından reasürans edilmektedir. TSRSB'nin ana görevleri arasında; sigortacılık mesleğinin ve sigortacılık hizmetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşması, yurtiçinde ve dışında sigortacılığa ait gelişmelerin izlenmesi ve sigortacılık alanında araştırmalar yapılması, sigortacılığı ilgilendiren konularda Kamu idaresi ile istişare halinde bulunması, yurtiçinde ve dışında sigortacılıkla ilgili diğer meslek kuruluşları ile ilişkiler kurulması, sigorta şirketleri arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmanın güçlenmesi, sigortacılık örf, adet ve teamüllerinin saptanması ve sigortacılık uygulamalarında birlik sağlanması, üyeler arasında haksız rekabetin ortadan kaldırılması, sigortacılık mesleğinin geliştirilmesi amacına yönelik kuruluşlar kurulması ve eğitim faaliyetlerinde bulunulması yer almaktadır.

5363 sayılı Kanun'un 14. Maddesi "*Havuz, devraldığı riskleri retrosede etmeye yetkilidir. Sigorta şirketleri bir sonraki yıla ilişkin retrosesyon taleplerini içinde bulunulan yılın en geç 1 Kasım tarihine kadar Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş.'ne bildirir. Havuz tarafından hesaplanacak tahmini hasar durumuna göre yeterli retrosesyon teminatı sağlanamadığı takdirde kalan kısma Devlet tarafından iştirak edilir. Sigorta şirketlerinin payları toplamının yüzde yüzün (% 100) üzerinde gerçekleşmesi halinde, herbir sigorta şirketinin payı, toplam oran yüzde yüze (% 100) inene kadar garameten azaltılır.*" şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun bu maddesiyle havuzun, devraldığı riskleri, reasürans şirketlerine transfer edebileceğine, yeterli reasüransın temin edilemediği durumda da, devletin güvencesinin bulunduğuna işaret edilmektedir. Türkiye'de kurulu reasürans şirketi sayısı ise 2'dir. Ancak bunlardan bir tanesinin prim üretimi bulunmadığından faal reasürans şirketi sayısı 1'dir.

4.2.3. Sigortacılık Sisteminin Sürdürülebilirliği

Yeni bir tarım sigortası programı oluştururken programı ekonomik, teknik ve yapısal sorunlardan arındırmak için gerekli çalışmaların yapılması şarttır. Az gelişmiş ülkelerde özsermaye yetersizliği reasüransın sağlanamamasına sebep

olabilir. Hasar belirleme yöntemlerinde konu ve yöre hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip uzman yetersizliği tarımsal gelirin zaten düşük olması nedeni ile sigortalarda prim üretim hacminin düşük olmasına neden olmakta ve üreticinin bir sonraki yıl sigortasını yenilemesini olumsuz etkilemektedir. Teknik açıdan sınırlı sayıda şirket, sınırlı sayıda ziraat mühendisi, küçük ve orta ölçekli işletme sayısı çokluğu, tarım tekniklerinin yeterince gelişememesine neden olmaktadır. Yapısal sorunlar ile yasal düzenlemelerin eksikliği sistemin sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Tarım sektörünün birçok alanında benzer şekilde karşılaşıldığı gibi tarım sigortası alanında da tarım sigortası politikaları önemli yapısal olgudur. Geliştirilen politikalar başta üretici gelirini olmak üzere, sigorta acentelerinin gelirini, reasürörü ve havuzun gelirini koruyucu şekilde tasarlanmalıdır.

Gelişmiş ülkeler yürüttükleri tarımda korumacılık politikalarını tarımda risk yönetim programları ile uygulamaya koyarak; tarım sektörünü, sayılan riskler karşısında, sürekli ve çok yönlü desteklemektedir. Bu çerçevede, tarımsal üretimdeki risklere karşılık; idari, teknik ve ekonomik tedbirlerin alınmasıyla birlikte, modern risk yönetimi olarak tarım sigortalarını kabul etmişlerdir.

Tarım sigortasının benimsetilmesi ve uygulamaların yaygınlaştırılması sürdürülebilirlik açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu hedefe ulaşmak için;

- İlk olarak bu alanda çalışabilecek eleman sayısı arttırılmalıdır. Bunun için:
  - Üreticilerle iyi diyalog kurmayı beceren,
  - Tarımın üretim yönünü iyi bilen aynı zamanda ekonomik prensipleri daima göz önünde bulunduran tarım sigortacıları yetiştirilmelidir.
- Sigorta şirketlerinin her köye her çiftçiye muhakkak ulaşması şarttır.
- Tarımsal kredilerin piyasa koşullarından daha uygun olarak işletmelerin hizmetine sunulması sermaye yetersizliğine yardımcı olacaktır.
- Kurum ve kuruluşlar arası işbirliği arttırılmalı,
- Sürdürülebilir kalkınma ilkesinde ülke çıkarları korunarak hizmet verilmeli,

- Sektör, her türlü iç ve dış tehditlere karşı daima korunmalı ve desteklenmelidir.

Kavramsal çerçeve kapsamında sigorta programın sürdürülebilirliği üç ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar; veri yeterliliği, personel yeterliliği, izleme ve değerlendirme çalışmaları olarak anlatılacaktır.

4.2.3.1. Veri Yeterliliği

Bir tarımsal sigorta programının uygulanabilirlik kriterleri dikkate alındığında garantiye alınması gereken ilk şey verilere ulaşılabilirliktir. Mali hesaplamaları yapabilmek için bu çok önemlidir. Yetersiz verim bilgileri ile sigorta programının kapsamı, prim hesabı veya tazminat miktarı yapılması zor ve doğru değildir. Ayrıca iklimsel durumlarla (özellikle kuraklık), toprak mülkiyeti, arazi kayıt sistemleri, hasat modelleri, tarımsal girdilere ulaşılabilirlik ve arazinin mevcut durumu hakkında da yeterli veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Böylesi bilgiler çeşitli zarara maruz kalan ürünlerin kıymet takdirinin daha kolay yapılmasını sağlamaktadır.

Bilgi risk yönetiminde başarıya ulaşmak için gerekli olan en önemli anahtardır. Kamu yada özel sigortacılık alanında fark etmeksizin bir risk yönetim programı oluştururken karşılaşılan en büyük problemlerden biri ekonomistlerin tabiriyle "bilgi eşitsizliği" dir. Bu kavramı bir örnekle açıklayacak olursak; bir tarım işletmesinde çiftçiler genelde acil durumlarda ne yapılması ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip ve bu risklere karşı nasıl önlemler alması gerektiğini iyi denebilecek düzeyde bilmektedir. Oysa özel sektör ve devlet bu gibi durumlar da çiftçi ile eşit düzeyde bilgi seviyesine sahip değildir. Bazı ülkeler de çiftçilerin bu deneyimlerini ve bilgililerini paylaşmaları durumunda vergi indirimleri ve sigorta prim yardımları gibi destekler alabilmektedirler. Bu bilgiler bir ürünün sigorta kapsamına alınmasının ve prim hesabının yapılmasında önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'de devlet destekli tarım sigortalarının uygulamaya geçmesi ile Tarım Sigortası Havuzu işletici şirketi olan TARSİM'in çalışmaları ve araştırmaları ile veri güncelliği her geçen dönem artmaktadır. Tarım Sigortalarında teminatların

geliştirilmesi, risklerin değerlendirilmesi, aktüerya ve hasar tespit çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesi için Meteoroloji Genel Müdürlüğü, günlük ve aylık meteorolojik verileri, Tarım Sigortaları Havuzu ile paylaşır. Ayrıca, üniversitelerin akademik birimlerinde yapılan çalışmalar, Tarım Bakanlığı çalışmaları, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği kayıtları da tarım sigortaları veri kaynakları arasında yer almaktadır. Risk bölgeleri araştırmalarında da meteorolojik çalışmaların veri yeterliliği konusunda hayati önemi unutulmaması gereken başka bir gereksinimdir.

4.2.3.2. Personel Yeterliliği

Tarım sigortası yapısı gereği teknik ayrıntıları olan bir konudur. Programın yönetiminde uzman/kalifiye personel varlığı büyük önem teşkil etmektedir. Bir sigorta programında ekspere düşen görev ve sorumlulukları şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Programın eksikliklerin veya yanlış uygulamaların saptanması,
- Yeni sigorta ürününün geliştirilmesi,
- Teknik desteğin kusursuzca sağlanması,
- Tazminatın hesaplanması,
- Çiftçilerle iletişimin sağlanması,
- Bölgeye özgü iklimsel verilerin oluşturulması,
- Risk bölgelerinin saptanması ve prim oranlarının belirlenmesinde anahtar ol üstlenirler.

Eğitimli personel yeterliliği sigorta programının işleyişi açısından çok önemlidir. İnsan kaynakları da finansal kaynaklar kadar önemlidir. Tarımsal sigorta programı diğer sigorta programlarından daha karmaşıktır. Personel eğitimi için özel eğitim merkezleri açılmalıdır. İşin teorisi, tekniği ve uygulaması personellere aşılanmalıdır.

Türkiye'de5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu kapsamında; Devlet Destekli Tarım Sigortaları hasar tespit organizasyonlarında Tarım Sigortaları Havuz Eksperleri görev almaktadır. Bu eksperler, Tarım Bakanlığının koordinasyonunda, işletici şirket ile işbirliği halinde ve Hazine Müsteşarlığı ve özel sektörün de katılımı ile yapılan bir dizi eğitimden geçmektedirler. Eğitim sonunda başarılı olanlara, Tarım Bakanlığınca eğitim belgesi verilerek, Hazine Müsteşarlığı nezdinde sicile kaydolmaları için isimleri bildirilmektedir. Sicile kayıt yaptıranlar Tarım Sigortaları Havuz Eksperi unvanı almaktadırlar.

Türkiye' de bu kapsamda TARSİM 2011 verilerine göre;

- Bitkisel ürünler konusunda 446 adet Ziraat Mühendisi, 74 adet Ziraat Teknikeri, 18 adet Ziraat Teknisyeni olmak üzere toplam 538 adet,
- Hayvan Hayat Sigortası kapsamında 482 adet Veteriner Hekim, 25 adet Zooteknist Ziraat Mühendisi, olmak üzere toplam 507 adet,
- Su Ürünleri Sigortası kapsamında ise 6 adet Veteriner Hekim, 2 adet Zooteknist Ziraat Mühendisi, 6 adet Su Ürünleri Ziraat Mühendisi olmak üzere toplam 14 adet, genel toplamda 1.243 Havuz Eksperi aktif olarak görev yapmaktadır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eksper olabilmek için belirli şartlara haiz olmak gerekmektedir. Bu şartlara genel olarak bakacak olursak: Bitkisel ürün sigortaları branşı için Ziraat Mühendisi, Tekniker veya Teknisyeni, Hayvan hayat sigortaları branşı için ise Veteriner Hekim veya Zooteknist Ziraat Mühendisi unvanlarında olmak koşulu ile, TARSİM tarafından düzenlenen eğitime katılarak yapılan sınavda başarılı olan ve Hazine Müsteşarlığı'ndan (Hazine Müsteşarlığı adına Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Sigortacılık Müdürlüğü) eksper belgesi alınması gerekmektedir.

4.2.3.3. İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları

Tarım sigortasının temel amacı, üreticilerin mevcut varlıklarında meydana gelebilecek azalmayı önlemek ve üreticiye, üretime devam etme konusunda güven vermektir. Bu açıdan izleme ve değerlendirme çalışmalarının ayrı bir önemi vardır. Tarım sigortası sisteminin kalıcı ve sürdürülebilir bir sistem olabilmesi için; kontrollü ve dikkatli bir şekilde, sağlıklı bir gelişme trendi izlemesi son derece önemlidir. Bu amaçla, uygulamalardan elde edilecek deneyimler sonucunda, belirli analizlerin ve hesaplamaların da yapılarak, gerekli sigorta bilgileri ve verilerine ulaştıktan sonra, teminat verilen risklerin adedi ve kapsamı genişletilerek, çiftçilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek sürdürülebilir ve kalıcı bir tarım sigortası sisteminin altyapısının tesis edilmesi başarı için gereklidir.

Sigorta sektörü açısından çiftçi davranışlarının izlenmesi bilgi asimetrileri sorunları olan ahlaki risk ve ters seçim durumları için ayrı bir önem teşkil etmektedir. Kayıpların değerlendirilmesin, tazminatın hesaplanmasında ve risk haritalarının (prim oranlarının belirlenmesinde çok önemlidir) oluşturulmasında, ürünlerin, arazilerin, hava koşulların ve en önemlisi çiftçi davranışlarının takibi, sağlıklı bir sigorta programı için şarttır.

Yapılan incelemeler sonucu, dünyada sigorta programının izlenmesinde ve değerlendirilmesinde, reasürans şirketleri başta olmak üzere, sigorta şirketleri, koasürans havuzları ve devlet kurumları görevler üstlenmiştir. Bu bağlamda; Türkiye'de tarım sigortaları izleme ve değerlendirme çalışmaları Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan ülkelerde; tarım sigortası uygulamalarından edinilen deneyimlerin ışığında ortaya çıkan bazı önemli sonuçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Tarım sektöründe işletmeler üretim ve pazarlama sürecinde risk koşullarında faaliyetlerini sürdürmektedir. İşletmeler doğa ve piyasa koşullarının oluşturduğu risklere karşı mücadele etmektedir. Doğadan kaynaklanan riskler üretim miktarında değişkenliklere neden olmaktadır. Üretimle ilgili risk unsurları arasında en önemlileri iklim koşulları, hastalık, böcek zararlıları ve üretim teknolojisidir. Pazarlama riski ise piyasa koşullarından kaynaklanmaktadır.
- Kontrol edilebilir risklerin çoğu (insan kaynaklı riskler: hastalık ve zararlılar vb) teknik önlemlerle, doğru sulama yöntemiyle, toprağın doğru kullanımıyla, münavebe yapılarak, pazarlama iyileştirmeleri ve kurumsal yapılanmalarla önemli ölçüde indirgenebilir. Hijyenin alet ve ekipman kullanılmaması, hastalık ve zararlılardan arındırılmış tohum, fide, tarım aletleri vb materyaller kullanılmaması, dayanıklı bitki varyetelerinin kullanılmaması üretimi kalite ve verim açısından olumsuz etkilemektedir. Dolayısı ile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sıralanan bu faktörlere ağırlık vermesi gerekmektedir.
- Bir tarım sigortası programını uygulayabilmek için bir dizi sorunun üstesinden gelmek gerekmektedir. Bu sorunlar özetle aşağıdaki gibidir.

    - Güvenilir ve uzun bir dönemi kapsayan üretim ve ürün kaybı istatistiklerinin eksikliği,
    - Tarımsal üretimdeki geniş çeşitlilik,
    - Mevcut toprak mülkiyeti ve arazi kayıt sistemleri,
    - Genel cehalet ve çiftçilerin yoksulluğu,
    - Eğitimli personel eksikliği,
    - Ülkelerin sınırlı mali kaynakları,
    - Çiftçiler arasında sigorta bilincinin eksikliği,

- Profesyonel reasürör ve reasürans desteğinin eksikliği.

- Dünyada sigortanın ekonomik fonksiyonlarının yeterince anlaşılamaması ve sigorta hizmetlerinin yetersiz olması sigortanın gelişimini sınırlamıştır. Tarım arazilerinin küçük, parçalı ve dağınık olması nedeniyle, üretici başına düşen sigorta primi yükselmekte ve bu durum tarım sigortasının çiftçilere cazip gelmemesine neden olmaktadır. Geçmiş yıllarda özellikle bazı spesifik ürünlerde düşük prim üretimi, sektörde standardizasyonun sağlanamamış olması ve tarım sigortasını geliştirmek için gerekli alt yapının oluşturulmasının masraflı olması nedeniyle, sigorta şirketleri tarım sigortasına gereken ilgiyi göstermemişlerdir. Sigorta konusunda yeterli kültür ve eğitim düzeyine henüz kavuşmamış olan tarım kesiminin, ürünlerinin risklere karşı, sigorta ile güvence altına alınacağına tam olarak güveni oluşmamıştır. Yeterince güven ortamı sağlanmamasında yanlış ve eksik bazı uygulamalarıyla sigorta şirketlerinin de payı bulunmaktadır.
- Gönüllü veya zorunlu sigorta yaklaşımları seçimi ülkedeki tarım sigortalarının mevcut durumu ile ilgilidir. Sigorta yaygın bir şekilde uygulanmak isteniyorsa öncelikle çiftçilerin, sigortanın anlamını ve kendilerine getireceği faydayı bilmeleri gerekmektedir. Sigorta alışkanlık haline gelene kadar devlet desteğinde özellikle bölgenin sigortalılık durumuna göre zorunlu hale getirilmesinde fayda olabilir. Zorunlu sigortada prim oranları düşük olacağından sigorta acentelerinin karını da prim hesabına katmak sistemin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Zorunlu tarım sigortası programı ile ilgili şu görüşler önemlidir. Programın tasarım aşamasında üreticilerin ve üretici örgütlerinin görüşleri dikkate alınmalıdır. Ürün bazında zorunlu program uygulanabilir. Böylece yüksek risk taşıyan ürünler güvence altına alınabilir. Bu bağlamda; bankalar veya tarım kredisi veren diğer kuruluşların ilgili spesifik üründe sigortayı ön koşul haline getirmesi zorunlu sigortanın teşviki açısından fayda sağlayacaktır. İşletme büyüklüğü programın zorunlu olup olmamasında kesinlikle dikkate alınmalıdır. Çünkü ticari üretim yapamayacak durumdaki küçük tarımsal işletmeler zorunlu sigorta için uygun değildir.

- Türkiye'de sürdürülebilir bir tarım sigortası sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar sürerken dikkate alınması gereken bazı noktaların gözden geçirilmesinde yarar görülmektedir. Bunları:
  - Devletin ekonomik kaynaklarının sınırlı oluşu ve doğru paylaşımı,
  - Prim fiyatının çoğu çiftçinin ödeyemeyeceği kadar yüksek oluşu,
  - Sigorta priminin bir kısmının peşin toplanmasının yarattığı zorluklar,
  - Uzun dönemi kapsayan sağlıklı ve yeterli verilerin olmamasının yarattığı sorunlar,
  - Çiftçi Kayıt Sistemi'nde istenilen başarıya henüz ulaşılmamış olması,
  - Devletin prim desteklerinin miktarı ve sürekliliği,
  - Politik çıkarların yarattığı etkiler,
  - Kırsal kesimin tutum ve davranışları
  - Kurumlar arası işbirliğinin önemi,
  - Kaygıları ortadan kaldıracak yasal düzenlemelerin gerekliliği şeklinde sıralayabiliriz.
- Artık üreticiler açısından tarımda risk yönetimi beklenen veya kaçınılan risklerin önüne geçme yolunda büyük önem arz etmektedir. Etkili bir risk yönetim sistemi gerek sektöre yatırım yapacaklar açısından gerekse mevcut üreticiler açısından normal şartlar altında gönül rahatlığı ile üretim yapılmasını sağlayacaktır. Bu hususta tarım sigortasının geleceğine ve sürdürülebilirliğine olumlu katkı sağlayabilecek önerileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:
  - Tarım sigortası politikaları risk yönetimiyle bütünsel olarak şekillendirilmelidir. Tek bir riske odaklanılmaması gerekmektedir. Devlet, yayım ve eğitim çalışmaları ile üreticilerin risklerini kendi kendilerine yönetebilmelerine yardımcı olabilir,
  - Tarımsal risk yönetim programlarında afet risklerine daha çok odaklanılmalıdır. Bu risklerle ender olarak karşı karşıya kalınsa da sonuçları düzeltilemez olabilir. Bu nedenle mevcut politikalar tekrar gözden geçirilmeli ve kapsamları ile yardım boyutları genişletilmelidir.
  - Sübvanse edilmiş sigortalar, hasar desteği sağlamanın bir yoludur ancak böylesi durumlarda özel sigorta firmalarının önü kapanmış olacaktır ve hasar

sonrası hizmetlerde aksamalar meydana gelebilecektir. Bu bağlamda ahlaki risk ve ters seçim konuları üzerinde daha fazla araştırma yapmak faydalı olacaktır.

- Normal riskler olarak adlandırılan bireysel kaynaklı (kontrol edilebilir) riskler devlet tarafından desteklenmemelidir. Aksi durumda üretici davranışı daha riskli üretimlere yönelmek şeklinde olacaktır. Üreticinin bu tür risklerle kendi kendine başa çıkması için yol gösterici eğitimler düzenlenebilir.

- Araştırmalar sonucunda Türkiye'de tarım sigortası alanında ağırlık verilebilecek hususları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.
  - Devlet tarım sigortası primine ve hasarına destek sağlamaya devam edebilir fakat bu destekleri spesifik ürünlere göre şekillendirebilir.
  - Üreticilerin sigorta bilincinin oluşturulması yönünde eğitim programları arttırılarak teşvik uygulamaları geliştirilebilir.
  - Üreticilerin sisteme inancı arttırılarak, hasar halinde tatmin edici düzeyde bir ödeme yapılacağının güvencesi aşılanabilir.
  - Prim ödemelerinde üreticilerin üretim ve hasat dönemleri dikkate alınabilir böylece üreticinin yıllık gelir gider dengesinin oluşturulmasına yardım edilebilir.
  - Sigorta hizmetlerinin köylere ulaştırılmasının sağlanması için sigorta şirketleri, acente ağlarını genişletebilir.

Türkiye açısından gelecekteki en önemli hedef günümüzde sadece birkaç gelişmiş ülkede uygulanabilen sigortalanabilir tüm risklerin teminat altına alındığı verim sigortası veya gelir sigortası sistemlerini uygulayabilir duruma gelmek olmalıdır. Bu sistemler için işletme veya parsel bazında sağlıklı tarihsel verilere ihtiyaç duyulduğundan geçmiş deneyimler çok önemlidir. Tarım arazilerinde, parsel bazlı tanımlama sisteminin tamamlanması ile birlikte, tarım sigortaları uygulamalarında, parsel bazlı risk fiyatlandırma çalışmaları yapılabilecektir. Böylece, tarım sigortaları sisteminde, prim fiyatları daha sağlıklı bir şekilde hesaplanabilir ve hasar tespit işlemleri en doğru şekilde yapılabilir. Hasar operasyonlarının hızlandırılması, ekspertizlerin daha kısa sürede tamamlanması,

bürokratik işlemlerin azaltılarak üreticilerin işlerinin olabildiğince kolaylaştırılması vb iyileştirmeler sürdürülebilir bir tarım sigortası programı için atılacak en doğru adımlar arasındadır.

Özetle; devletler tarım sigortasının yaygınlaştırılması ile riski paylaştırarak afet yardımlarının devlete yüklediği mali yükü azaltmayı amaçlamaktadırlar. Ancak, sağlıklı bir sigorta sisteminin oluşturulması ve sürdürülebilmesi için sigortacılık programlarına katılımın belirli bir düzeyin üzerine çıkması, bunun için de çiftçinin ödeyeceği primlerin düşük düzeyde tutulabilmesi gerekmektedir. Sigortaya ilgi gösteren çiftçiler genelde ticarileşmiş tarım işletmeleridir. Bu işletmeler, teknoloji kullanmaya yatkın ve teknoloji için kaynak ayırabilen işletmeler olduklarında hastalık ve zararlı risklerini de belirli bir ölçüde denetim altında tutabilmektedirler. Oysa Türkiye gibi ortalama işletme genişliğinin 60 dekar olduğu, çiftçilerin çok büyük bir bölümünün küçük çiftçi olduğu bir ülkede primler yüksek düzeydeyken sigortacılığın yaygınlaştırılması büyük engellerle karşılaşmaktadır. Öte yandan sigorta acentelerinin de toplu bir zarar durumunda birçok çiftçiye tazminat ödeme zorunda kalması bu acentelere kaldıramayacakları bir yük yüklemektedir. Bu durum devlet desteklerinin azaltılması umuduyla başlatılan sigortacılık uygulamalarında devlet yardımını zorunlu kılmakta ve istenen amaç yine tam olarak gerçekleşememektedir. Çözüm, yüksek katılım ve primlerin düşürülmesinden geçmektedir. Katılımı arttırmak amacıyla belirli devlet desteklerinden yararlanan çiftçilerin destekten yararlanabilmeleri için ürünlerini sigortalatma koşulu konması düşünülebilse de bunun etkisi Türkiye tarımının yapısal sorunları nedeniyle yine de sınırlı olacaktır. Bu nedenle sigortacılık faaliyetlerinin diğer yapısal dönüşüm önlemleri ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AGROSEGURO, 2004. The Spanish Agricultural Insurance System, Calle Gobelas, Madrid.

AKÇAÖZ, H., ÖZÇATALBAŞ, O., KIZILAY, H., ve TURHANOĞULLARI Z., 2010. Dünyada Tarım Sigortacılığı Sektörünün Gelişimi ve Türkiye'de Durum, Sorunlar ve öneriler, IX. Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa, 22-24 Eylül 2010.

AKÇAÖZ, ve KIZILAY., 2004. Çeşitli Ülkelerde Tarım Sigortası Uygulamaları, TSV.

AKDEMİR, Ş., BİNİCİ, T., ŞENGÜL, H., AKÇAÖZ, H., KARLI, B., AKTAŞ, E., ve GİZGİR, M., 2001. Bölge Bazlı Tarım Sigortasının (Area Based Index Insurance) Türkiye'de Seçilmiş Bölgeler için Potansiyel Sigorta Talebinin ve Talep Karşılanabilirliğinin Belirlenmesi, Danışman: Prof. Dr. Mario Mirenda, Ankara, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, TEAE, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.

ALTINALEV, D., 2004. "Dünyada Tarım Sektörüne Rekabet Avantajı Sağlayan Unsurlar ve Türkiye Karşılaştırması", İGEME'den Bakış, Sayı:27.

ANONİM, 2002. 58. Hükümet Acil Eylem Planı EDP 83 Hazine Müsteşarlığı.

ANONİM, 2003. Tarım Sigortalarında Devlet Destekli Havuz Sistemi, Sigortacı Dergisi.

AVRUPA KOMİSYONU, 2006. Agricultural Insurance Schemes Final Report, www.ec.europa.eu/agriculture/analysis/external_insurance/index_en.html

BARIŞ, Ö., 2007. Türkiye'de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Risk Yönetimi ve Tarım Sigortalarının AB'ne Uyumu Açısından Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.

BURNEY, J., DAVIS, S., and LOBELL, D., 2010, Greenhouse Gas Mitigation by Agricultural Intensification", PNAS, Vol.107, No.26.

ÇAĞLAYAN, T., ve DİNLER, T., 2002. "Tarım Sigortaları Konusunda 11-23 Kasım 2002 Tarihleri Arasında ABD, Meksika ve İspanya'da Yapılan İnceleme Gezisine İlişkin Türk Delegasyon Raporu", TSV, Ankara.

ÇETİN, B., 2007. Tarımsal Sigorta İşletmeciliği, Uludağ Üniversitesi, Bursa, S.13-16.

DEMİR, A., 2003. "Tarım Sigortası", Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, TEAE - Bakış, Sayı 4, Nüsha 2, s.1, Ankara.

DISMUKES, R., JOHN, L., BIRD, Jr., and LINSE, F., 2006. Economic Research Service, USDA, "Risk Management Tools for Europe: Agriculture Insurance, Futures and Options", s.28.

DİNLER, T., KIYMAZ, T., SANER, G., ve AKÇAÖZ, H., (2002). Agricultural Insurance in Turkey. Risk Management in Mediterranean Agriculture: Agricultural Insurance Seminarin Zaragoza, Spain.

DİNLER, T., 2004a. Dünya‟da ve Türkiye‟de Tarım Sigortaları Uygulamaları.

DİNLER, T. ve YALTIRIK A., 2005. "Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım Sigortaları", ZMO, VI. Tekn. Kong. Bild. Notu, TSV, (05.01.2005)

ERAKTAN, G., 1970. Türkiye'de Zirai Sigortanın Lüzum ve Önemi, A.Ü. Ziraat Fakültesi, s. 109-110, Ankara.

GIDA, TARIM ve HAYVANCILIK BAKANLIĞI, www.tarim.gov.tr. (Erişim Tarihi: 10.07.2012)

GÜLÇUBUK, B., ÖRNEK, Ü., DİNLER, T., 2004. Kırsal Alanda Riskler ve Tarım Sigortaları Uygulamaları, TZOB Tarım Sigortaları Çalışma Grubu.

GÜNGÖR M., 2006. Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortası, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı, İstanbul.

İÇER, N., 2006. Yeni Bir Tarım Sigortası Sistemi Oluşturulurken, İnceleme 31, Birlik Dergisi, Sayı 31, Ocak-Şubat 2003, s.1.

İKİKAT, E., BİRİNCİ, A., ve MİRAN, B., 2010. Çiftçilerin Sel ve Kuraklık Sigortası Yaptırma İsteğini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Tra-I Bölgesi Örneği, IX. Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa.

İPEKÇİOĞLU, Ş., IŞGIN, T., MONİS, T., SANER, G., ve BİLGİÇ A., 2010. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bitkisel Ürün Sigortası Yaptıran Üreticilerin Mevcut Durumu, IX. Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa.

İSEL, M., 2010. AB Ortaklık Sürecinde Türkiye'nin Tarım Politikaları ve Buna Bağlı Olarak Değişen Tarım Sigortalarının İncelenip Değerlendirilmesi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ.

JAİN, R. C. A., 2004. "Challenges in Implementıng Agriculture Insuranceand Re-Insurance in Developing Countries", The Journal, January-June, 14-23.

JRC, 2009. Risk Management and Agricultural Insurance Schemes in Europe.

KEPHART, N. I., Federal Crop Insurance Corporation, Washington, D.C., The Center on Federal Financial Institutions (COFFI), 2005, s. 5.

KOYUNCU, İ. S., 2003. Türkiye Zorunlu Sigortalar ve Tarım Ürünlerinin Doğal Afet Zararlarına Karşı Himayesinde Zorunlu Sigortanın Uygulanabilirliği, Reasürör, Milli Reasürans T.A.Ş., Sayı 49, s. 22.

KÜÇÜKERDEM, G., 2009. Küresel Isınmanın Tarım Sigortalarındaki Bilançosu ve Sürdürülebilir Kaynak Kullanımı, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı, İstanbul.

MUMCU, İ., 2009. Tarımı Gelişmiş Ülkelerde Ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Uygulamalarında Tarım Sigortalarının Yeri, (Doktora Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.

MURR, K., WEINBERGER, K., KAMRANER, B., HERBOLD, J., and ENGELHARD J., 1999. Government Measures for Crop Losses (EU-USA)], Maastricht, AIAG Presentation, 25th Congress of International Association of Hail Insurers, September 27-29, 1999, s. 6.

TUİK, 2011. Tarım İstatistikleri Özeti, Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllık Yayını, Ankara.

TÜMTAŞ, H., 2007. Tarım Sigortaları Havuzu Modelinin Geleceği, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İstanbul.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, 2006. Tutanak Dergisi, 22 Haziran 2006, s.634-635. http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c124/tbmm2212 4119.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2012)

YAVUZ, G., ve CEYLAN, İ. C., 2010. İklim Değişikliği Çerçevesinde Tarım Sigortalarının Önemi ve Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi, IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa, Cilt:2 Sayfa:832-838.

WORLD BANK, 2009. Insurance for the Poor Program, Public Intervention for Agricultural Insurance.

WORLD BANK, 2010. Government Support to Agricultural Insurance Challenges and Options for Developing Countries.

VETTERS, N., 2006. Finanzieller Risiko transfer von Hoch wasserrisiken", Graz, Diplomarbeit, Wegener Zentrumfür Klima und Globalen Wandel, Karl-Franzens-Universität Graz, Wissenschaftlicher Bericht Nr. 9-2006, Betreuung Prof. Dr. Karl W. Steiningerund Dr. Franz Prettenthaler, Juli 2006, s. 47.

htpp://www.tarim.gov.tr (Erişim Tarihi: 03.05.2012)

http://www.tarsim.org.tr/index.php (Erişim Tarihi: 30.05.2012)

http://www.tsrsb.org.tr/ (Erişim Tarihi: 21.010.2012)

ÖZGEÇMİŞ

14.02.1984 yılında Adana'da doğdu. İlköğretim ve lise öğrenimini Adana'da tamamladı. Eylül 2004 yılında başladığı Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü'nden Haziran 2009 yılında mezun oldu ve aynı yılın Eylül ayında Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı ve Ocak 2013' de tamamladı. 2009 yılında Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi'nde başladığı iş hayatına İzmir Ticaret Borsası'nda devam etmektedir.